

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

**KOOPERATİFLER VE YEREL YÖNETİMLERİN
İŞ BİRLİĞİNİN SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MAHİR POLAT

İZMİR – 2019

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

**KOOPERATİFLER VE YEREL YÖNETİMLERİN İŞ
BİRLİĞİNİN SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MAHİR POLAT

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜRDAL ASLAN

İZMİR – 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kooperatifler Ve Yerel Yönetimlerin İş Birliğinin Sosyoekonomik Etkileri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019

Mahir POLAT

İmza

İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ TS EN ISO 9001:2015	T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü	
	TEZ SINAVI TUTANAK FORMU	Dok. No: FR/604/21
		İlk Yayın Tar.: 03.10.2017
		Rev. No/Tar.: 00/..
		Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Mahir POLAT ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Başkanı
Sayı : Doç. Dr. Abdurrahman KORKMAZ
İmza

SINAV TUTANAĞI
Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen “*Kooperatifler ve Yerel Yönetimlerin İş Birliğinin Sosyoekonomik Etkileri*” başlıklı tezli yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 05.08.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında **OYBİRLİĞİ ÇOKLUĞU** ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Tezli Yüksek Lisans tezi:

i) Bilime yenilik getirmiştir

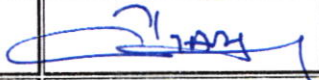
ii)Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir

iii)Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır

iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisansta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Gürdal ASLAN	
Üye	Doç. Dr. Abdurrahman KORKMAZ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem ÖZARI	
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).
* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

KOOPERATİFLER VE YEREL YÖNETİMLERİN İŞ BİRLİĞİNİN SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ

Mahir POLAT

İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

Bu araştırmada kooperatiflerin ve yerel yönetimlerin işbirliğinin sosyoekonomik etkilerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda İzmir ilinde faaliyet gösteren üç kooperatifin yöneticilerine ve çiftçilere anket uygulanmıştır. Araştırmanın örnekleme, İzmir ilinde faaliyet gösteren Bayındır Çiçek Kooperatifi, Bademli ve Tire Süt Kooperatifi'nde görev yapan ve bu kooperatiflerde hizmet alan toplam 173 yönetici ve çiftçiden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve ölçek kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik olarak yüzde ve frekans analizleri, gruplar arası farklılıkların belirlenmesi amacıyla ANOVA testi kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre yerel yönetimler ve kooperatif işbirliği sonucunda; yöneticiler kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısını arttırdığını, bitkisel ve hayvansal üretimin geliştiğini, çiftçilerin ihtiyaçlarına ilişkin maddi desteğin arttığını belirtmişlerdir. Çiçek Kooperatifi'nde görev yapan yöneticiler, diğer kooperatiflere göre gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısının daha fazla artırılması gerektiğini savunmuşlardır. Yöneticiler aynı zamanda bölge kalkınması açısından yeterli istihdamın yaratıldığını ve işbirliğinin çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin artırılmasında etkili olacağını düşünmektedirler.

Çiftçilerin genel olarak tarım kooperatiflerinden yararlanma konusunda kararsız oldukları, kooperatiflerden faydalanma konusunda yetersizliğin söz konusu olduğu

belirlenmiştir. Yöneticilere benzer şekilde çiftçiler de kooperatiflerin kırsal ekonomiyi kalkındırmada gerekli istihdamı sağlayacak etkiye sahip olduğunu savunmuşlardır. Çiftçiler ayrıca işlenen arazinin büyüklüğünün hayvan çeşitliliğini arttırdığını, kooperatif faaliyetleri ile sosyal yaşantının da geliştiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Tarım kooperatifleri, kırsal kalkınma, kooperatifçilik, yerel yönetimler, sosyoekonomik etki.

ABSTRACT

SOCIOECONOMIC EFFECTS OF COOPERATION BETWEEN AGRICULTURAL COOPERATIVES AND LOCAL GOVERNMENTS

Mahir POLAT

İZMİR KATİP ÇELEBİ UNIVERSITY

SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

DEPARTMENT OF INTERNATIONAL POLITICAL ECONOMY

The purpose of this study was to determine the socioeconomic effects of cooperation between cooperatives and local governments. For this purpose, a questionnaire was applied to the managers and farmers of three cooperatives in İzmir. The sample of the research consists a total of 173 managers and farmers working in Bayındır Flower Cooperative, Bademli and Tire Milk Cooperative. Demographics form and questionnaire developed by the researcher were used to collect data. Percentage and frequency analyzes were used as descriptive statistics and ANOVA test was used to determine the significant differences between the groups.

Study findings have shown that according to the managers, number of farmers who applied to the cooperative for incentives, crops and animal production and financial support for the requirement of farmers increased after the cooperation between local governments and cooperatives. The managers of Bayındır Horticultural Cooperative have argued that income level, product diversity and number of animals should be increased more than other cooperatives. Managers also believe that adequate employment was provided for the development of the region and that cooperation will be effective in raising the awareness of farmers about cooperatives.

It was determined that farmers were generally indecisive about benefiting from agricultural cooperatives due to inadequate service. Similar to managers, farmers have argued that cooperatives were effective providing the necessary employment for the

development of the rural economy. Farmers also stated that the size of the cultivated land increased the diversity of animals and cooperative activities improved social life.

Keywords: Agricultural cooperatives, rural development, cooperatives, local governments, socioeconomic effect.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TEZ SINAVI TUTANAK FORMU.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TARIM KOOPERATİFÇİLİĞİ.....	2
1.1. Tarım Kooperatifçiliğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	2
1.1.2. Tarım Kooperatifçiliğinin Türkiye'deki Örnekleri	4
1.1.3. Tarım Kooperatifçiliğinin Dünya'daki Örnekleri	5
1.2. Kooperatifçiliğin Tarihçesi	6
1.3. Yerel Yönetimlerin Kooperatiflerle İşbirliği Yapma Nedenleri	7
1.4. Kooperatifçiliğin Günümüzdeki Durumu	9
1.4.1. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Üye Sayısı	10
1.4.2. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Ciro	12
1.4.3. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Üye Başına Düşen Gelir	13
1.4.4. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Maddi Varlıklar ve İştirakler	13
1.4.5. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Hayvan Sayısı, Sera Metrajı ve Ürün Çeşidi	14
1.5. Yerel Yönetimlerin Kooperatiflerle İşbirliği Yapmasının Etkileri	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIRSAL KALKINMA	18
2.1. Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Kavramları	18

2.2. Kırsal Kalkınma ve Yoksulluk İlişkisi	24
2.3. Kırsal Kalkınmaya Yönelik Yaklaşımlar	26
2.3.1.OECD Yaklaşımı.....	26
2.3.2. AB Yaklaşımı	28
2.3.3. FAO Yaklaşımı	29
2.4. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları	31
2.4.1. İl Özel İdareleri	31
2.4.2. İlçe Yönetimleri.....	33
2.4.3. Mahalli İdare Birlikleri.....	34
2.4.4. 1581 Sayılı Kanuna Tabi “Tarım Kredi Kooperatifleri.....	34
2.4.5. 4572 Sayılı Kanuna Tabi “Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri	36
2.4.6. 1163 Sayılı Kanuna Tabi “Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	38
2.5. Avrupa Birliği’nde Kırsal Kalkınma ve Politikaları	40
2.6. Türkiye’de Kırsal Yoksulluğun Boyutları.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KOOPERATİFLER VE YEREL YÖNETİMLERİN İŞBİRLİĞİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA.....	48
3.1. Tanımlayıcı İstatistiklere İlişkin Bulgular.....	48
3.2. Çiftçilerin Verdikleri Yanıtlara Yönelik Bulgular	64
3.3. Kooperatif Yöneticilerinin Verdikleri Yanıtlara Yönelik Bulgular	73
SONUÇ.....	83
ÖNERİLER	86
KAYNAKLAR	87
EK-1.....	96
EK-2.....	97

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türk Tarımında Örgütler	4
Tablo 2: Bazı Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin 2013 Verileri	9
Tablo 3: Tire Süt Kooperatifi Ortak Sayısının Yıllara Göre Değişimi	11
Tablo 4: Tire Süt Kooperatifi Öz Varlık Artış Grafiği Yıl/TL	13
Tablo 5: Tire Süt Kooperatifi Yıllara Göre Süt Artışı (Gün-Ton)	14
Tablo 6: Kırsal Alan Tanımları	16
Tablo 7: Kırsal Kalkınma Tanımları	20
Tablo 8: Kırsal Kalkınma Fikirlerine Ait Zaman Çizelgesi	22
Tablo 9: Çeşitli Kriterlere Göre En Yoksul Kesimler	25
Tablo 10: Yeni Kırsal Paradigmaları	27
Tablo 11: Erişim Ve Güçlendirmeye Katkıda Bulunan Seçilmiş Programların Finansmanı	30
Tablo 12: 4572 Sayılı Kanuna Ek Ve Değişiklik Getiren Mevzuatın Veya Anayasa Mahkemesi Tarafından İptal Edilen Hükümlerin Yürürlüğe Giriş Tarihini Gösterir Liste	37
Tablo 13: AB Kırsal Kalkınma Politikasının Avrupa 2020 Stratejisine Muhtemel Katkısı	42
Tablo 14: Hanehalkı Fertlerinin Ekonomik Faaliyet Durumuna Göre Yoksulluk Oranları	43
Tablo 15: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin Bölgesel Dağılımı	44
Tablo 16: Kırsal alanda gelire dayalı “görelî yoksulluk” sınırına göre yoksul sayıları ve yoksulluk oranı, 2006-2013	45
Tablo 17: Katılımcıların Unvanlarına Göre Çapraz Tablo Bulguları	48
Tablo 18: Katılımcıların Yaşlarına Göre Çapraz Tablo Bulguları	49
Tablo 19: Katılımcıların Cinsiyetine Göre Çapraz Tablo Bulguları	50
Tablo 20: Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Çapraz Tablo Bulguları	51
Tablo 21: Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çapraz Tablo Bulguları	52

Tablo 22: Katılımcıların Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Çapraz Tablo Bulguları	53
Tablo 23: Katılımcıların Ailede Çalışan Kişi Sayısına Göre Çapraz Tablo Bulguları.....	54
Tablo 24: Katılımcıların Kooperatifte Çalışma Süresine Göre Çapraz Tablo Bulguları.....	55
Tablo 25: Katılımcıların Çiftçilikle Uğraşma Süresine Göre Çapraz Tablo Bulguları.....	57
Tablo 26: Katılımcıların Üretim Kapasitesinin Metrekare Ölçümüne Göre Çapraz Tablo Bulguları	58
Tablo 27: Katılımcıların Üretim Kapasitesinin Litre Ölçümüne Göre Çapraz Tablo Bulguları.....	59
Tablo 28: Katılımcıların Toplam İşlenen Alanına Göre Çapraz Tablo Bulguları.....	61
Tablo 29: Katılımcıların Tarım Dışı Gelire Sahip Olma Durumuna Göre Çapraz Tablo Bulguları.....	62
Tablo 30: Katılımcıların Derneğe Üye Olma Durumuna Göre Çapraz Tablo Bulguları	63
Tablo 31: Çiftçilerin “ <i>Tarım Kooperatiflerinden Sıklıkla Yararlanıyorum</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	64
Tablo 32: Çiftçilerin “ <i>Kooperatif organlarında görev alıyorum</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	65
Tablo 33: Çiftçilerin “ <i>Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları.....	66
Tablo 34: Çiftçilerin “ <i>Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları.....	67
Tablo 35: Çiftçilerin “ <i>Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları.....	68

Tablo 36: Çiftçilerin “ <i>Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları.....	69
Tablo 37: Çiftçilerin “ <i>Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları.....	70
Tablo 38: Çiftçilerin “ <i>Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	71
Tablo 39: Çiftçilerin “ <i>Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğunudur.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	72
Tablo 40: Yöneticilerin “ <i>Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	73
Tablo 41: Yöneticilerin “ <i>Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	75
Tablo 42: Yöneticilerin “ <i>Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	75
Tablo 43: Yöneticilerin “ <i>Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	76
Tablo 44: Yöneticilerin “ <i>Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	77
Tablo 45: Yöneticilerin “ <i>Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	78
Tablo 46: Yöneticilerin “ <i>Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin arttırılmasında etkili olacaktır.</i> ” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları	79

Tablo 47: Yöneticilerin “*Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları 80

Tablo 48: Yöneticilerin “*Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları 81

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1:** Türk Tarımında Örgütlenme 4
- Şekil 2:** Tire Süt Kooperatifi 2014 Yılındaki Hayvan Sayısı ve İşletme Büyüklüğü 15
- Şekil 3:** LEADER Yaklaşımının Yedi Temel Özelliği..... 29

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BAYÇİKOOP	Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
İBB	İzmir Büyükşehir Belediyesi
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yerler
KÖYDES	Köy Altyapılarının Desteklenmesi Projesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MTP	Stratejik Çerçeve ve Orta Vadeli Plan
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRUP	Tarım Reformu Uygulama Projesi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YPK	Yüksek Planlama Kurulu

GİRİŞ

Kooperatifçilik, bireysel girişimciliğin geliştirilmesi ve tekellerin engellenebilmesi, böylece ekonomik açıdan rekabetin oluşması ve kaynakların doğru bir şekilde kullanılabilmesi bakımından önemlidir. Kooperatifçiliğin sahip olduğu bu özellikler, kişilerin işbirliği yaparak ortak bir amaç için biraraya gelmelerini sağlamaktadır. Böylece hem kişisel çıkarlar korunurken aynı zamanda diğer bireylerin de amaçları göz önünde bulundurulmaktadır. Böylece karşılıklı güven ortamında üretim yapılabilir.

Sosyal ve ekonomik açıdan birçok kazanım sağlayan kooperatifler, mali refahın sağlanması ile birlikte sosyal gelişmeyi de desteklemektedir. Birçok gelişmiş ülkede örnekleri bulunan kooperatifçilik uygulamaları sayesinde sosyoekonomik açıdan oldukça ilerleme kaydedildiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kooperatifçiliğin gelişmesi için birçok kurum bulunmaktadır. Birçok alanda ortaya çıkan kooperatifler ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelen bireylerin kişilerin tek başlarına ulaşamayacağı hedeflere ulaşabilmelerinde son derece etkilidir. Toplumun oluşturma bireylerin refahlarının artmasında önemli olan kooperatifler böylece toplumun sosyoekonomik durumu üzerinde de son derece etkili olabilmektedir.

Bu araştırmada kooperatiflerin ve yerel yönetimlerin işbirliğinin sosyoekonomik etkilerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde tarım kooperatifçiliğinden bahsedilmiş, ikinci bölümde kırsal kalkınma ele alınmıştır. Üçüncü bölümü oluşturan uygulama kısmında ise İzmir ilinde faaliyet gösteren üç kooperatifin yöneticilerini ve çiftçilerinden oluşan 173 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve ölçek kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik olarak yüzde ve frekans analizleri, gruplar arası farklılıkların belirlenmesi amacıyla ANOVA testi kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARIM KOOPERATİFÇİLİĞİ

Bireylerin yalnız başlarına yapmaları zor ya da birlikte yapabildiklerinde daha çok fayda sağlayan işleri en iyi ve maliyetine yapmak üzerine dayanışma amacı ile bir araya toplanılmasına kooperatif denir.

Kooperatifler Kanunu'na göre kooperatifin tanımı, “Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.” (Mevuzat, 1969).

1.1. Tarım Kooperatifçiliğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Latince Cooperatio kelimesinden ortaya çıkmıştır. Latince’de ortaklık, işbirliği ve bunun fiili olan Cooperari sözcüğüyse “işbirliği yapmak” anlamındadır (Mülayim, 2013: 67). Metropolitan Ansiklopedisi 1845, kooperatif için Fransızca “co-operer”, İspanyolca “co-operar”, İtalyanca “co-operare” ve Latince “co-operer” şeklinde olduğunu ve “co” ile “operari” kelimelerinin birleşmesinden oluştuğundan bahsetmektedir. Nitekim co beraber operari ise iş, faaliyet, etkinlik anlamındadır. Kelime anlamında belli bir amaçla hareket etmek anlamına gelmektedir. Gerçekte kooperatif sözcüğü iş birliği, iş yapma anlamına gelse de bazen çok geniş bazense çok dar anlamlarda kullanılmaktadır (Rehber, 2013: 60 akt. Alkan, 2016, 115).

Cumhuriyet öncesinde kooperatife yakın ilk oluşum çiftçilerin finansman ihtiyacını karşılamak için Mithat Paşa'nın 1863'te kurduğu “Memleket Sandıkları”dır. Memleket Sandıkları, 1883 yılında Menafi Sandıklarına, 1888 yılında da mevcut görevlerini devam ettirecek şekilde Ziraat Bankası'na dönüştürülmüştür.

1915’de ise “Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı” adı ile ilk tarım kooperatifi ortaya çıkmıştır. İşgaldeki bir ülkede böyle bir kurum meydana getirilmesi hatta gündeme gelmesi bile günümüz Türkiye’sinde kooperatifçilik zor diyenlerin dikkatle bakması gereken bir durumdur.

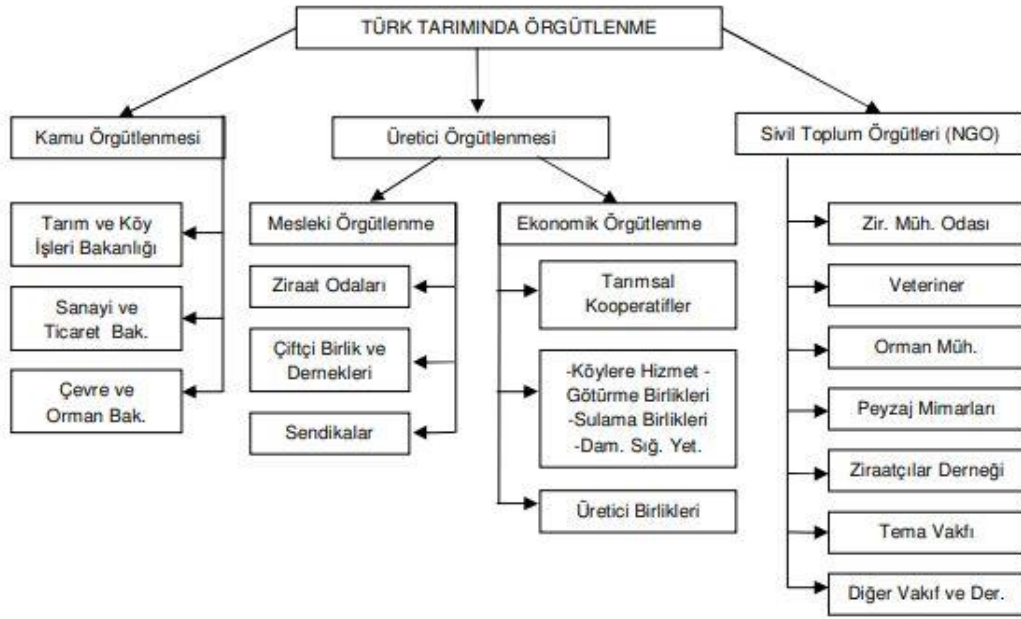
Cumhuriyet’in ilanının arkasından 21.04.1924 tarihinde ve 498 sayılı “İtibari Zirai Birlikleri Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ardından 1927’de İzmir’de

“İtibari Zirai Birliği adadı ile kurulmuştur. 1915 ve 1927’de ilk kooperatif oluşumunun Ege’de ortaya çıkması oldukça önemlidir (Okur, 2013: 64-65).

Atatürk Kooperatifçiliğin ülke tarımı için önemini çok iyi bir biçimde bilmekteydi ve bunun için oldukça çok çaba sarf etmiştir. Nitekim 1936’da kurulan Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi’nin kurucusu ve ortağıdır. Asker ve devlet adamı olmanın yanı sıra tarım ve örgütlenme ile gelişmenin olabileceğini de ortaya koyan bir liderdir. Atatürk o zamanki çabası bugün yok olmakta olan kooperatif ve birlikler için çok büyük önem arz etmektedir (Çetin, 2009, 66-68).

Kooperatifler İnsanların çıkarlarını korumak için karşılıklı yardım yolu ile kurulan ekonomik ortaklıklardır. İnsanların ihtiyaçlarını paylaşımcı duygular esas alınarak yardımlaşma, dayanışma temelinde en az maliyetle karşılamak amacıyla kurulan tüzel kişilerdir. Kooperatifler kişilerin tek başlarına gücünün yetmediği şeyleri birlikte yaparak yine hep birlikte kalkınmaya, toplumun kalkınmasına yardımcı olur. Yeterli birikimi elde edemeyen bireyler toplu bir biçimde örgütlenerek amaca yönelik rasyonel hareket etmelerini sağlar.

Ülkemizdeki tarım alanında çalışan işletmelerin küçük örgütlerden oluşması, bulunduğu sektördeki finansman ve teknoloji yetersizliği yüzünden gerekli verim sağlanamaması nedeni ile gelir dağılımında tarımın payı diğerlerine göre oldukça küçüktür. Ülke genelinde dağınık ve kırsal yerleşim şekli nedeniyle küçük üreticilerin ürün fiyatlarının belirlenişinde söz sahibi olmasına engel olmakta ve Pazar şartlarını direnemeyen tüketicinin malı ucuza satılmaktadır. Ayrıca üretici-tüketici zinciri içerisinde ödedikleri yüksek fiyatlarda kâr paylarını etkilemekte sadece maliyetlerini karşılamaya yetecek kadar düşük miktarlarla geçinmektedirler. Bu nedenler dolayısıyla üreticilerin daha güçlü bir yapı içinde bulunmaları ve haklarını koruyabilecekleri bir örgütü gerekli kılmaktadır (Köroğlu, 2003: 66).

Şekil 1: Türk Tarımında Örgütlenme

1.1.2 Tarım Kooperatifçiliğinin Türkiye'deki Örnekleri

Türk tarım örgütlenmesi, kamu örgütlenmesi, üretici ve kamu dışı sivil toplum örgütleri olarak üç grupta toplanmıştır (Tablo 1). Buradaki kamu örgütlenmesinden bahis devletin tarımdaki örgütlenmedir. Üreticinin mesleki ve ekonomik örgütlenmesi; Ziraat Odaları, Çiftçi Birlik ve Dernekleri ile Sendikalardan oluşmaktadır. Ekonomik örgütlenmeler içindeyse; Tarımsal Kooperatifler, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Sulama Birlikleri, Yetiştirici Birlikleri ve Üretici Birlikleri yer almalıdır. Avrupa Birliği ile uyum sürecinde üzerinde çalışılması gereken bu iki modeldir (Yercan, 2007: 20). Ziraat Mühendisleri Odası, Veteriner Hekimler Odası, Orman Mühendisleri Odası, TEMA Vakfı, Ziraatçı Derneği, Türkiye Kalkınma Vakfı gibi meslek odaları ve diğer örgütler üçüncü grubu oluşturmaktadır (İnan İ. H. & Başaran & Saner & Yercan & İnan Ç. & Özdoğan, 2010: 3-5).

Tablo 1: Türk Tarımında Örgütler

Tabi Olduğu Kanun	Tarımsal Amaçlı Örgütün Türü	Sayısı	Ortak Sayısı
1163,3476,4572,1581,3223 S.K. ve 553 S.K.H.K.	Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	12.822	4.755.091
6964 S.K.	Ziraat Odaları	727	4.950.043
4631 S.K.	İslah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri	226	190.856
5200 S.K.	Üretici Birlikleri	568	34.265
5253 S.K.	Çiftçi Dernekleri	539	230.000
5355 S.K.	Sulama Birlikleri	352	90.500
2762 S.K.	Tarımsal Vakıflar	14	2.500

Kaynak: Tedgem.gov.tr, 2009.

Bu örgütlenme ortak çıkarlara hizmet eden bir işbirliğidir. Ekonomik bakımdan işbirliğine giden çiftçiler kooperatif işletmenin faydası için en doğru iş hacmini sağlamak için ürettikleri ürünleri en iyi fiyatla pazarlamak, üretimde kullandıkları girdileri en elverişli şartlarda temin etmek gibi somut amaçlar peşindedirler. Kooperatiflerin kırsal topluma sağladığı faydalar kırsaldaki gelir farklılıklarını azaltmak ve küçük üreticinin gelirini arttırmak yaşam ve kültür seviyesini yükseltmek, kentler ile kırsal kesim arasındaki gelir eşitsizliğini yok etmek, iş gücü verimini arttırmak ve fazla nüfusun planlı şekilde kentlere göçünü gerçekleştirmek şeklinde ifade edebiliriz (İnan, 2008: 46 akt. İnan İ. H. & Başaran & Saner & Yercan & İnan Ç. & Özdoğan, 2010: 3-5).

1.1.3. Tarım Kooperatifçiliğinin Dünya'daki Örnekleri

Tüketim alanındaki ilk kooperatif İngiltere'de "Rochdale Öncüleri" adıyla tüm dünyaya ün salan ve Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)'nin sonradan kooperatifçilik ilkeleri olarak kabul ettiği temel kuralları uygulamış olan 28 dokuma işçisi 1844 yılında kurmuştur. Fransa'da 1832'de ilk kooperatif marangozlar tarafından kurulmuş ve bunu 1835 yılında Lyon'da tüketim kooperatifinin kurulması takip etmiştir. Almanya'da 1849'da esnaf hammadde kooperatifi, 1851'de esnaf kredi kooperatifi kurulmuştur. Schuze Delitzsch adı ile anılan kooperatif ilkeleri de böylece ortaya çıkmıştı. Almanya'daki kötü hasat mevsiminde zarar gören küçük çiftçilerin borçlanması ve sefaletle düşmeleri üstüne belediye başkanı olan F. W. Raiffesien'in liderliğinde bir tüketim kooperatifi olan fakat hemen alım kredi işlevleri de yüklenen borçlanma sandıkları 1847'de kurulmuştur. Böylece, 1972'de ilk kooperatif bankaları kurulmuştur. Raiffesien İlkeleri diye bilinen kurallar küçük çiftçilerce yaşama geçirilmiş, başarıyla uygulanmıştır (Geray, 1992: 428).

Kısa zamanda dünyada yayılan kooperatif hareketi ilk defa 1895'de uluslararası bir örgüt olmuş ICA adıyla kurulmuştur. Uluslararası Kooperatif Birliği, yine 1895'de İngiliz Kooperatifçilik Derneği çağrıyla toplanan ICA kurucuları kuruluna 3'ü gözlemci, 14 ülkeden 160'ı İngiliz, 207 temsilci katılmıştır. Çok geçmeden yaygınlığını arttıran ICA'ye 1907 senesinde 24 Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika ülkesinden 632 kooperatif kuruluşu üyesine sahipti. 1927 'de 35 ülkeden, 48 milyon üyeyi temsil eden 100 bin kooperatif kuruluşunu çatısında toplayan 103 ulusal, 8

bölgesel birlik ICA'e üye idi. 1984'te ICA'in üye sayısı 70 ülkedeki 165 kooperatif üst kuruluşuna üye 705 bin birim kooperatife ulaşmıştır. Bu, 367 milyon kooperatif üyesinin Uluslararası temsil edilmesi demektir. (Geray, 1992: 429).

1.2. Kooperatifçiliğin Tarihçesi

Modern anlamda kooperatifçilik ülkemizde Cumhuriyet döneminde Atatürk ile başlamıştır. Bu açıdan Cumhuriyet dönemi kooperatifçiliğinin kurucusu Atatürktür. Vefatına kadar kooperatifçiliğin içinde olan Atatürk, ilgisini hiçbir zaman esirgememiş, fikir ve görüşlerini zaman zaman beyan etmiştir. Gelişmesi için gerekli düzenlemelere öncü olmuş, yine halka bir hususta daha örnek olabilmek için Silifke Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi ve Ankara Memurin Erzak Kooperatiflerine kurucu ve ortak olmuştur. Cumhuriyetin ilk yılları, kooperatifçiliğin üreticiler için gerekli ve yararlı bir örgütlenme biçimi olarak varlığını kabul ettirdiği yıllardır. Atatürk döneminde kooperatifçilik ile ilgili yasal düzenlemeler açısından 1935 yılı en verimli yıl olmuştur.

2834 nolu “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu” ve 2836 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” 1935’de Atatürk tarafından çıkartılmış ve hemen yürürlüğe sokulmuştur (Kınıklı, 2017: 16).

1950'lere kadar tarımda resmi örgütlenme çalışmaları yapılmış, çiftçilerin örgütlenebilmesi için yasal altyapı oluşturulmuştur. Çiftçi örgütlenmesinde arzu edilen başarının elde edilmemesinin sebebi ekonomi sistemine hakim olunmaması ve tarım sektörünün kapalı bir ekonomisinin olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında uygulanan Milli Koruma Kanunu, yeni vergi düzenlemelerinin getirilmesi gibi önlemler olarak sıralanır (Kınıklı, 2017: 16).

1950-1960 yılları aralığında Demokrat Parti'nin yaptığı tarım politikası sayesinde ekonomik kalkın olduğu düşünülmüş, tarım sektörü hızlı makineleşme sonucu işletme ölçeği büyürken, atıl topraklar ve meralar ekilmiş, yayıcı ve kiracılar işledikleri topraktan çıkarılmış ve böylece ilk yıllarda ekilen araziler genişlemesiyle işgücü ihtiyacı azalmamıştır. Gizli işsizlik giderek artmış ve 1960 yıllarına git gide artmıştır. Tarım dışına göç olgusu, bariz bir biçimde kendini göstermeye başlamıştır.

12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle kurulan Ulusal Hükümet Programı'nda "kooperatifçiliğin nizamı sağlamlaştırıcı, ideolojik saplantılara yönelmeyi önleyici tarzda gelişmesini temin edecek düzenlemeler getirilecektir" perspektifi ile kooperatifçiliğe farklı bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu programın kooperatifçilik, ekonomik amaçlı bir örgütlenme yerine siyasi bir olgu olarak yargılanmıştır. Bu nedenden ötürü 1980 öncesi kurulan bir çok Köy Kalkınma Kooperatifleri Birliği ve Köy-Koop Merkez Birliği siyasi amaçlı çalışıyor sebebi ile kapatılmıştır (Kınıklı, 2017: 16).

1.3. Yerel Yönetimlerin Kooperatiflerle İşbirliği Yapma Nedenleri

Kooperatifler ve üretici örgütleri, yerel yönetimlerin sağlamış olduğu tarımsal hizmetlerin ve kırsal kalkınma etkinliklerinin belli bir program ve plan kapsamında etkin bir biçimde ulaştırılması konusunda oldukça önemli rol oynamaktadır. Çünkü belli bir hedef doğrultusunda dayanışma ruhu kapsamında gönüllü bir şekilde birlikte hareket etmek adına bütünleşen üreticilerin, demokratik olarak denetledikleri özerk ve bağımsız ekonomik yapılar şeklinde nitelendirilen kooperatifler kaynakların verimli bir biçimde ulaşması gereken yere gönderilmesini sağlayan en iyi organizasyonlardır. Toplumun kalkınabilmesi için yerel girişkenliğin başlatılması ve etkin bir hale getirilmesi eğitsel tedbirlere müracaat edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu hedef doğrultusunda toplumun kalkınabilmesi için ortaya konulan uygulamalarda söz konusu topluluk üyelerine sağlık, tarım, ev ekonomisi, örgün eğitim, el sanatları, pazarlama ve kooperatifçiliğ gibi alanlarda yeterlilik kazandırılmak için çaba sarf edilmektedir (Yercan, 2007, s. 18).

Bu doğrultuda kooperatiflerin kuruluş gerekçeleri ele alındığında ise gerekçelerin birbirinden farklılık gösterdikleri ve sayıca fazla oldukları görülmektedir. Mevzuat çerçevesinde kooperatiflerin sınıflandırılmasının yapılması olanağı olmakla beraber en uygun sınıflandırma, etkinlik alanı ilişkili sektör bazında yapılacak sınıflandırmadır. Bu çerçevede kooperatifleri, üretim ve pazarlama, tüketim ve kredi sektörü olmak üzere üç grupta ele almak mümkündür (MEB, 2014: 11).

Kooperatifçilik hemen hemen bütün faaliyet alanlarında çalışma yürütebilecek bir işletme türü olarak değerlendirilmektedir. Bundan dolayı pek çok alanda uygulaması gerçekleştirilebilen ve geniş toplulukların katılımına imkan sunan bir

niteliğe sahiptir. Kooperatifçilik faaliyetleri, ortaya koyduğu istihdam ve ekonomik değer üretme katkısının yanı sıra ticari yaşamda da önemli bir rol oynamaktadır. Bundan dolayı konuttan tarımsal üretime, eğitimden sağlık hizmetlerine, taşımacılıktan sigortacılığa kadar geniş kapsamlı organizasyonlardır. Kooperatif faaliyetleri ile birlikte Türkiye ekonomisine önemli derecede katkı sağlayan ve sektörel olarak üstlendikleri fonksiyonları ile ön plana çıkan kooperatifler şunlardır (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016: 21);

- Eczacı kooperatifleri,
- Kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifleri,
- Kredi ve kefalet kooperatifleri,
- Sigorta kooperatifleri,
- Tarımsal faaliyet gösteren kooperatifler,
- Tüketim kooperatifleri,
- Ulaştırma kooperatifleri,
- Yapı kooperatifleri ile
- Yenilenebilir enerji kooperatifleri

Çalışma ele alınacak olan tarımsal faaliyet gösteren faaliyetler kapsamında; tarımsal üretimi artırmanın, kaliteli ürünler üretmenin ve söz konusu ürünleri verimli bir biçimde pazarlayarak tarımsal faaliyet gösterenlerin gelir düzeylerini artırarak kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi açısından en önemli yöntemlerinden biri üreticilerin örgütlenmesidir. Üreticilerin örgütlenmesi gerek merkezi gerekse yerel zeminde tarım politikalarının ortaya konulması, uygulanma şartlarının tespit edilmesi ve bu şekilde politik mekanizmaları etkisi altına alması bakımından da oldukça önemli görülmektedir. Kooperatifler, kırsal bölgelerde yaşamını sürdürenlere ekonomik bağımsızlık sağladığı gibi aynı zamanda yerel yönetimlerin kırsal bölgelerde yaşam standartlarının yükseltilmesine dair etkinliklerini çok daha etkin bir biçimde gerçekleştirmelerine yardımcı olabilmektedir (Özden ve Olgun, 2017: 265). Aşağıda verilen tablo 2’de bazı tarım satış kooperatif birliklerinin verileri verilmiştir.

Tablo 2: Bazı Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin 2013 Verileri

Birlik/Veri	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Seçilmiş Ürün	Bölge Üretimindeki Pay
Antbirlik	6	5.634	Pamuk	%72,3
Çukobirlik	34	34.857	Soya	%40
Karadenizbirlik	19	37.319	Ayçiçeği	%55,3
Marmarabirlik	8	29.414	Zeytin	%21,9
Trakyabirlik	48	44.780	Ayçiçeği	%64,4

Kaynak: Örki, 2016: 17.

Genel olarak bakıldığında, kooperatifler, rekabet düzeyinin az olduğu bölgelerde sosyal bir politika aracı olarak ortaya çıkmıştır ve bireyler arasında yalnızca ekonomik işbirliğini ifade etmektedir. Bir başka söylemle kooperatifler mezhepsel, dinsel, politik ve diğer benzerlikler veya menfaatler için kurulmamış, sadece ekonomik manada işbirliği için kurulmuştur. Bu noktada uluslararası örneklerde benzerlikler görülebilmektedir ve farklı örneklerde ortaya çıkabilecek bazı ayırt edici nitelikler ise ilgilenilen alan ile beraber coğrafi ayrışmalardan ve kültürden kaynaklanabilmektedir. Ayrıca, hükümetlerin uygulayabilecekleri mevzuatlar da konu üzerinde etkiye sahiptir. Kooperatiflerin gelişimi adına ilgilenilmesi gereken mevzuatların revize edilerek başarılı örneklerin incelenmesi gerekmektedir (Örki, 2016: 16).

1.4. Kooperatifçiliğin Günümüzdeki Durumu

Türkiye'nin kırsal bölgelerindeki ekonomik faaliyetleri genellikle tarım üzerinde yoğunlaşmıştır. Bundan dolayı tarımsal yapının niteliği doğrultusunda üreticilerin etkin bir biçimde örgütlenmesi, kırsal bölgenin kalkınması ve gelişiminin

gerçekleşmesi üzerinde kritik bir role sahiptir. Kırsal bölgede yaşamını idame ettirenler çoğunlukla düşük gelir grubuna üyeler ve düzenli bir gelire sahip olamamaktadırlar. Bundan dolayı kırsal bölgelerde yoksulluk oranı daha yüksektir. Küçük aile işletmeciliği yapısıyla ürettiği ekonomik değer büyüklüğü ve istihdama olan katkısı yüksek düzeyde olan tarımcılık, pek çok ülkedeki gibi Türkiye için de önemli görülmektedir. Bu bağlamda, küçük ölçekli sürdürülebilir işletmeler yoluyla kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi açısından köylerdeki üreticilerin örgütlenmesi oldukça önemlidir. Bu noktada 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında kurulan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilk uygulaması köylerde etkinliklerini devam ettiren “Köy Kalkınma Kooperatifleri”dir. Söz konusu kooperatifler, çok amaçlı olmalarından ötürü bitkisel üretim, ormancılık, hayvancılık ve seracılık alanlarında mal alım, satış, işleme, depolama, sigorta vasıtası ile taşıma gibi hizmetler verebilmektedir. Tarımsal kalkınma kooperatiflerini diğer kalkınma kooperatiflerini diğer kooperatiflerden ayıran temel özellik ise köy sanayinin kurulmasına yönelik hizmetleri bulunmasıdır (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016: 41).

İzmir ili sınırları içerisinde bulunan Bayındır Çiçek Kooperatifi, Bademli Kooperatifi ve Tire Süt Kooperatifinin, işbirliği öncesi ve sonrası üye sayısı, işbirliği öncesi ve sonrası ciro ve işbirliği öncesi ve sonrası üye başına düşen gelir aşağıdaki başlıklarda ele alınacaktır.

1.4.1. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Üye Sayısı

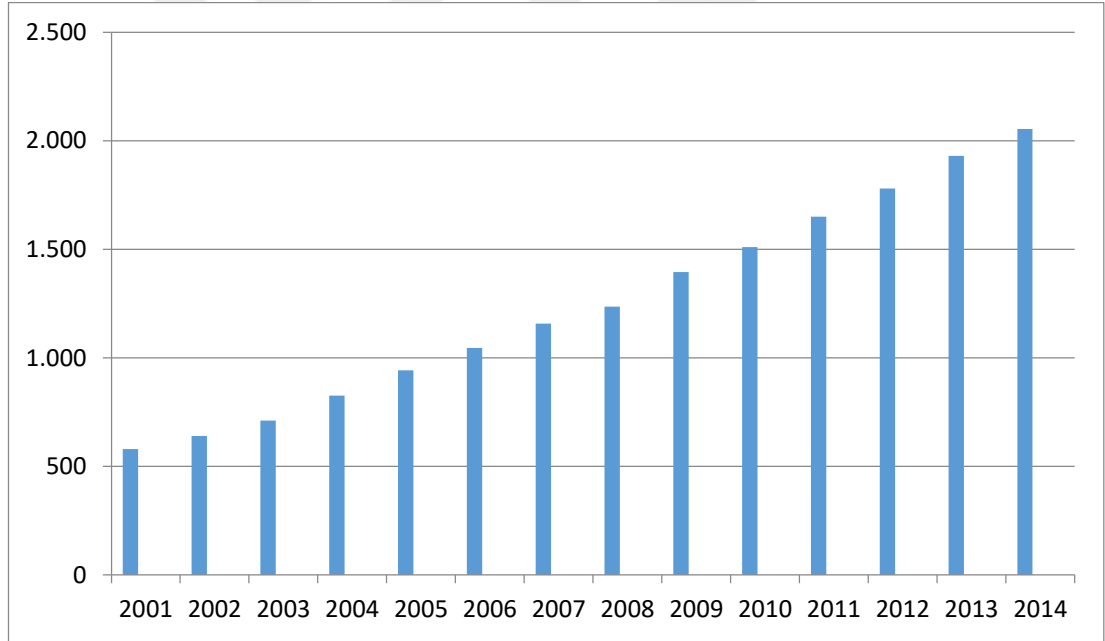
2000 yılında kurulan Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (BAYÇİKOOP) bünyesinde kayıtlı olan yaklaşık 400 üretici vardır. 600.000m² kapalı alan ve 3.500.000 m² açık alanda üretim gerçekleştirilmektedir. (Bayındır Çiçek Kooperatifi Resmi Sitesi, 2019).

1968 yılında kurulan Bademli Kooperatifi fidancılık ve süs bitkilerinin yanı sıra zeytinyağı ve süt ürünleri alanında da etkinlik göstermektedir. Kooperatif bünyesinde 301 ortak yer almaktadır. Bu ortakların 123’ü meyve süs fidanı üreticisi, 97’si zeytinyağı üreticisi ve 81’i süt üreticisidir. Kooperatif fidancılık ve süs bitkileri yanında zeytinyağı ve süt ürünleri alanında da faaliyet göstermektedir (Saydam, 2010: 19).

İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Tire Süt Kooperatifi işbirliği içerisine girmişlerdir ve bu işbirliği, kooperatifçiliğin yerel yönetimlerce desteklenmesi durumunda ne kadar başarılı bir yapıya sahip olabileceklerini, refah düzeyinin ve yerel ekonominin ne kadar olumlu bir şekilde etkileneceğini sergilemesi bakımından örnek bir ortaklık olarak değerlendirilmektedir (Tire Süt Kooperatifi, 2015: 29).

Tire Süt Kooperatifi 1967 yılında ortaklarının her türlü bitkisel ve hayvansal üretimini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama, değerlendirme gibi işlevleri yerine getirme amacıyla kurulan bir kooperatiftir. 2002 yılında 550 olan kooperatif üyesi sayısı 2014 yılı itibariyle 2054'e ulaşmıştır. Ayrıca 2002 yılında günlük 35 ton süt işlenirken, 2015 yılında 180 ton süt işlenmeye başlanmıştır (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015: 112).

Tablo 3: Tire Süt Kooperatifi Ortak Sayısının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: Eskiörük, 2014.

Belediye olan işbirliği neticesinde oldukça gelişen Tire Süt Kooperatifi'nin ortakları da aynı oranda artmıştır. Kooperatifin 2001 yılında 580 ortağı bulunmaktayken bu sayı 2014 yılında 2054'e kadar yükselmiştir.

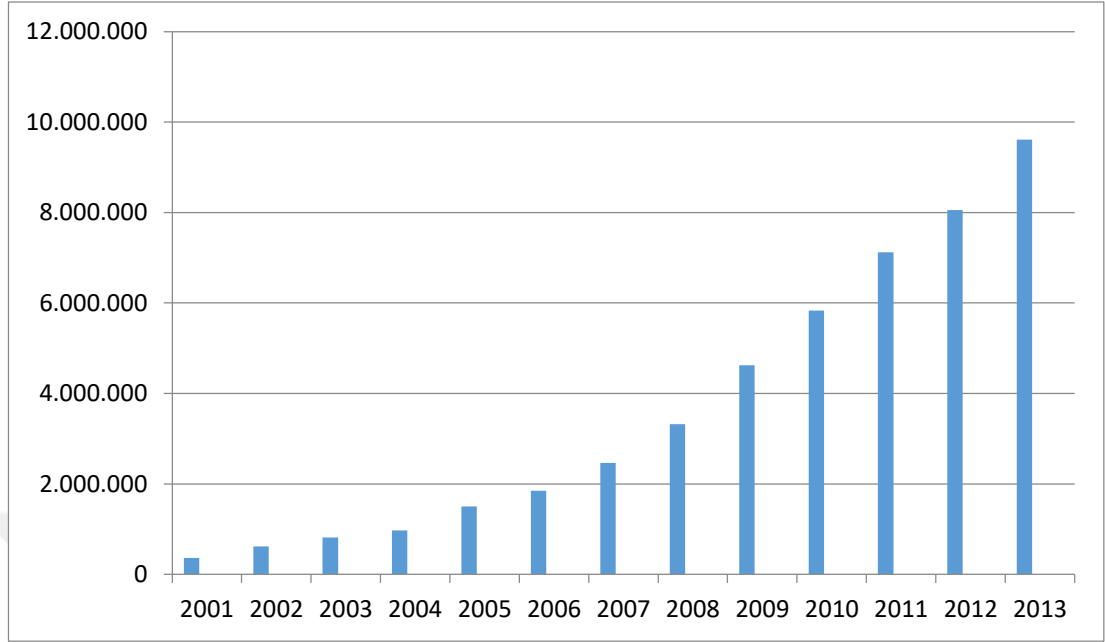
1.4.2. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Ciro

İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Bayındır Çiçek Kooperatifi arasındaki ortak çalışmaları neticesinde BAYÇİKOOP ilişkilerin başladığı yıl olan 2007 yılından bu yana toplamda 50 milyon TL sözleşme altına imza atmıştır. 2017 yılında İBB tarafından 4 milyon adet mevsimlik çalı, yer öğütücü, ağaç ve 5 milyon 241 bin bitki BAYÇİKOOP'tan satın alınmıştır. Bu sözleşmenin bedeli ise 11.300.000 TL olarak kayıtlara geçmiştir (Özden ve Olgun, 2017: 273).

Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve İBB arasındaki ilk işbirliği 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşma çerçevesinde 3.240 adet ağaç ve ağaççık grubu 146.300 TL karşılığında İBB tarafından satın alınmıştır. Bunun yanı sıra 111.700 TL karşılığında 25.200 adet çalı da temin edilmiştir. 2009 yılına gelindiğinde belediye ve kooperatif arasında 1.255.000 TL değerinde bir alım sözleşmesi imzalanmıştır. İleriki yıllarda kooperatiften yoğurt, ayran ve zeytinyağı gibi ürünlerin alımı da gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 2017 yılında İBB ve kooperatif arasında fidan, yoğurt, ayran ve zeytinyağı gibi ürünleri kapsayan ve toplamda 12.870.000 TL değerinde bir alım sözleşmesi gerçekleştirilmiştir (Özden ve Olgun, 2017: 274).

Aşağıdaki tablo incelendiğinde İzmir Büyükşehir Belediyesi ile Tire Süt Kooperatifi'nin ortak çalışması sonucunda kooperatifin 10 yıl içerisinde öz varlığını 10 kata kadar arttırdığı görülmektedir.

Tablo 4: Tire Süt Kooperatifi Öz Varlık Artış Grafiği Yıl/TL

Kaynak: Eskiörük, 2014

1.4.3. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Üye Başına Düşen Gelir

Kooperatifin temel amaçlarından biri ortaklarının ekonomik kazancına katkı sağlamaktır. Tire Süt Kooperatifi'nin 2015 yılında ortaklarından her birinin aylık kazancının en az 1500 TL olduğu kaydedilmiştir. Kooperatif yetkilileri ve ortakları kayda geçen bu miktarın kırsal geçimde geçinilmesi için yeterli olduğunu söylemektedir. Kooperatif sayesinde ortaklarda önemli bir refah artışı olduğu gözlenmektedir.

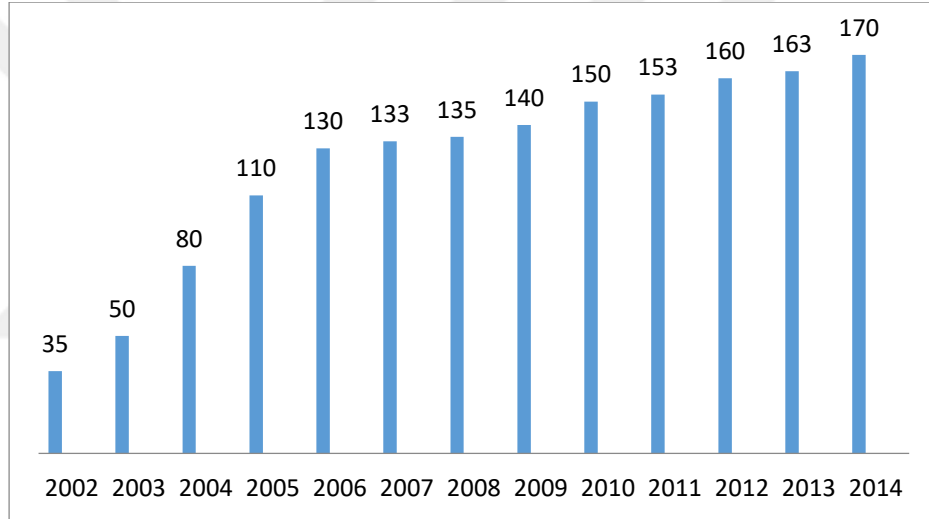
1.3.4. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Maddi Varlıklar ve İştirakler

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik kooperatifleri odağına alan modeli sayesinde son on yılda İzmir ilindeki tarımsal kooperatiflerin üye sayısında % 161, kooperatiflerde çalışan sayısı % 616, kooperatiflerin cirolarında ise % 658 artış meydana gelmiştir (İBB(a), 2017). Tire Süt Kooperatifi gibi BAYÇİKOOP içinde İBB ile yapılan işbirliği kooperatif için kendi ayakları üzerinde durabilecek bir konuma gelmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. (Özden ve Olgun, 2017: 274).

1.3.5. İşbirliği Öncesi ve Sonrası Hayvan Sayısı, Sera Metraji ve Ürün Çeşidi

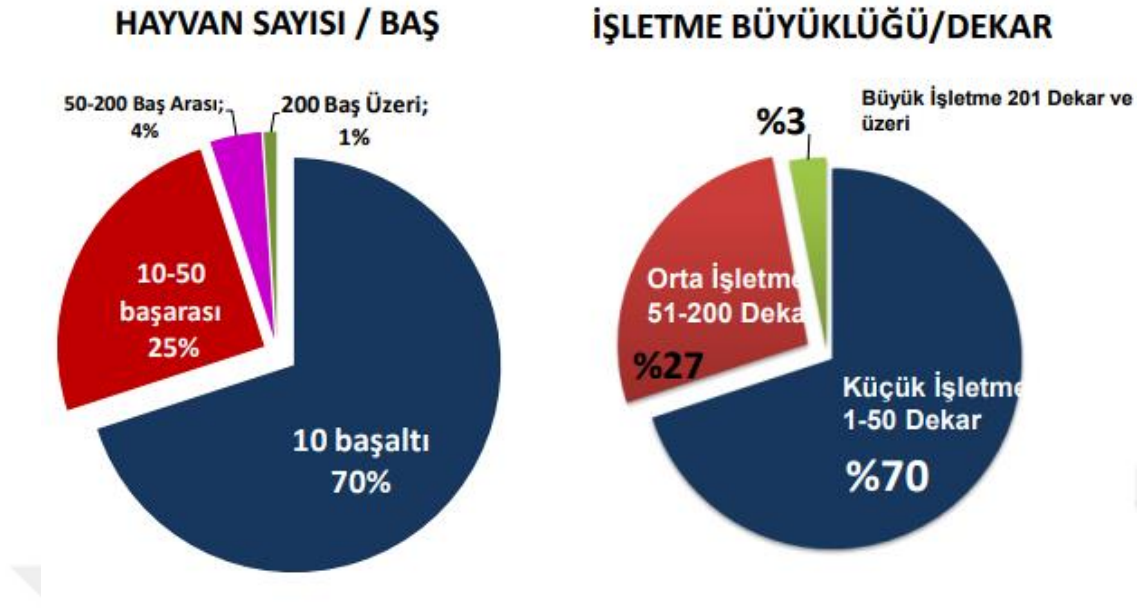
Tire Süt Kooperatifi kurduğu Süt İşleme Tesis ile ortaklarının ürünlerini işleyip pazara sunmaktadır. Bu aynı zamanda üreticiden-tüketiciye ilkesinin somutlaşmış bir halidir. Tablo 4 incelendiğinde 2002 yılında günlük süt üretiminin 35 ton olduğu görülmektedir. 2014 yılında ise bu sayı 170'e yükselmiştir. İZKA desteği ile kurulmuş olan et işleme tesisi ile birlikte ortaklara ait büyükbaş hayvanlar işlenerek Tire Şiş Köfte, sucuk vb. gibi ürünlere dönüştürüp pazara sunulmaktadır (Eskiyörük, 2014).

Tablo 5: Tire Süt Kooperatifi Yıllara Göre Süt Artışı (Gün-Ton)

Kaynak: Eskiyörük, 2014.

2014 yılında Tire Süt Kooperatifi Başkanı Eskiyörük (2014) hazırlığı raporda kooperatifin İBB ile olan ilişkisi sonucunda kat ettiği ilerlemeyi istatistiksel olarak özetlemiştir. Rapora göre 2014 yılında kooperatif genelinde hayvan sayıları ve işletme büyüklüğüne dair veriler Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2: Tire Süt Kooperatifi 2014 Yılındaki Hayvan Sayısı ve İşletme Büyüklüğü

Kaynak: Eskiyörük, 2014.

1.5. Yerel Yönetimlerin Kooperatiflerle İşbirliği Yapmasının Etkileri

Kooperatifler ve üretici örgütleri, yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen kırsal kalkınma faaliyetlerinin belirlenmiş bir stratejik program doğrultusunda gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir (Özden ve Olgun, 2017: 259). Toplum yerel girişkenliği tetikleyecek ve aktifleştirecek eğitsel önlemlerin alınması ile kalkınabilir. Bu doğrultuda toplum kalkınması ile ilişkili faaliyetlerde topluluk üyeleri tarım, sağlık, ev ekonomisi ve kooperatifçilik gibi konularda bilgilendirilmeye çalışılır (Zengin ve ark., 2014: 103).

Türkiye’de geçmişte uygulanan kooperatifçilik faaliyetleri emlak ve tarımsal bitki yetiştiriciliği sektörlerini hedeflemiştir. Bunun dışında kalan ve özellikle gelişmiş ülkelerde görülen sağlık, sigorta ve finans sektörleri ile ilişkili kooperatifçilik faaliyetleri ülkemizde gözlenmemiştir. Yerel kalkınmanın önemli bir hizmet ağının bu konularda yer etmesi ve yürütülmesinin anayasal ve yapısal olarak da yerine getirilmesi ülke kalkınmasında da etkili bir güç olacaktır. (Coşkun, 2018: 312).

Bireylerin geniş bir yelpazede olan kaygılarının giderilmesi amacıyla gerek kooperatifçilik gerekse dayanışma ekonomisi veya sosyal ekonomi ölçeği bağlamında

diğerlerinden ayrılan kooperatifçilik türü literatürde “Yeni Kooperatifçilik”, diğer bir deyişle “Sosyal Kooperatifçilik” denilmektedir. Bu örgütlenme türünde engelliler, işsizler, göçmenler, gençler ve kadınları gibi sosyal açıdan dezavantajlı toplulukların sorunları ile ilgilenilmektedir. Bu kooperatifler devlet tarafından karşılanmayan bazı kamusal ihtiyaçların yerel, bölgesel ve ulusal anlamda kalkınma planları ile iyileştirilmesini amaçlamaktadır (Çoşkun, 2018: 314).

Türkiye’de kooperatif anlayışı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından tarım ile ilgili ve tarımla ilgisi olmayan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım ile ilgili olan faaliyetler kapsamında üyeler üretim zamanlarında yüz yüze gelebilecekleri zorluk ve gereksinimlerin çözülmesi noktasında mali destekler sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra satış ve pazarlama konularında bilgilendirilme ve destek çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kooperatifler tarım ile ilgili olarak sıkça görülen satış, sulama, su ürünleri ve pancar üreticileri şeklinde sıralanabilir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018).

Tarım ile ilgisi olmayan kooperatifler ise mevcut ortakların gereksinimlerin karşılanması doğrultusunda kendi birikimlerinin ve bunun dışında kalan kamu ve özel kredilerinin verimli bir şekilde kullanımını hedeflemektedirler. Bu kooperatifler içerisinde sayılabilecek kooperatifler, turizm, ecza, konut, tüketim ve işyeri-yapı kooperatifleridir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018).

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin yerel yönetimler ile işbirliği halinde tarıma ve kırsal kalkınma alanına yönelik olan destekleri temel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, küçük çiftçilere doğrudan sağlanan gelir getirici ve eğitimsel desteklerdir. İkinci destek grubunu ise üretici örgütler ile birlikte yürütülen desteklerdir. Bu örgütler arasında Tire Süt Kooperatifi, Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, Ödemiş Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Kiraz İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ile gerçekleştirdiği işbirlikleri öne çıkmaktadır (Özden ve Olgun, 2017: 259).

Tire Süt Kooperatifi 1967 yılında kurulmuştur. Üyelerin hepsi bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda temin, tedarik, işletme, pazarlama ve değerlendirme gibi konularda sorumluluk alması amacı ile kurulmuş bir kooperatiftir (Eskiyörük, 2014). Tire Süt Kooperatifi aynı zamanda İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin kooperatiflerle yaptığı ilk ortak çalışma olarak öne

çıkılmaktadır. 2005 yılında başlayan “Okul Sütü Projesi” ile birlikte ilkököl öğrencilerini süt içmeye teşvik edecek bir dağıtım projesi geliştirilmiştir. Bu projenin amacı sağlıklı bir nesil yetiştirilmesidir. Bu amaç gerçekleştirilirken kullanılacak olan süt Tire Süt Kooperatifi’nden temin edilmiştir. Bu sayede küçük ölçekli hayvancılık işletmelerinin Pazar problemlerinin çözümüne katkı sağlanmıştır. 2012 yılında “Okul Sütü Projesi” Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tüm Türkiye’de uygulanan bir projeye dönüştürülmüştür İzmir’de yerel yönetim ve kooperatif ortak çalışmasına bir başka örnek yine İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Tire Süt Kooperatifi işbirliği ile gerçekleştirilmiş olan “Süt Kuzusu Projesi” olmuştur. Proje kapsamında 0-5 yaş arası çocuğu bulunan gelir düzeyi düşük ailelere iki haftada bir 4 litre süt dağıtımına başlanmıştır (Özden ve Olgun, 2017: 272).

Bu projelerin olumlu bir şekilde sonuçlanmasından sonra Tire Süt Kooperatifi 2010 yılında kendi süt işleme tesisini kurmuştur. 2011 yılında ise piyasadaki hayvan fiyatlarındaki düşüş ile birlikte kooperatif üyelerinin en az şekilde mağdur olmasının sağlanması amacıyla İzmir Kalkınma Ajansı’nın desteği sayesinde bir et işleme tesisi kurulmuştur (Kuş, 2015: 28)

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin ortak çalışma yürüttüğü bir diğer önemli kooperatif Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (BAYÇİKOOP)’dir. İBB ile BAYÇİKOOP arasındaki işbirliği 2007 yılında başlamıştır. İşbirliği kapsamında sözleşmeli üretim modeli ile üretilen süs bitkileri İBB tarafından satın alınmaktadır. 2017 yılında toplam değeri 11.300.000 TL olan 5 milyon 241 bin adet bitki İBB tarafından BAYÇİKOOP’tan satın alınmıştır. 2017 yılında gerçekleştirilen anlaşma ile birlikte 2007 yılından bu yana ikili arasında imzalanan sözleşmelerin toplamı 50 milyon TL’yi bulmuştur. Belediye olan ortak çalışması neticesinde ekonomik anlamda güç kazanan kooperatif ar-ge çalışmalarına ağırlık vererek ihracat yapabilecek bir konuma gelmiştir (İBB(b), 2017).

İKİNCİ BÖLÜM

KIRSAL KALKINMA

2.1.Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Kavramları

Kırsal alan, hayat alanı, finansal aktiviteler, doğal güzelliklerin ve varlıkların durumu, değerlendirilmesi, üretim faaliyetlerine bağlı olarak hem ekonomik hem sosyal alanda gelişimin yavaş seyrettiği, teknolojinin yaşamda ve üretimde kullanımının dar olması, gelenek ve törelerin yaşamları etkilediği, tarım ve hayvancılığın geçim kaynaklarını oluşturduğu alanlardır. Birçok ülkenin kırsal alan tanımı ve sınıflandırması bulunmaktadır. Bu sınıflamalar içerisinde yer alan OECD, nüfus yoğunluğu merkezli hareket etmiştir. Ülkelerde bulunan kır ve kent kavramı kıyaslamasında OECD'nin oluşturduğu şu üç kategori kullanılmaktadır (Çelik, 2015: 21):

1. Baskın kırsal alanlar: Bir ildeki toplam nüfusun %50'den fazlasının, km² başına 150 kişiden az nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerde yaşadığı alanlardır.
2. Orta ya da önemli kırsal alanlar: Bir ildeki toplam nüfusun %15 ile %49.9'unun, km² başına 150 kişiden az nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerde yaşadığı alanlardır.
3. Baskın kentsel alanlar: Bir ildeki toplam nüfusun %15'inden azının, km² başına 150 kişiden az nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerde yaşadığı alanlardır.

Tablo 6: Kırsal Alan Tanımları

Türkiye	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde strateji belgesinin uygulanmasında; kalkınma planları ile uyumun sağlanması amacıyla kırsal alanlar, 20 bin ve daha fazla nüfusa sahip kentsel yerleşmeler dışında kalan alanlar olarak kabul edilmektedir.
Danimarka	200 haneden daha az olan topluluklar.
İngiltere ve Galler	Herhangi bir resmi tanımı olmamasına karşın, kırsal ajans nüfusu 10.000'den fazla olan yerleşimleri hariç tutmuştur.

İrlanda	Toplam kentsel alan ve toplam kırsal alan arasındaki ayırım. 100 yerleşim yeri olarak belirlenmiştir.
İtalya	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri.
Norveç	200 haneden daha az olan topluluklar.
Portekiz	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri.
İskoçya	Km ² başına 100 kişiden daha az olan yerel otorite bölgeleri.
İspanya	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri.
İsviçre	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri.
OECD	Nüfus yoğunluğu km ² başına 150 kişiden az olan yerlerdir.
Eurostat	Km ² başına 100 kişiden az olan yerler olarak tanımlamaktadır.

Kaynak: Kafa, 2014: 7.

Tablo 6’da görüldüğü üzere birçok ülkenin kırsal alan tanımına yer verilmiştir. Tanımlarda km² başına düşen kişi sayısı temel alınmıştır. Bunun dışında Türkiye, İtalya, Portekiz, İspanya ve İsviçre tanımlamayı nüfus bazında değerlendirmiştir. Danimarka ve Norveç ise hane sayısına göre kırsal alanı ifadelendirmiştir. Türkiye’nin ise diğer ülkelerden farklı bir tanım gerçekleştirdiği görülmektedir. Tanımlarda görülen durum ise her ülkenin kendine özgü durum, değer ve yapıları çerçevesinde tanımların farklılaştığıdır. Kültür ve toplum zamana bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Sürekli değişen ve gelişen bir toplum yapısı içerisinde tanımların farklılık göstermesi olağandır (Kafa, 2014: 7).

Kırsal alanlar, 1990’lı yıllara değil sosyo kültürel bağlamda tarımsal alanlar olarak ifade edilmiştir. Bölge planlaması ve ekonomik yaklaşımlar çerçevesinde tekrar ele alınan kırsal alanlar, 1990 yılı sonrasında farklı şekillerde tanılanmaya başlamıştır. Değişim, ulusal, sosyal ve kırsal alanın bütünleşmesi olarak görülmektedir. Fakat bu değişim kültürel, demografik ve siyasal alanda geride kalmaktadır. Yoksulluk

olgusunun ele alınması ile kırsal alanlarda yeni politikalar ve yeni oluşumlar meydana gelmiştir. Bu oluşumlardan biri de kırsal kalkınmadır (Karakayacı, 2018: 43).

Kırsal kalkınma, doğal kaynakların kullanımına bağlı olarak ekonomik unsurların ve hayatın oluştuğu, toplumsal ve ekonomik olarak şehirlerden daha geride bir gelişim seyreden, gelenek ve göreneklerin yaşamı ve kültürü yüksek oranda etkilediği, teknolojik gelişmelerin mevcut hayatlar ile buluşmasının daha geç meydana geldiği ve insani ilişki bakımından daha fazla yüz yüze ilişkilerin kurulduğu kırsal alanlarda, yavaş seyreden gelişmeleri hızlandırmak, geliştirmek, ekonomik olarak kalkındırmak, refah düzeyini arttırmak, yaşam kalitesini yükseltmek, çevrenin korunak sürdürülebilir kılmak için oluşturulan politikalar ve uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Alagözoğlu, 2010: 16).

Kafa (2014) çalışmasında, birçok kuruluş ve araştırmacının kırsal kesime yönelik gerçekleştirdiği tanımları analiz ederek aşağıda yer alan tabloyu meydana getirmiştir.

Tablo 7: Kırsal Kalkınma Tanımları

Kırsal kalkınma; eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde refah ve gelirin dengeli paylaşılmasını öngören, kırsal alanların modernizasyonunu sağlayan ve ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları olan bir süreçtir.
Kırsal kalkınma; doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak, kırsal alanların varlığının devam ettirilebilmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, kentli kesime göre daha az ekonomik ve sosyal imkanlara sahip kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilebilmesi için geliştirilen ve bütüncül yaklaşımlar içeren girişimlerdir.
Kırsal kalkınma; “kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansımaları süreci” olarak tanımlanmıştır.

Kırsal kalkınma; kent-kır arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını ve kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı amaçlayan politik bir tercihtir.
Kırsal kalkınma; ekonomik, kültürel ve sosyal bakımdan bütüncül bir yaklaşımı gerektiren bir bileşendir
Kırsal kalkınma; belirli bir kırsal alan içinde yaşayan tüm insanların bir bütün olarak tarımsal, ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınmalarına yardımcı olarak tüm öğelerin harekete geçirilmesi ve bu öğelerden maksimum düzeyde yararlanmasıdır.
Kırsal kalkınma; ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan, evrensel ölçütler ve adalet ilkeleri ile geliştirilmiş, ülke gelişmişliği ve refahından pay alan, yoksulluğun yok edildiği, yaşamın modernize edildiği kırsal alanlar yaratmayı amaçlayan bir süreçtir.
Kırsal kalkınma; kırsal alanlardaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik, kırsal alanda yaşayan nüfusun kent alanlarındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik nimetlerden, göç olgusunu yaşamalarına gerek olmaksızın, buldukları yerde faydalanmalarını sağlayan ekonomik ve sosyal politikalar bütünüdür.
Kırsal kalkınma; insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalardır.
Kırsal kalkınma; kırsal alanlarda yaşayan yoksul halkın ekonomik ve sosyal yaşam koşullarının gelişimini amaçlayan bir stratejidir. Kırsal alanda yaşayan insanlardan özellikle yoksul gruplara kalkınmadan daha fazla yararlanmalarına yardımcı olmaktadır.

Kaynak: Kafa, 2014: 8.

Görüldüğü üzere kırsal kalkınmaya yönelik çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlarda en sık rastlanılan ifade kır ve kent arasındaki farkın ortadan kaldırılması ya da kırı kent seviyesine ulaştırmak şeklindedir. Halkın ekonomik ve sosyal konumlarında değişim birçok tanımını temelini oluşturmaktadır. Bir diğer tanımda ise kırdan kente göçün engellenmesi için kentte yer alan tüm unsurların köye aktarılması kalkınma olarak değerlendirilmiştir.

Kalkınma olgusu II. Dünya Savaşı ile birlikte geniş bir şekilde ele alınmaya ve araştırılmaya başlanmıştır. Bu dönemde özellikle gelişmiş ülkeler, önceki deneyimlerini temel alarak kırsala ekonomik olarak destek sağlamıştır. Özellikle ekonomik kalkınma üzerinde durarak bu yönde politikalar geliştirilmiştir. 1950 ve 1960'lı yıllar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve iktisadi anlamda gelişim gösterdiği bir dönemdir. Bu büyümeye karşılık gelişmekte olan ülkeler, işsizlik, bölgeler arası dengesizlik, yoksulluk ve temel ihtiyaçların karşılanamaması gibi sorunları aşamamıştır. Bu durum 1960'lı yıllarda kalkınma politikalarının yeniden ele alınması sağlamıştır. 20. Yüzyılda, yaşam kalitesi temel alınarak kalkınma politikaları şekillendirilmiştir (Kaypak, 2012: 15).

Tablo 8: Kırsal Kalkınma Fikirlerine Ait Zaman Çizelgesi

1950'ler	• Modernleşme • Çift ekonomi modeli • Geri tarım teknolojileri • Toplumsal kalkınma • Tembel köylüler
1960'lar	• Dönüşüm yaklaşımı • Teknoloji transferi • Mekanizasyon • Tarımsal yayım • Tarımın büyüme rolü • Yeşil devrim (başlangıç) • Rasyonel köylüler
1970'ler	• Büyüme ile yeniden bölüşüm • Temel gereksinimler • Entegre kırsal kalkınma • Devlet tarım politikası • Devlet tarafından sağlanan krediler • Kentlere yönelik pozitif ayrımcılık

	• Yeniliğe teşvik • Yeşil devrim (devam) • Kırsal büyüme bağlantıları
1980'ler	• Yapısal düzenlemeler • Serbest pazarlar • Fiyat haklarının alınması • Devletin geri çekilmesi • Sivil toplum kuruluşlarının yükselişi • Hızlı kırsal değerlendirme • Tarımsal sistem işletme araştırmaları • Kırsal kalkınmanın bir ürün değil bir süreç olması • Kalkınmada kadın • Fakirliğin hafifletilmesi
1990'lar	• Mikro kredi • Katılımcı kırsal değerlendirme • İnsan odaklı kırsal kalkınma • Paydaş analizi • Kırsal güvenlik netleri • Toplumsal cinsiyet ve kalkınma • Çevre ve sürdürülebilirlik • Fakirliğin azaltılması
2000'ler	• Sürdürülebilir geçim • İyi yönetim • Yerinden yönetim • Katılımın eleştirilmesi • Geniş ve sektörel yaklaşım • Sosyal koruma • Fakirliğin ortadan kaldırılması

Kaynak: Çelik, 2015: 22-23.

Tablo 8’de görüldüğü üzere, 1950’lerde kırsal kalkınma; modernleşme, çift ekonomi modeli, geri tarım teknolojileri, toplumsal kalkınma, tembel köylüler kalıpları çerçevesinde şekillenmiştir. Fakat kırsal alanların gelişmesi gerekliliği ve doğal kaynakların önemi kavramaya başlanması ile tarımın kalkınmadaki rolü araştırılmış ve teknolojik unsurların kırlara aktarılmaya başlanmıştır. Bu gelişim ise 1960’lı yılları kapsamaktadır. Bu kapsamda köylüler artık tembel değil rasyonel olarak ifade edilmiştir. 1970’li yıllarda kırsal kalkınma olgusu daha da şekillenmeye başlamıştır. Kırsalın kalkınabilmesi için krediler ve teşvikler oluşturulmuştur. 1980’lerde devlet geri çekilerek serbest piyasa oluşturulmaya çalışılmış, sivil toplum kuruluşları daha aktif bir hal almış, kırsal kalkınmada ürünün değil sürecin önemli olduğuna dair yaklaşımlar oluşturulmuştur. Kalkınmada kadının rolü değerlendirilmiş ve fakirlik kavramı azaltılmaya çalışılmıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde kırsal kalkınma; insan odaklı kırsal kalkınma, toplumsal cinsiyet ve kalkınma, çevre ve sürdürülebilirlik çerçevesinde gelişimine devam etmiştir. 2000’li yıllarda ise, sürdürülebilir geçim, katılımın eleştirilmesi, fakirliğin ortadan kaldırılması, geniş ve sektörel bazda bir kalkınma meydana gelmiştir.

Kırsal kalkınmada temel amaç; kırsalın refah düzeyini arttırmak, yaşam kalitesini yükseltmek, kır ve şehir arasındaki uçurumu ortadan kaldırmak, istihdam alanları yaratmak, hem sosyal hem kültürel hem de ekonomik gelişimi sağlamak şeklindedir. Bu yaparken de doğal unsurları korumak, geliştirmek ve sürdürülebilir kılmak önemlidir. Kırsal kalkınma politikalarının başarılı şekilde gelişim göstereceği ülkelerden biri de Türkiye’dir. Türkiye verimli toprakları ve doğal unsurları ile kırsal kalkınmadan önemli sonuçlar alabilecektir. Tüm ülkelerde kırsal alanların kalkınmamasına neden olan durum ise mevcut potansiyelin değerlendirilememesidir. Türkiye ve diğer ülkeler kırsal alanların potansiyellerini görmezden gelerek, bu alanları kendi hallerine bırakmaktadır. Günümüzde bu anlayış yavaş yavaş yok olmakta, kırlardaki mevcut potansiyeli değerlendirmek için birçok çalışma ve proje yürütülmektedir (Çakır ve Çakır, 2012: 53).

2.2.Kırsal Kalkınma ve Yoksulluk İlişkisi

Kırsal kalkınma konusunun gündeme gelmesi ve çalışmaların gerçekleştirilmesini sağlayan en önemli husus yoksulluktur. Kırsal alanda meydana gelen yoksulluk her geçen gün artmaktadır. Dünyada her yoksul insandan 3'ü kırsal alanda yaşamaktadır. Gıda sektörünün gelişmesine rağmen kırsal alanda yoksulluk hızla artmakta, kırdan kente göçler meydana gelmekte, açlık sebebiyle ölümler yaşanmakta ve küreselleşmeyle birlikte bu durum daha vahim bir hal almaktadır. Kırsal alanda yaşayanlar kendi ürettiklerinden faydalanamaz bir hale gelmekte ve yoksulluk devam etmektedir. Bu anlamda yapılan çalışmalarda kırsal kalkınma ve yoksulluk kavramları birlikte yürütülmektedir. Dünya Bankası, UNDP, AB, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar kırsal kalkınma ve yoksulluk üzerinde durmuştur. Dünya Bankası ise 2003'te "Yeni Kırsal Kalkınma Stratejisi" geliştirerek kırsal kalkınma ve yoksulluk üzerinde durmuştur (Gülçubuk vd., 2010: 13).

Kırsal yoksulluk kent yoksulluğundan daha hızlı bir yapıya sahiptir. Yapılan çalışmalar kırsal yoksulluğun önüne geçememekte ve kırdan kente göçler devam etmektedir. Kırsal alanda oluşan yoksulluk %38,69 iken, kentsel alanda yoksulluk ise % 8,86 oranındadır. Dünya nüfusun %75 gelişmiş ülkelerde kırsal alanda yoksulluk ile mücadele etmektedir. 2020 yılında bu oranın %60 olacağı belirtilmektedir bu durum bile politikaların başarısızlığını göstermektedir (Kutukız vd., 2016: 900).

Kırsal alanda en fazla yaşanan sorunların başında işsizlik bulunmaktadır. Kadınlar ve gençlere iş imkanının sunulamaması göçleri ve yoksulluğu tetiklemektedir. Bununla birlikte yapılan birçok araştırmada kadınların kırdaki emeği göz ardı edilmektedir. Kırdaki yaşayan kadınlar ile kentte yaşayan kadınlar arasında değer ve statü farkları bulunmaktadır. Ataerkil yapı ve geniş aileleri bu durumun yaşanmasına neden olmaktadır. Yoksulluk kavramı yer ülkede her bölgede farklılık gösterse de bu ve benzeri durumlar değişmemektedir (Kan, 2012: 173).

Tablo 9: Çeşitli Kriterlere Göre En Yoksul Kesimler

Kriterler	En Yoksul Kesim	Yoksulluk Oranı
Yerleşim Yeri	Kırsal Kesimde Yaşayan	38.6
Cinsiyet	Kadın	18.1
Eğitim	Okur yazar Olmayan	29.8
Hane Halkı	Ataerkil veya Geniş Aile	24.4
İktisadi Faaliyet	Tarım Sektörü	33

Kaynak: Kutukız vd., 2016: 900.

Kırsal kalkınma politikalarının başarılı olması için; kırsal halkının çıkarları söz konusu olmalı, istihdam sağlanmalı, doğal kaynakların sürdürülebilirliği sağlanmalı ve kırsal halkının karar alma mekanizmaları işlerlik göstermelidir. Ekonomik, kültürel ve sosyal değişimler dikkate alınmalıdır. Kalkınma politikalarının sosya-kültürel durumları dikkate alınarak ve belli ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmesi uygulamaların başarısını arttırmaktadır. Bir kırsal kalkınma politikalarında yer alması gereken ilkeler ise şu şekildedir (Alagözoğlu, 2010: 16):

- Kalkınma için hazırlanan programlar kırsal halkının yapısına uyumlu olmalıdır.
- Kırsal kalkınma için oluşturulan programda kırsal halkının çıkarları ön planda olmalıdır.
- Kalkınma programının uygulanmasında demokratik olunmalıdır.
- Kırsal kalkınma uygulamaları tüm halkı kapsamalıdır. Hiçbir ayırım gözetilmemelidir.
- Programlar değiştirilebilir ve esnek bir yapıya sahip olmalıdır.
- Yöreye ait kültürel unsurlar göz ardı edilmemelidir.
- Kırsal kalkınma alanındaki kurumlar ve yerel birliklerden destek sağlanmalıdır.
- Kırsal kalkınma alanında gerçekleştirilen çalışmalar ulusal politikaların yararına olmalıdır.

2.3.Kırsal Kalkınmaya Yönelik Yaklaşımlar

Kırsal kalkınmanın çalışmalarının temelinde kırsal ve kent arasındaki hem sosyal hem de ekonomik alandaki farkın en az düzeye inmesini sağlamaktır. Kırsal alanın gelişimi için gerekli politikaların ve yaklaşımların oluşturulması gerekmektedir. Kırsal alanın gelişimi ülkelerin tercihidir. Bilhassa az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanları yoksullukla mücadele etmektedir. Bu durum kırsal ve kent arasında fark meydana getirmektedir. Bu nedenle kırsaldan kente göçler yaşanmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmalarda “tarımsal kalkınma”, “kırsal sanayi” ve “kırsal turizm” yaklaşımları ileri sürülerek çözümler oluşturulmaktadır (Erdoğan, 2009: 198).

2.3.1.OECD Yaklaşımı

Kırsal alanlara yönelim, tarihi ve kültürel değerlere talebin artması kırsal politikalarında güncellenmesini sağlamıştır. Ülkelerin %75'inin kırsal kesim olmasından kaynaklı olarak doğal alanların korunması önem arz etmektedir. Kırsal alanların tarımın yanı sıra diğer aktivitelere sahip olması gerekliliği üzerinde durulan konulardandır. OECD ülkelerinin istihdamdaki ve Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)'daki katkısı bu anlamda düşmektedir. Üye ülkeler bu düşüşe yönelik birçok çalışma gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalardan bazıları şu şekildedir (Örs, 2013: 44):

- Kanada “Toplumsal Gelecek Programı”nda, politikaların devlet ile uyumlu olmasını ve kırsal gelişimin aşağıdan yukarıya doğru gerçekleştirilmesini hedeflemiştir.
- Finlandiya “Çok Yıllık Kırsal Politika Programı”nda, kırsal alanlarda yer alan ihtiyaçlar ile diğer sektörlerde bulunan ihtiyaçların devlet politikasında entegrasyonu amaçlanmıştır.
- Almanya'nın oluşturduğu “Bölgesel Aktivasyon Programı”nda, tarım ve diğer sektörlerde bulunan eksikliklerin seçilmiş alanlarda küçük ortaklıklar ile politikalar şeklinde sona ermesi amaçlanmıştır.

Gerçekleştirilen çalışmalar, kırsal alanda oluşturulan politikaların sosyal alanda meydana gelen her türlü değişim sonucunda güncel bir hal almaktadır. Tabloda, görüldüğü üzere yaklaşımlar eski ve yeni olarak ikiye ayrılmıştır. OECD ilk olarak kırsal alanda yer alan politikalarını eşitlik, gelir, rekabet temelinde oluştururken günümüz koşullarına bağlı olarak bu temeli rekabet, değerlendirme ve fayda sağlama şeklinde güncellemiştir. Aynı şekilde hedef sektör tarım iken, kırsal turizm, imalat sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri endüstrisi şeklinde çeşitlenme meydana gelmiştir. Araç olarak yatırımlar ele alınırken yaklaşımın oluşmasında rol alan aktörler özelden genele, ulusaldan uluslararası boyuta ulaşmıştır (Yenigül, 2016: 18).

Tablo 10: Yeni Kırsal Paradigmaları

	Eski yaklaşım	Yeni yaklaşım
Amaç	Eşitliği sağlamak, çiftlik geliri, çiftliklerin rekabet edebilirliği	Kırsal alanların rekabet edebilirliği, yerel varlığın değerlendirilmesi, kullanılmayan kaynaklardan fayda sağlama
Ana hedef sektör	Tarım	Kırsal ekonomilerin çeşitlendirilmesi: kırsal turizm,

		imalat sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri endüstrisi vb.
Temel Araçlar	Teşvikler	Yatırımlar
Aktörler	Ulusal yönetimler, çiftçiler	Yönetimin her düzeyi: Uluslar üstü, ulusal, bölgesel ve yerel, yerel paydaşlar (kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları)

Kaynak: Yenigül, 2016: 18.

2.3.2. AB Yaklaşımı

AB kırsal kalkınmaya yönelik oluşturduğu politikalarla, merkezi ve ortaklı yapıdan farklı ilkeler oluşturulmuş, ilkelerin uygulanması ve izlenmesi sonucunda gerçekleştirilen değerlendirmeler ile de gerekli görülen tedbirler alınmıştır.. Ortaklık ilkesi ile oluşturulan programlar üye ülkeler ile işbirliği içerisinde hazırlanmaktadır. Oluşturulan programların finansmanı üye ülkeler ve AB tarafından karşılanmaktadır. Programın oluşturulmasından sonra uygulanması ve tatbiki yine üyeler ile birlikte gerçekleştirilmektedir. Programın mali ve idari olarak düzenlenmesi uygulama merkezlerine bırakılmıştır. AB oluşturduğu kırsal kalkınma çalışmalarının yanı sıra LEADER programlarını hayata sokmuştur. Bu program ile yenilikçi ve daha güncel yerel programlar geliştirilmiştir. LEADER programı, kırsal kalkınma uygulamalarında yeni bir adım oluşmuştur (Altundağ, 2008: 1).

LEADER kavramı (Liason Entre Actions pour le Développement de L'Economie Rurale), 'Kırsal ekonominin kalkındırılması için faaliyetler arasındaki bağlantılar' anlamı taşıyan kelimelerin baş harflerinden meydana gelmektedir. LEADER yaklaşımının amacı, kırsal kalkınmayı sağlamak, kamu ve özel sektörün bir arada ortaklık kurarak çalışmalarını sağlamak, kırsal alanda gelişime ve istihdama katkıda bulunmaktır. LEADER programına üye ülkeler belirlenen yükümlülükleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Çalışmanın finansmanını AB ve kamu yetkilileri ortaklaşa üstlenmektedir. AB ortaklık ilişkisi ile daha etkili kalkınma çalışmaları yürütmeyi amaçlamaktadır (Armağan, 2018: 9).

1991 yılında başlatılan bu program üç dönemde güncellenmiştir. Bu dönemler; 1991-1993 yılları arasında "LEADER I", 1994-1999 yılları arasında "LEADER II" ve 2000-2006 yılları arasında "LEADER +" şeklindedir. LEADER yaklaşımının yerel

yönetimlerin kendi sahalarında uygulayabilmeleri adına yedi özellik oluşturmuştur bunlar (Sevilmiş, 2016: 11):

1. İşbirliği içerisinde çalışmalar oluşturmak,
2. Yerel bazda özel ortaklıkların mali ve diğer alanlarda paylaşmak,
3. Yerel kalkınma projelerinin yerel bilgilerin ve kaynakların kullanımı ile oluşturulmak,
4. Aşağıdan yukarıya doğru çalışma gerçekleştirmek,
5. Bütün bir halde ve birden fazla sektörde faaliyetler geliştirmek,
6. Uzman kişilerce farklı bağlantılar ve iletişim ağları oluşturmak,
7. Kırsal kalkınma için yenilikçilik esasında hareket etmek şeklindedir.

Şekil 3: LEADER Yaklaşımının Yedi Temel Özelliği

Kaynak: Sevilmiş, 2016: 11.

2.3.3. FAO Yaklaşımı

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), 1945 yılında besinlerin daha sağlıklı ve kontrollü bir şekilde yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Kurulduğu günden bu yana çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Çalışmalarında tarım alanında

kalkınmayı hedeflemiş, beslenme ve gıda güvenliği üzerinde durmuş, yoksulluğun yok olması için harekete geçmiştir. 1950 yılından itibaren küreselleşmenin etkisiyle tarım sektörü geri planda kalmıştır. Bu nedenle FAO için öncelik tarımda verimliliği sağlamaktır. Bu nedenle FAO teknolojik unsurlar kullanarak tarımda verimliliği arttırmak için çalışmalar gerçekleştirmiştir (Çelik, 2016: 35).

FAO ilk olarak özel bir hedef olarak Haziran 2013 de 2010-2019 stratejik plana kırsal yoksulluğun azaltılması konusunu dahil etmiştir. Kırsal yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmalarının mantığı ve vizyonu "özellikle yoksulların yaşam standartlarının iyileştirilmesine katkıda bulunan gıda ve tarım ile açlık ve yetersiz beslenmeden arınmış bir dünya" dır. FAO nun küresel hedeflerinde yoksulluğun giderilmesi ve sosyal ve ekonomik gelişmelerin sağlanması hedefleri son zamanlarda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin benimsenmesiyle pekiştirilmiştir. Gözden geçirilmiş Stratejik Çerçeve, FAO'nun kırsal yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmaları, kırsal alandaki yoksulların korunmasıyla birlikte kaynaklara ve hizmetlere kapsamlı ve adil erişim, iyi istihdam ve sosyal korumayı sağlamayı amaçlamaktadır. Aralık 2016'da, FAO, 2018-21 dönemi için gözden geçirilmiş Stratejik Çerçeve ve Orta Vadeli Plan (MTP) taslağını sunmuştur. Bu, SP3 için dört (mevcut üç) örgütsel sonuçtan oluşan yeni bir sonuç çerçevesi içerir (FAO,2017: 8).

- Üretken kaynaklara, hizmetlere ve piyasalara erişmeye yetkili kırsal yoksul ve kırsal yoksul örgütler,
- Kırsal kesimdeki fakirlerin üretken istihdama ve özellikle gençlik ve kadınlar arasında iyileştirilmiş iş olanaklarına daha fazla erişimi,
- Kırsal yoksulların sosyal koruma sistemlerine gelişmiş erişimi,
- SDG'nin başarılmasına katkıda bulunmak için cinsiyet eşitliği sağlayan çok sektörlü politikaları, stratejileri ve programları tasarlamak, uygulamak ve değerlendirmek için güçlendirilmiş kapasiteler.

Tablo 11: Erişim Ve Güçlendirmeye Katkıda Bulunan Seçilmiş Programların Finansmanı

Program	Fon Ortakları

Orman ve Çiftlik Tesisi	Almanya, İsveç, Finlandiya ve ABD'nin (12,5 milyon ABD Doları) katkılarıyla 2012 yılında başlayan çok taraflı bir güven fonu.
Mülkiyetin Sorumlu Yönetişimi Hakkında Gönüllü Rehberler (VGGT)	2012'den bu yana VGGT'lerle ilgili çalışmalar, Belçika, Danimarka, Avrupa Birliği, Fransa, Almanya, İtalya, İsveç, İsviçre ve İngiltere tarafından sağlanan ve yaklaşık 26 milyon ABD Doları değerindeki Güven Fonuna yapılan katkılardan finanse edilmektedir.
Çiftçi Saha Okulları (ülkeye özgü)	Afrika'da Swaziland (0,3 milyon ABD Doları), Angola (3,5 milyon ABD doları), Burkina Faso (3,8 milyon ABD Doları), Malawi (1 milyon ABD Doları), Mozambik (9 milyon ABD Doları) dahil olmak üzere birçok FFS projesi var. Nijerya (3,8 milyon ABD Doları), Senegal (6,3 milyon ABD Doları), Doğu Afrika (0,99 milyon ABD doları), Liberya (1 milyon ABD doları), toplam bütçesi 30 milyon ABD Dolarıdır.
Kırsal Kadınlar Ekonomik Güçlendirme (RWEE)	2013'te İsveç (1,8 milyon ABD doları) ve Norveç (1,6 milyon ABD Doları) tarafından finanse edilen diğer BM kurumları ile ortak program başlatıldı. Ayrıca Afrika Dayanışma Vakfı, Afrika'daki çalışma için 2016'da 1 milyon ABD doları sağladı.

Kaynak: FAO, 2017: 17.

2.4.Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları

2.4.1.İl Özel İdareleri

Yerel yönetimler, ülkenin yönetim alanında önemli ve vazgeçilmez unsurlarıdır. İl Özel idareleri belediye ve köy idarelerinin yetkisi dışında bulunan alanların hizmetini yürütmektedir. Bir bakıma belediyeler ve köyler arasında ara düzey hizmet sunmaktadır. İl sınırları içerisinde ve bünyesinde var olan sorumluluğu sebebiyle geniş bir hizmet alanına sahiptir. İl Özel İdarelerine 13 Mart 1913 ve diğer yasalarla geniş ve karmaşık görevler verilmiştir. Bu görevleri il özel idaresi ile birlikte çeşitli bakanlık ve kuruluşlarda üstlenmektedir (Sülün, 2004: 52).

1913 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati ile il özel idarelere belirli görevler sunulmuştur. Bu görevler, bayındırlık, eğitim, tarım, ormancılık, sosyal yardım ve ulaştırma şeklindedir (Yalçındağ, 1993: 15-16). İl Özel İdaresinin

2005 yılında İl Özel İdaresi Kanuna yönelik belirlenen görevler şu şekilde sıralanmaktadır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005):

- Kanunlarla belirtilen hizmetlerin yerine getirmek, gerçek ve tüzel kişilerin faaliyet gösterebilmeleri için ruhsat vermek,
- Kanunlar çerçevesinde yönetmelik, emir ve yasak oluşturmak,
- Hizmetlerin gerçekleştirilmesi için taşınır, taşınmaz mal temini, malın satımı, kiralanması veya kiraya verilmesi,
- Borçlanmak ve sunulan bağışı kabul etmek,
- Vergi, resim ve harçların uyuşmazlıklarının anlaşmayla tasfiyesine karar vermek,
- Vergi, resim ve harçların tahsilini oluşturmak,
- Belediye sınırları dışında kalan tesis, konaklama ve eğlence mekanlarını ruhsatlandırmak, bu alanların denetimini gerçekleştirmektir.

Kırsal kalkınmanın sağlanması ve buna yönelik çalışmaların yürütülmesinden sorumlu yerel yönetimlerin başında İl Özel İdareleri bulunmaktadır. 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile il özel idarelerine kırsal alana yönelik bir takım görevler verilmiştir. 3360 sayılı ‘İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu Muvakkatinin Adının Ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun’un 78.maddesine göre, İl Özel İdaresine kırsal alana dair verilen görev ve yetkiler şu şekildedir (Yüksel, 2012: 78):

- Örnek oluşturmak ve deneme gerçekleştirmek için oluşturulan çiftlikler,
- Tarla ve fidanlıkların mevcut olduğu çiftçilik okulları,
- Damızlık hayvanların barındığı ve tarım aletlerinin muhafaza edildiği depoların oluşturulması,
- Hayvan ve tarım ürünleri üzerine yarışma düzenleme, düzenlenen yarışmalarda kazananlara para ödülü vermek,
- Tarımın gelişmesi ve desteklenmesi amacıyla ücretsiz fidan ve tohum dağıtımının yapılması,
- Tarım merkezlerinde kişilerin faydalanabileceği ürünlerin oluşturulması,
- Tarım için kullanılan unsurları köylülere kiralama,
- tarım için kooperatiflerin ve müzelerin kurulması ile teşvikin sağlanması,

- Orman yetiştirmeye elverişli alanlarda, yabancı ağaçların aşılansarak daha verimli bir hale ulaşması şeklindedir.

İl Özel İdarelerine verilen yükümlülükler geniş çaplı olmasına karşılık uygulama esasında bu durum farklılık göstermektedir. Bu anlamda İl Özel İdarelerini zaman içinde etkisiz ve işlevsiz kılan durumlar ise şu şekilde belirtilmektedir (Görün, 2004: 133):

- İl Özel İdarelerinin görevleri ile mali imkanı belirli bir orantıya sahip olmamıştır.
- İl Özel İdarelerine ait hizmet bölümleri olmamıştır. Gerçekleştirecek hizmetleri merkezi yönetime ait taşra birimleri tarafından yürütmektedir. Personel konusunda ise belirli sınıra sahip olmuştur
- Merkezi vesayet İl Özel İdarelerinin faaliyetlerini büyük oranda etkilemiştir.

2.4.2. İlçe Yönetimleri

Türkiye’de merkezi idari yapısı dahilinde ekonomik, coğrafi, kamu hizmetleri yönünden il ve ilçelere bölünmüştür. İl yönetiminin diğer bölgelerde de sağlanabilmesi için alt kademe ilçe yönetimleri oluşturulmuştur (Görün, 2004: 134).

Yerel kalkınma projelerinin gerçekleştirilmesi yerel yönetimleri

Ülkemizde yerel yönetim içerisinde yer alan ilçe birimi, kırsal kesime en yakın alt birim olma özelliğine sahiptir. İlçelerde kırsal kalkınmanın sağlanması için 1960’lı yıllardan bugüne değin belirli görev ve yetkiler verilmiştir. İlçe yönetimlerine ilişkin özellikler şu şekilde sıralanmaktadır (Geray, 1999: 24):

- Kaymakam ilk başvuru merciidir.
- Köy işleri ve idaresinde kaymakamın büyük rolü bulunmaktadır.
- Kırsal kalkınmada gerektiği hizmetin sunarak ve hizmeti sunacak birimlerin yönetimini gerçekleştirmektedir.
- Devlet ve halkın işbirliği içinde girişimlerin uygulanmasını sağlamaktadır.
- İlçede görevlendirilen kaymakamlar, ilçenin veya köyün kalkınmasının önemini algılamış, bu kapsamda oluşturulacak politikaların uygulanmasında aktif rol oynayan kişiler olmalıdır.

2.4.3.Mahalli İdare Birlikleri

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü 1930 yılında Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile kurulan ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak işlerlik gösteren bir birimdir. 1985 yılında ise İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile yeniden düzenlenmiştir. Böylelikle yerel yönetimler üzerinde yasal denetimlerin, yatırımları, hizmetlerin ve kalkınma planlarının uygulanması, istatistikî bilgileri edinebilme, temin edilen bilgileri değerlendirme ve uygulamalar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Genel Müdürlük tarafından kırsal kalkınma için oluşturulan en önemli çalışmalar Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kaldırılması sonucunda alt yapı hizmetlerinin geliştirilmesi için yapılandırılan Köy Altyapılarının Desteklenmesi Projesinin (KÖYDES) uygulaması ile başlanılmıştır. Ardından Yüksek Planlama Kurulu kararı (YPK Kararı, 15.02.2006, Karar No: 2006/3.) ile yürürlüğe konan KÖYDES Projesi tüm kırsal sahada uygulanmaya başlanmıştır (Yeşilbaş, 2011: 167).

2.4.4.1581 Sayılı Kanuna Tabi “Tarım Kredi Kooperatifleri”

18 Nisan 1972 tarihinde ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu (TarKKoopB-Kanunu) yürürlüğe girmiştir. 1581 sayılı Kanunun Geçici 1. maddesine göre 2836 sayılı kanun dahilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında bu kanun maddeleri geçerli kılınmıştır. 2836 sayılı Kanun maddeleri dahilinde kurulmuş kooperatifler 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri kanununa göre kurulmuş sayılacağı belirtilmiştir (Pınar, 2014: 160-161).

Kanunun ilk maddesinde ise, kanunun üreticilerin ekonomik çıkarlarını korumak, geçimlerini sağlamak, meslek olarak ihtiyaçlarını temin edebilmek amacıyla tüzel kişilikleri olan Tarım Kredi Kooperatifleri kurabilecekleri belirtmiştir. Komisyonculuk yapan ve faizli para veren kişilerin bu kooperatiflerde bulunamayacağı belirtilmiştir. Beş bölge birliği merkez birliği kuracak en üst birlik ise Ankara'da olacaktır. Bir alanda sadece bir tane kooperatif kurma hakkı verilmiştir (TBMM, 2018).

Madde 3'te ise kooperatif üyelerinin kredi ihtiyacının temini, ürünlerin değerlendirilmesi, makine ve tesis sağlayabilmek, toptan ihtiyaç temin edebilmek, el

sanatı geliştirmek, mesleki ve teknik yönden deneyim ve bilgiyi arttırmak, seminer yapmak, mevduat toplamak, bakaca ve sigorta hizmetini sağlamak, ortak ürünleri değerlendirmek ve benzeri durumları bölge kooperatifler aracılığı ile yrtle bilineceği belirtilmiştir. Madde 11’de ise kooperatiflerin ihtiyaçlarının T.C. Ziraat Bankası tarafından temin edildiği denetiminin yine T.C. Ziraat Bankası tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Geçici 5. Gereğince kooperatiflere beş yıl içinde taksitli bir Şekilde ödemek koşuluyla yüz milyon lira yardımın yapılacağı açıklanmıştır. Aynı Şekilde kanunun Geçici 7. Maddesinde ise kooperatifin gübre tedariki vergiden muaf tutulmuştur. (TBMM, 2018).

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Ek 2. maddesi gereğince kooperatiflerin tüm denetim unsurlarının Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yürütüleceği belirtilmiştir (zdemir, 2010: 153).

15.6.1985 tarihli ve 18785 sayılı Resmi Gazete ’de, 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren 237 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Hakkında Kanun yayımlanmıştır. Bu kanunda değişikliği gerçekleştirilen maddeler incelendiğinde (TBMM (a), 2018):

- Madde 4; A) Kooperatif yönetim kurulu ortakları arasından dört ye, bir müdür veya vekilinden oluşmaktadır. B) Seçilen altı temsilci ise Bölge Müdür ve vekillerini meydana getirmektedir. C) Kurul içerisinden seçilecek Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve T.C. Ziraat Bankasınca mensupları arasından görevlendirilecek temsilci, müdür veya vekilinden oluşmaktadır. Bölge müdürü ve genel müdür veya vekilleri yönetim kurulu başkanlığını görevini yürütürler. Başvekiller yeler arasından seçilmektedir. Üyelerin ilkokul mezunu, merkez birliği yönetim kuruluna ise yüksek tahsilini olması Őartlar içerisindedir. Üyelerin creti ise Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığın tarafından tespit edilmektedir.
- Madde 5; Kooperatiflerde, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ve kooperatif üst kuruluşların ve kurul talimatlarına göre, bölge müdürlüğü ve genel müdürlüğünce yürütülmektedir. Merkez Birliği Genel Müdürü, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanının teklifi ve onayı ile atanmaktadır. Diğer alışanlara dair tüm işlemler Genel Müdürlük tarafından gerçekleştirilmektedir Bu işlemler ise Tarım Orman ve Köyişleri onayını gerektirmektedir.

- Madde 6; Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından suçlu bulunan tüm üyeler ve denetçiler görevden alınmaktadır.
- Madde 7; Anasözleşmeler Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır.
- Madde 10; Kooperatifler anasözleşmenin maddeleri gereğince davranmak zorundadır. Aksi takdirde gerekli cezai işlem yapılmaktadır.
- Kanuna aşağıdaki iki ek ve üç geçici madde eklenmiştir.
 - Ek Madde 1: Denetçiler yüksekokul mezunu olmak durumundadır. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından görevlendirilmektedir.
 - Ek Madde 2: Kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliği bakanlıkça denetime tabidir.
 - Geçici Madde 8: Görevden alınan üye, başkan ve denetçilerin yerine bakanlık tarafından atama gerçekleştirilir.
 - Geçici Madde 9: Anasözleşmede yapılacak değişiklikler üç ay içinde sonuçlanır.
 - Geçici Madde 10: Ticaret Bakanlığına ve Bakanına veya Sanayi ve Ticaret Bakanlığına ve Bakanına verilen görev ve yetkiler, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığına ve Bakanı tarafından yürütülecektir.

2.4.5.4572 Sayılı Kanuna Tabi “Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri”

2000 ve 2001 ekonomik krizlerinden sonra kurumları geliştirmek ve rekabet güçleri yaratmak adına Güçlü Ekonomiye Geçiş programı uygulanmıştır. Bu program dahilinde Tarım Reformu Uygulama Projesi geliştirmiştir. Projeye değin Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri, 1935 tarihli ve 2834 sayılı Kanun hükümleri gereğince yürütülmüştür (Eren, 2009: 39). 2834 Sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak, 1 Haziran 2000 tarihli ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun yürürlüğe sokulmuştur. 4572 Sayılı Kanun, 2003/4962, 2004/5234, 2005/5290, 2013/6455, 2013/6456 ve 2013 tarih ve 6456 Sayılı Kanun ile değişiklikler yapılmıştır (Kızılaslan ve Menek, 2009: 52).

1 Haziran 2000 tarihli ve 24081 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Tarım Satış Kooperatif Ve Birlikleri Hakkında Kanun, tarım satış kooperatifi ve birliklerinin hükümlerini düzenlemek, güçlendirmek ve etkin kılmak amacıyla oluşturulmuştur. Üreticilerin birbirlerine yardım edebilmeleri, ihtiyaçların temin edebilmeleri, ürünlerini daha iyi şartlarda değerlendirebilmeleri için tarım satış kooperatifleri kurabilecekleri belirtilmiştir. Kuruluş için belirlenen esas ise en az otuz üretici ve en az üç tarım satış kooperatifinin bir araya gelmesi şeklindedir (Mevzuat, 2018).

4572 Sayılı Kanuna Tabi “Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri” birçok alanda yenilik gerçekleştirmiştir. Ortaklık paylarının devrini engelleyen hususlar kaldırılarak payın devri sağlanmıştır. Tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin çalışmaları ile ilgili esaslar belirlenmiştir. Kooperatif ve birlikler, faaliyetlerinde nisbi aidatlardan muaf sayılmıştır. Genel müdür ve personeller ile ilgili hususlarda da düzenlemeye gidilmiştir. Birliklerde ve kooperatiflerde yer alan müdür veya vekilleri doğal üye sayılmıştır. Yönetim kurulu üyelerinin yönetimde kalma süresi dört yıl olarak belirlenmiştir. Üyelere belirli ödemelerin yapılacağı hükme bağlanmıştır. Denetimler ise belirli koşullar dışında tarım satış kooperatiflerinin daha işlevsel hale gelebilmeleri için kaldırılmıştır (Mevzuat, 2018).

Yine kanunun 10. Maddesinde günümüze değin yapılan değişiklikler ve iptal edilen maddeler yer verilmiştir. Maddeler tarihleri ve karar numaraları ile aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12: 4572 Sayılı Kanuna Ek Ve Değişiklik Getiren Mevzuatın Veya Anayasa Mahkemesi Tarafından İptal Edilen Hükümlerin Yürürlüğe Giriş Tarihini Gösterir Liste

Değiştiren Kanunun/ İptal Eden Anayasa Mahkemesinin Kararının Numarası	4572 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
4962	Geçici Madde 1	16/6/2000 tarihinden geçerli olmak üzere 7/8/2003
5234	Geçici Madde 2	1/1/2005
5290	Geçici Madde 1	6/1/2005
6455	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, Geçici Madde 1, 3, 4, 5, 6	11/4/2013
6456	Geçici Madde 7	18/4/2013

KHK/700	Geçici Madde 4, Geçici Madde 7	24/6/2018 tarihinde birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının ant içerek göreve başladığı tarihte (9/7/2018)

Kaynak: Mevzuat, 2018.

Kanun ili ilgili düzenlemeler devam etmiş Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri'ne yönelik çalışmaların maddi boyutu Tarım Reformu Uygulama Projesi'nden (TRUP) ve Hazine tarafından karşılanmıştır. Tarım Reformu Uygulama Projesi ise 31.12.2008 yılında sona ermiştir (İnan vd., 2018 : 6).

2.4.6.1163 Sayılı Kanuna Tabi “Tarımsal Amaçlı Kooperatifler”

10 Mayıs 1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1163 Sayılı Kanunu, Tarım Satış, Tütün Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri dışındaki kooperatiflerde uygulanmıştır. Kanun ile kooperatiflerin tüm işleyişi Ticaret Bakanlığı’na verilmiştir. Fakat bu durum 07.07.1975 Gün ve 4-550 Sayılı Teskeresi ile Tarım ve Kooperatifler Bakanlığı’na bağlanmıştır. 1163 Sayılı Kanun, 1971/1496, 1981/2475, 1987/3381, 1988/3475, 1997/4274, 2001/4629, 2004/5146, 2010/5983 ve 2014/6525 sayılı kanunlar olarak yedi defa değiştirilerek güncel hale getirilmeye çalışılmıştır (Kızılaslan ve Melek, 2009: 50).

1163 Sayılı Kanun dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde şu konulara yer almaktadır (Mevzuat (a), 2018):

- Birinci bölüm yedi maddeden oluşmaktadır. Kooperatifin tanımına yer verilmiştir. Kooperatifin 7 kişi tarafından anasözleşmeye bağlı olarak kurulduğu, usul ve esasların ise Bakanlık tarafından çıkarılan tebliğ ile belirleneceği belirtilmektedir. Bakanlık tarafından izin verilen kooperatif merkezi ticaret siciline tescil ve ilan edilmektedir.
- İkinci bölümde, kooperatif ortaklığının medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olan kişiler tarafından gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Ortakların kooperatiften çıkma hakkını kullanması ancak beş yıl içinde sınırlandırılacağı bunun dışında kooperatiften çıkma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

- Üçüncü bölümde, kooperatif ortaklarının ada yazılı ortaklık senedi ile temsil edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Her bireyin ortaklık payı vermesi gerekmektedir. Temsil edilen pay ise 100.000 lira olarak belirlenmiştir. Her ortağın genel kurul toplantılarına katılma hakkına sahip olduğu yer almaktadır.
- Dördüncü bölümde, bir yıllık ortaklık sonucunda ortaya çıkan hasılatın kooperatifin yedek akçesine ekleneceği belirtilmiştir. Bunun dışında diğer fonlarla ilgili olarak kesinti usulleri, kooperatif hesapları şeklinde maddelere yer verilmiştir.
- Beşinci bölümde, genel kurulun ortaklığın en yetkili olduğunu ve devir ve terk edilemeyeceği beyan edilmiştir. Genel kurulun yönetme şartlarına da yer verilmiştir. Yönetim kurulu ve denetçiler gibi kooperatif organlarının toplantıya çağırma durumlar, rapor tutma ve ortakların uyması gereken kurallar belirtilmiştir.
- Altıncı bölümde; Kooperatiflerin görev ve sorumlulukları belirtilmiştir. Bu esasta kooperatifler; müşteri çıkarını korumak, hedeflerini iktisadi çalışmalarla yerine getirmek, çalışmalarını düzenleyip denetlemek, dış ilişkileri düzenlemek, kooperatifçiliğin gelişimi için eğitimler vermek gibi görevlere sahiptir.
- Yedinci bölümde, Kooperatiflerin dağılması, dağılması için sebepler, prosedürler belirtilmiştir. Bu anlamda dağılmanın yedi aşamada gerçekleştiği görülmektedir. Bu sebepler anasözleşme, genel kurul gereğince, iflas beyanıyla, mahkeme kararı ile kooperatifin devredilmesiyle, üç yıl boyunca görevlerini yerine getirmemesi ile, bakanlık kararı şeklinde sıralanmaktadır.
- Sekizinci bölümde, örnek bir anasözleşmenin oluşturulması, muhasebe usulü, defterler, teftiş ve denetleme gibi ilgili bakanlığın görev ve yetkileri belirtilmektedir.
- Dokuzuncu ve son bölümde ise, kooperatiflerle ilgili muaf durumlar, kooperatiflere sağlanan ayrıcalıklar, özel fonlar, uyuşmazlıklar şeklinde hükümlere yer verilmiştir.

Kanun son olarak 2014 yılında ve 6525 sayılı değişiklik ile geçici madde eklenmiştir. Kooperatiflerin genel ve olağan genel kurulun toplanma tarihinin belirlenmesine yönelik beyana yer verilmiştir.

2.5.Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma ve Politikaları

Dünyada kırsal kalkınma ile yoksulluk kavramları birlikte ele alınmaya başlamıştır. Küreselleşme ile birlikte meydana gelen kırsal yoksulluk kavramına yönelik Dünya Bankası, UNDP, AB, Uluslararası Çalışma Örgütü konu üzerinde birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Avrupa Birliği'nin geliştirdiği kırsal politikalar yine AB tarafından oluşturulan tarım politikaları dahilinde ve yapısal fonlarla geliştirilmiştir. Kırsal politikalar iki yapı temelinde meydana getirilmiştir. Birincisi, "Roma Antlaşması", ikincisi ise 1970'li yıllarda oluşturulan ve bölgesel bir kalkınma çalışması "Avrupa Birliği Bölgesel Politikası"dır. İki politikanın temelinde ise kırsal alanların geliştirilmesi ve en iyi düzeye çıkarılması yatmaktadır (Giray vd., 2004: 4).

Avrupa Tek Senedi 1987 yılında oluşturulmuştur. Bu senet 1992 yılında geliştirilerek Tek Pazar meydana getirme politikalarını üstlenerek, her alanda toplumsal bütünleşmeyi amaçlamıştır. Maastricht Anlaşması ve toplumsal bütünleşme hedefleriyle birlikte 130A numaralı maddeye kırsal bölgelerin dahil edilmesiyle birlikte kırsal alanların geliştirilmesi yönünde yasal zemin oluşturulmuştur. 1988 senesinde "Kırsal Toplumun Geleceği" tebliğ oluşturulmuştur. Bu tebliğe yer alan esaslar ise şu şekilde sıralanmaktadır (Akın, 2008: 35):

- Ekonomik alanda ve sosyal arenada bütünleşmeyi gerçekleştirmek,
- Tarım alanlarını düzenleyerek kırsal ekonomi durumunu tekrar gözden geçirmek,
- Doğal kaynakları korumak şeklindedir.

1996 senesinde AB kırsal alanda gelişmeleri sağlamak amacıyla "Kırsal Kalkınma" konulu konferanslar düzenlemiş ve Cork Deklarasyonu'nu yayınlamıştır. Deklarasyon AB'nin kırsal kalkınmaya yönelik politikalarının zeminini oluşturmuştur. Deklarasyon şu esaslardan oluşmaktadır (Zmo, 2018: 5):

- Kırsal alanda sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla teşviklerin oluşturulması,
- Kırsal kalkınma konusunda desteklerin artması,
- Politikalar ve kararlar yerinden yönetimlerle uygulanması,
- Sürdürülebilir kırsal kalkınma üzerine yapılan çalışmaların bir araya getirilmesi şeklindedir.

AB 2000 yılında çıkardığı “Gündem 2000” politikaları doğrultusunda 1257/99 sayılı “Avrupa Birliği Konsey Tüzüğü” oluşturmuştur. Tüzükte kırsal kalkınmaya yönelik hangi fonlardan hangi oranlarda kaynak aktarımının gerçekleştirileceği üzerinde durulmuştur. Bu anlamda kaynak aktarımı için, “Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu”, “Avrupa Yapısal” ve “Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu” belirlenmiştir. AB bu kapsamda birçok aday ülkeye ekonomik destek sağlamıştır. Avrupa Birliği, “Polonya & Macaristan Ekonomik Yapılanma Programı”, “Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı” ve “Katılım Öncesi Yapısal Araç” şeklinde üç araç oluşturarak ekonomik destek sağlamıştır (Yılmaz ve Tolunay, 2007: 109).

AB 2007–2013 döneminde kırsal kalkınmanın sağlanması için “Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu” ve 1698/2005(EC) sayılı Konsey Tüzüğü içerisinde belirlediği öncelikler ile ekonomik destek sağlamayı amaçlamaktadır. Önceliklerde hangi alanda ne kadar payın ayrılması gerektiği yüzdeli şekilde belirlenmiştir. Bu öncelikler şu şekildedir (Zengin ve Savgın, 2016: 86):

- Ar-Ge ve teknolojik gelişmeler ile kırsal alanda rekabetin oluşturulması (%10),
- Arazi yönetimi ile kırsal alanların düzenlenmesi (%5),
- Kırsal yaşam alanlarının daha kalitesinin ve ekonomik unsurlarının artırılması (%10),
- AB Kırsal Kalkınma Girişimi (LEADER) (%5).

2013 yılı sonrasında ise AB Kırsal Kalkınma Politikasının oluşturarak Avrupa 2020 Stratejisini geliştirmiştir. Avrupa 2020 Stratejisi’ndeki amaç ise “akıllı”, “sürdürülebilir” ve “kapsayıcı” büyümedir. Yürürlüğe konulan politikalar ile tarımda sektörel rekabetin artması ve doğal kaynakların bilinçli kullanımı, istihdam, ekolojik sorunlarla mücadele gibi durumlar yer almaktadır. Kırsal alanları eşit bir şekilde kalkındırmak ise ana hedefi oluşturmaktadır. Bu stratejide de ülkeler belirlenen hedeflere göre hareket ederek bu yönde planlamalarını gerçekleştirecektir. AB kırsal kalkınma politikasında yer alan öncelikli durumlar ise şu şekilde sıralanmaktadır (Gülçubuk vd., 2015: 6):

- **Bilgi transferi ve yenilikçilik:** Tarım ve ormancılık ağı çerçevesinde sürekli öğrenmeyi ve yenilikçiyi teşvik ederek, güncel yöntemler ile daha verimli çalışma ve bilgi transferinin sağlanması.

- **Tarımda rekabet gücünün artırılması:** Mevcut çiftlikleri yeniden yapılandırarak genç çiftçileri teşvik etmek.
- **Gıda zincirinin oluşturulması ve risk yönetimi:** Yerel pazarlarda teşvik sistemi uygulayarak birincil üreticinin gıda ağına entegre etmek.
- **Eko-sistemin korunması ve iyileştirilmesi:** Su ve toprak kaynaklarının gelişimine ket vurmaktan onları korumak ve daha iyiye ulaşımını sağlamak.
- **Kaynakların verimli kullanılması ve düşük karbon ekonomisi:** Tarımda yenilenebilir enerjinin kullanılmasını teşvik etmek ve nitröz oksit ve metan emisyonunu en az seviyeye indirmek.
- **Kırsal alanlarda sosyal içermeyi gözetme, yoksulluğu azaltma ve ekonomik kalkınmayı sağlama:** Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak çalışmaları arttırmak ve istihdamı sağlamak.

AB'nin gerçekleştirdiği Avrupa 2020 Büyüme Stratejisi'nin tahmin edilen katkıları tabloda yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere 2020 stratejisi ile akıllı büyüme, yenilikçilik, tarımda rekabet, kaynakların sürdürülebilirliği, sağlık ve kapsayıcı bir büyümenin sağlanacağı ileri sürülmektedir.

Tablo 13: AB Kırsal Kalkınma Politikasının Avrupa 2020 Stratejisine Muhtemel Katkısı

Avrupa 2020 Stratejisi Hedefleri	AB Kırsal Kalkınma Politikası Amaçları	Kırsal Kalkınmanın Katkıları
1. Akıllı Büyüme	Tarım sektöründe rekabet gücünün artması	• Yenilikçiliğin desteklenmesi • Araştırma ve çevre-dostu teknolojilerin desteklenmesi
2. Sürdürülebilir Büyüme	Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve iklimle mücadele	• Kaynak kullanımının sürdürülebilir kılınması • Kamu hizmetlerinin temini • Sera gazları salımı oranlarının düşürülmesi ve biyoenerjinin teşviki • Sürdürülebilir arazi yönetiminin temini • Biyoçeşitliliğin korunması
3. Kapsayıcı Büyüme	Kırsal toplumun bölgelerarası	• Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi • Yerel ürünlerin teşviki

	dengeli bir şekilde kalkınması	• Yerel pazarların geliştirilmesi • Yerel istihdamın artırılması

Kaynak: Gülçubuk vd., 2015: 6-7.

2.6. Türkiye’de Kırsal Yoksulluğun Boyutları

Kırsal sorunlar, dünyanın neredeyse her ülkesinde, uluslararası boyutlara ulaşmıştır. Türkiye’de nüfusun 47/1’i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu anlamda kırsal kalkınma Türkiye için elzem bir durumdur. Kırsal kalkınma sorunu, toplumsal sahada geçmişten günümüze değin devam etmektedir (Arslan, 2010: 274).

1980’li yıllara gelindiğinde kırdan kente göçler artış göstermiştir. Bu göçler, şehirlerde yığılmaya, çarpık kentleşmeye, kentlerde rantların oluşmasına, doğal kaynakların azalmasına, işsizliğin artmasına neden olmuştur. Özellikle tarım alanları tarımın dışında, farklı amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. TÜİK’in sunduğu verilere göre 1988-2009 yıllarında Türkiye’de tarım alanlarının %12’si farklı amaçlar için yok edilmiştir. Bu durumla birlikte tarımda gerileme yaşanmış, üretim azalmıştır. Özelleştirmeler ile birlikte ucuz iş güçleri ortaya çıkmıştır. Bu durum ürünlerin dışarıya ucuza satılmasını, dışarıdan alınan ürünün ise pahalıya alınmasına neden olmaktadır. Bu durum ekonominin bozulmasına da yol açmaktadır (Öztornacı ve Veziroğlu, 2012: 296).

Türkiye’de yoksulluk çalışmaları TÜİK tarafından yapılmakta, elde edilen veriler sonucunda mevcut durum sunulmaktadır. Fakat kırsal ve kentsel yoksulluk ile ilgili TÜİK çalışmalarında 2018 yılına dair veriler mevcut değildir. En son elde edilen yoksulluk oranları 2009 yılını kapsamaktadır. Oranlar tabloda yer almaktadır.

Tablo 14: Hanehalkı Fertlerinin Ekonomik Faaliyet Durumuna Göre Yoksulluk Oranları

Ekonomik Faaliyet	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
YIL								
Kır	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69
Kent	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
Türkiye	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08

Kaynak: TÜİK, 2018.

Tablo 14’de görüldüğü üzere kırsal ve kent yoksulluk oranlarında büyük bir fark bulunmaktadır. 2002 oranları incelenecek olursa, kırsal yoksulluk oranı 34,48 iken kent yoksulluk oranı 21,95’tir. Fark her yıl belirli oranlarda artmıştır. 2009’na gelindiğinde kırsal yoksulluğunun 38.69, kent yoksulluğunun 8,86 olduğu görülmektedir. Bu da kırsal alanda kalkınma gerekliliğinin acil olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de nüfusun %1.35’i gıda harcamalarında yoksulluk sınırının altındayken, %26,96’sı gıda dışı harcamaların kapsayan yoksulluk sınır altındadır. Gıda harcamalarında hane halkının toplam tüketim miktarı gıda yoksulluk sınırının altında seyretmektedir. Gıda yoksulluğu kırsal alanda %2.01 iken, kentsel alanda %0.92’dir. Kırsal alanlarda kente göre daha fazla oranda yoksul bulunmaktadır. Yoksulluk bazı alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu alanlar tarım, avcılık, balıkçılık, ormancılık olarak belirlenmektedir (Altay, 2005: 167-168).

Doğan (2014) çalışmasında mekansal-yoksulluk üzerinde durmuştur. Bu kapsamda insani yoksulluk bağlamında Şanlıurfa, Ağrı, Muş ve Şırnak illeri birçok göstergede yoksulluk oranlarına sahip olduğunu belirtmiştir. Yoksulluk kapsamında bu sahaların göz önüne alınması gerektiği bilgisini sunmuştur (Duran, 2015: 92).

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kırsal yoksulluğun yoğun olmasının sebebi, hem dış hem de iç unsurlar etkili olmuştur. Sınır bölgelerinde yaşanan olumsuzluklar nüfusu merkezlere itmiş, bu durum da Güneydoğu Anadolu Bölgesini hem sosyal hem de ekonomik olarak etkilemiştir. Bölgeler arasında gelişim farkı göçler sebebi ile daha da artış göstermiştir. Bölgeler arası fark kırsal yoksulluğu ortaya çıkarmaktadır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 143).

Tablo 15: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin Bölgesel Dağılımı

2017	Ortalama (TL)	Medyan (TL)
Türkiye	21 577	15 887
TR1 İstanbul	30 895	20 502
TR2 Batı Marmara	22 872	17 958
TR3 Ege	22 421	16 984
TR4 Doğu Marmara	23 662	18 600
TR5 Batı Anadolu	24 159	18 477
TR6 Akdeniz	19 390	14 694

TR7 Orta Anadolu	17 957	14 572
TR8 Batı Karadeniz	19 422	15 944
TR9 Doğu Karadeniz	18 760	15 329
TRA Kuzeydoğu Anadolu	14 840	12 375
TRB Ortadoğu Anadolu	13 314	9 972
TRC Güneydoğu Anadolu	11 231	8 663

Kaynak: TÜİK (a), 2018.

Aynı şekilde TÜİK'in gelir ve yaşam araştırmasının verilerine göre, 2006-2013 yılları arasında kırsal alandaki yoksulluk oranlarındaki değişimin çok küçük miktarda olduğu ve Türkiye'de kırsal yoksulluğun yıllara göre hala yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 16: Kırsal alanda gelire dayalı "görelî yoksulluk" sınırına göre yoksul sayıları ve yoksulluk oranı, 2006-2013

Yoksulluk riski (%)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk oranı (%)
2010			
40	2 951	4 473	20,2
50	3 689	6 648	30,0
60	4 426	8 818	39,8
70	5 164	10 785	48,6
2011			
	3 233	4 203	18,6
40	4 041	6 200	27,5
50	4 849	8 454	37,5
60	5 657	10 317	45,7
70			
2012	3 582	4 444	19,2
40	4 477	6 644	28,6
50	5 373	8 735	37,6
60	6 268	10 978	47,3
70			
2013	3 971	3 972	16,8
40	4 963	6 126	26,0
50	5 956	8 777	37,2
60	6 950	10 754	45,6
70			

Kaynak: Ateş, 2017: 4.

Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik çalışmalara bıkıldığında ise Cumhuriyetin kuruluşuna değin gitmektedir. Kırsal alanın geliştirilmesi ve modernleştirilmesi ülke gelişimini hızlandırmıştır. Nüfusun çoğunluğunun kırsal alanda yaşadığı ve burada geçimini sürdürdüğü için kırsal kalkınmanın ulusal kalkınmadaki rolü sebebiyle kalkınma ve gelişim aşamasında tarım sektörüne ve kırsal sahaya önem verilmesini zorunluk kılmıştır. Kırsal kalkınmaya yönelik oluşturulan çalışmalar şu şekilde sıralanmaktadır (Çeken vd., 2017: 4):

- 17 Şubat 1923 yılında I. İzmir İktisat Kongresi oluşturulmuştur. Bu kongrede Türkiye’nin her alanda kalkınması için özellikle tarım ve kırsal alan üzerinde durulmuştur. Kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için, aşar vergisi kaldırılması, makinalı tarıma geçiş ve tarımda dirliğin sağlanması için çalışmaların oluşturulması kararı alınmıştır.
- 1924 yılına gelindiğinde İzmir İktisat Kongresi kararları üzerinden hareketle 442 sayılı Köy Kanunu yayınlanmıştır. Kanunda köyler hukuki olarak tanımlanmıştır. Bunun dışında kırdaki yaşayan çocukların meslek edinebilmesi, öğretmenlik ve benzeri mesleklere ulaşabilmesi için 1940 yılında Köy Enstitüleri kurulmuştur.
- 1962 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı oluşturulmuştur. Kalkınma planı 1963-1967 yıllarını kapsamaktadır. Kalkınma planı ile birlikte, Türkiye planlı kalkınma dönemine geçiş yapmıştır. Planlı kalkınma politikaları kapsamında, kırsal alanda gerekli çalışmalar ve projeler devreye sokulmuştur.
- 1971 yılına gelindiğinde Devlet Planlama Teşkilatı kalkınmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY)’in gelişimi için sanayi, ticaret ve madencilik oluşumlarına öncelik verileceği planlanmıştır.

2006 yılında DPT tarafından gerçekleştirilen 2001-2023 yılı Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi, Türkiye’nin kırsal kalkınma projelerinin AB ile uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır. 2010 yılında bölgesel, 2020 yılında küresel bir güç olması hedeflenmiştir. Bu anlamda oluşturulan politikada oluşturulan amaçlar şu şekildedir (DPT, 2006: 3-4):

- Kırsal alanı geliştirerek ve kalkınmasını sağlayarak ülke ekonomisine katkısını sağlamak ve kırsal ile kent arasında gelişmişlik düzeyini en aza indirmek,

- Göç durumunu sistematik bir düzene oturtmak ve nüfusu sabit bir plan dahilinde geliştirmek,
- Tarımı güçlendirmek adına ortaya çıkabilecek her türlü olumsuzluğa mahal vermemek,
- Doğal kaynakların, korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi,
- AB ile ekonomik ve sosyal uyumu sağlamak şeklinde dir.

2007 yılında kurulan Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, 2017-2021 yıl aralığına dair stratejik plan oluşturmuştur. Bu planda, AB tarafından IPA II Çerçeve Antlaşması ile Türkiye'ye yapılan mali yardıma dayalı kırsal kalkınma hedefleri oluşturulmuştur (TKDK, 2017: 10).

2014–2018 dönemi için oluşturulan Onuncu Kalkınma Planı kapsamında, kırsal kalkınmaya yönelik politikaların devam ettirilmesi amaçlanmıştır. 2007–2013 döneminden hazırlanan AB uyumluluk sürece kapsamında Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS)'ni daha imkanı ve yönetilebilir hale getirmeyi hedeflemektedir. Kırsal kalkınma yolunda en verimli çalışmaları gerçekleştirmek için Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejilerinin II.'si oluşturulmuştur. UKKS-II'de kırsal kalkınma amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır (Ateş, 2017: 7):

1. Kırsal alanda elde edilen gelirin artması ve istihdamın sağlanması,
2. Doğal kaynakları sürdürülebilir kılma,
3. Kırsal kesimin hem ekonomik hem de sosyal yönden geliştirilmesi,
4. Kırsal alanda yoğun olarak seyreden yoksulluğu ortadan kaldırmak,
5. Ülke ekonomisinin kalkınabilmesi için kurumsal alt yapının geliştirilmesi şeklinde sıralanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOOPERATİFLER VE YEREL YÖNETİMLERİN İŞBİRLİĞİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1. Tanımlayıcı İstatistiklere İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde kooperatif yöneticileri ve çiftçilere ilişkin yüzde ve frekans bulguları çapraz tablolar halinde verilmiştir. Kooperatif türüne göre çiftçi ve yöneticilerin dağılımı Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17: Katılımcıların Unvanlarına Göre Çapraz Tablo Bulguları

		N	Unvan		Toplam
			Çiftçi	Yönetici	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	16	9	25
		% Kurum İçin	64,0%	36,0%	100,0%
		% Unvan İçin	17,4%	36,0%	21,4%
		% Toplam	13,7%	7,7%	21,4%
	Bademli	N	76	9	85
		% Kurum İçin	89,4%	10,6%	100,0%
		% Unvan İçin	82,6%	36,0%	72,6%
		% Toplam	65,0%	7,7%	72,6%
	Tire Süt Kooperatifi	N	55	7	62
		% Kurum İçin	88,7%	11,3%	100,0%
		% Unvan İçin	37,4%	28,0%	36,0%
		% Toplam	32,0%	4,1%	36,0%
Toplam	N	147	25	172	
	% Kurum İçin	85,5%	14,5%	100,0%	
	% Unvan İçin	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	85,5%	14,5%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların unvan değişkenine göre %64 ‘ü çiftçi %36’sı yöneticidir. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların unvan değişkenine göre %89,4’ü çiftçi ve %10,6’sı yöneticidir. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların unvan değişkenine göre %88,7’si çiftçi ve %11,3’ü yöneticidir. Unvanı çiftçi olan katılımcıların %17,4’ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %36’sı Bademli Kooperatifi, %37,4’ü Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Unvanı yönetici olan katılımcıların

%36'sı Bayındır Çiçek Kooperatifi, %36'sı Bademli Kooperatifi, %28'i Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır.

Tablo 18: Katılımcıların Yaşlarına Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Yaş					Toplam
			20-30	31-40	41-50	51-60	60 üzeri	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	1	4	8	8	4	25
		% Kurum İçin	4,0%	16,0%	32,0%	32,0%	16,0%	100,0%
		% Yaş İçin	7,7%	16,0%	14,8%	15,7%	13,3%	14,5%
		% Toplam	0,6%	2,3%	4,6%	4,6%	2,3%	14,5%
	Bademli	N	10	11	28	24	12	85
		% Kurum İçin	11,8%	12,9%	32,9%	28,2%	14,1%	100,0%
		% Yaş İçin	76,9%	44,0%	51,9%	47,1%	40,0%	49,1%
		% Toplam	5,8%	6,4%	16,2%	13,9%	6,9%	49,1%
	Tire Süt Kooperatifi	N	2	10	18	19	14	63
		% Kurum İçin	3,2%	15,9%	28,6%	30,2%	22,2%	100,0%
		% Yaş İçin	15,4%	40,0%	33,3%	37,3%	46,7%	36,4%
		% Toplam	1,2%	5,8%	10,4%	11,0%	8,1%	36,4%
Toplam	N	13	25	54	51	30	173	
	% Kurum İçin	7,5%	14,5%	31,2%	29,5%	17,3%	100,0%	
	% Yaş İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	7,5%	14,5%	31,2%	29,5%	17,3%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların yaş değişkenine göre %4 'ü 20-30 yaş arasında, %16'sı 31-40 yaş arasında, %32'si 41-50 yaş arasında, %32,0'si 51-60 yaş arasında, %13,3 60 yaş ve üzerindedir. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların yaş değişkenine göre %11,8'i 20-30 yaş arasında, %12,9'u 31-40 yaş arasında, %32,9'u 41-50 yaş arasında, %28,2'si 51-60 yaş arasında, %14,1'i 60 yaş ve üzerindedir. Tire süt kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların yaş değişkenine göre %3,2 'si 20-30 yaş arasında, %15,9'u 31-40 yaş arasında, %28,6'sı 41-50 yaş arasında, %30,2'si 51-60 yaş arasında, %22,2'si 60 yaş ve üzerindedir. Yaşı 20-30 arasında olan katılımcıların %7.7'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %76.9'u Bademli Kooperatifi, %15.4'ü Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Yaşı 31-40 arasında olan katılımcıların %16,0'sı Bayındır Çiçek Kooperatifi, %44,0'u Bademli Kooperatifi, %40,0'ı Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Yaşı 41-50 arasında olan katılımcıların %14,8'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %51,9'u Bademli Kooperatifi, %33,3'ü Tire Süt

Kooperatifinde yer almaktadır. Yaşı 51-60 arasında olan katılımcıların %15,7'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %47,1'u Bademli Kooperatifi, %37,3'ü Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Yaşı 60 yaş ve üzerinde olan katılımcıların %13,3'ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %40,0'ı Bademli Kooperatifi, %46,7'si Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır.

Tablo 19: Katılımcıların Cinsiyetine Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	2	23	25
		% Kurum İçin	8,0%	92,0%	100,0%
		% Cinsiyet İçin	22,2%	14,0%	14,5%
		% Toplam	1,2%	13,3%	14,5%
	Bademli	N	5	80	85
		% Kurum İçin	5,9%	94,1%	100,0%
		% Cinsiyet İçin	55,6%	48,8%	49,1%
		% Toplam	2,9%	46,2%	49,1%
	Tire Süt Kooperatifi	N	2	61	63
		% Kurum İçin	3,2%	96,8%	100,0%
		% Cinsiyet İçin	22,2%	37,2%	36,4%
		% Toplam	1,2%	35,3%	36,4%
Toplam		N	9	164	173
		% Kurum İçin	5,2%	94,8%	100,0%
		% Cinsiyet İçin	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	5,2%	94,8%	100,0%

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların cinsiyet değişkenine göre %8,0'i kadın, %92,0'si erkektir. Bademli Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların cinsiyet değişkenine göre %5,9'u kadın, %94,1'i erkektir. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların cinsiyet değişkenine göre %8,0'i kadın, %92,0'si erkektir. Cinsiyete göre, %22,2'si kadın, %14,0'ü erkek olan katılımcılar Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %55,6'sı kadın %48,8'i erkek olan katılımcılar Bademli Çiçek Kooperatifinde, %22,2'si kadın %37,2'si erkek olan katılımcılar Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır.

Tablo 20: Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Eğitim Düzeyi				Toplam
			İlkokul / Ortaokul	Lise	Ön Lisan / Lisans	Yüksek Lisans	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	13	9	2	1	25
		% Kurum İçin	52,0%	36,0%	8,0%	4,0%	100,0%
		% Eğitim Düzeyi İçin	10,7%	27,3%	15,4%	20,0%	14,5%
		% Toplam	7,6%	5,2%	1,2%	0,6%	14,5%
	Bademli	N	53	17	10	4	84
		% Kurum İçin	63,1%	20,2%	11,9%	4,8%	100,0%
		% Eğitim Düzeyi İçin	43,8%	51,5%	76,9%	80,0%	48,8%
		% Toplam	30,8%	9,9%	5,8%	2,3%	48,8%
	Tire Süt Kooperatifi	N	55	7	1	0	63
		% Kurum İçin	87,3%	11,1%	1,6%	0,0%	100,0%
		% Eğitim Düzeyi İçin	45,5%	21,2%	7,7%	0,0%	36,6%
		% Toplam	32,0%	4,1%	0,6%	0,0%	36,6%
Toplam	N	121	33	13	5	172	
	% Kurum İçin	70,3%	19,2%	7,6%	2,9%	100,0%	
	% Eğitim Düzeyi İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	70,3%	19,2%	7,6%	2,9%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre eğitim düzeylerinin %52,0'sinin ilkokul/ortaokul, %36,0'sının lise, %8,0'inin ön lisans/lisans, %4,0'ünün yüksek lisans olduğu görülmektedir. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre eğitim düzeylerinin %63,1'sinin ilkokul/ortaokul, %20,2'sinin lise, %11,9'inin ön lisans/lisans, %4,8'inin yüksek lisans olduğu görülmektedir. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre eğitim düzeylerinin %87,3'sinin ilkokul/ortaokul, %11,1'sinin lise, %1,6'inin ön lisans/lisans, %0,0'inin yüksek lisans olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi ilkokul/ortaokul olan katılımcıların %10,7'si Bayındır çiçek kooperatifi, %43,8'i bademli kooperatifi, %45,5'i tire süt kooperatifinde yer almaktadır. Eğitim düzeyi lise olan katılımcıların %27,3'ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %51,5'i Bademli Kooperatifi, %21,2'si Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Eğitim düzeyi ön lisans/lisans olan katılımcıların %15,4'ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %76,9'i Bademli Kooperatifi, %7,7'si Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Eğitim düzeyi yüksek

lisans olan katılımcıların %20,0'ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %80,0'i Bademli Kooperatifi, %0,0'ı Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır.

Tablo 21: Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Medeni Durum		Toplam
			Evli	Bekâr	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	21	4	25
		% Kurum İçin	84,0%	16,0%	100,0%
		% Medeni Durum İçin	13,8%	19,0%	14,5%
		% Toplam	12,1%	2,3%	14,5%
	Bademli	N	71	14	85
		% Kurum İçin	83,5%	16,5%	100,0%
		% Medeni Durum İçin	46,7%	66,7%	49,1%
		% Toplam	41,0%	8,1%	49,1%
	Tire Süt Kooperatifi	N	60	3	63
		% Kurum İçin	95,2%	4,8%	100,0%
		% Medeni Durum İçin	39,5%	14,3%	36,4%
		% Toplam	34,7%	1,7%	36,4%
Toplam		N	152	21	173
		% Kurum İçin	87,9%	12,1%	100,0%
		% Medeni Durum İçin	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	87,9%	12,1%	100,0%

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların medeni durum değişkenine göre %84,0'i evli, %16,0'si bekârdır. Bademli Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların medeni durum değişkenine göre %83,5'i evli, %16,5'i bekârdır. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların medeni durum değişkenine göre %95,2'i evli, %4,8'si bekârdır. Medeni durumu evli olan katılımcıların %13,8'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %46,7'i Bademli Kooperatifi, %39,5 Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Medeni durumu bekâr olan katılımcıların %19,0'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %66,7'i Bademli Kooperatifi, %14,3 Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır.

Tablo 22: Katılımcıların Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Çapraz Tablo Bulguları

		Mevcut Aylık Ortalama Gelir Düzeyi				Toplam	
		2000 TL Altı	2001-4000 TL	4001-6000 TL	6000 TL üzeri		
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	7	10	4	4	25
		% Kurum İçin	28,0%	40,0%	16,0%	16,0%	100,0%
		% Aylık Gelir Düzeyi İçin	13,5%	15,2%	12,9%	19,0%	14,7%
		% Toplam	4,1%	5,9%	2,4%	2,4%	14,7%
	Bademli	N	16	39	19	9	83
		% Kurum İçin	19,3%	47,0%	22,9%	10,8%	100,0%
		% Aylık Gelir Düzeyi İçin	30,8%	59,1%	61,3%	42,9%	48,8%
		% Toplam	9,4%	22,9%	11,2%	5,3%	48,8%
	Tire Süt Kooperatifi	N	29	17	8	8	62
		% Kurum İçin	46,8%	27,4%	12,9%	12,9%	100,0%
		% Aylık Gelir Düzeyi İçin	55,8%	25,8%	25,8%	38,1%	36,5%
		% Toplam	17,1%	10,0%	4,7%	4,7%	36,5%
Toplam	N	52	66	31	21	170	
	% Kurum İçin	30,6%	38,8%	18,2%	12,4%	100,0%	
	% Aylık Gelir Düzeyi İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	30,6%	38,8%	18,2%	12,4%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların aylık gelir düzeyi değişkenine göre %28'i 2000 TL ve altı, %40,0'ı 2001-4001 TL arasında, %16,0'sı 4001-6000 TL arasında, %16,0'sı 6000 TL ve üzerindedir. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların aylık gelir düzeyi değişkenine göre %19,3'i 2000 TL ve altı, %47,0'ı 2001-4001 TL arasında, %22,9'sı 4001-6000 TL arasında, %10,8'si 6000 TL ve üzerindedir. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların aylık gelir düzeyi değişkenine göre %46,8'i 2000 TL ve altı, %27,4'ü 2001-4001 TL arasında, %12,9'u 4001-6000 TL arasında, %12,9'u 6000 TL ve üzerindedir. Aylık gelir düzeyi 2000 TL ve altı arasında olan katılımcıların %13,5'i Bayındır Çiçek Kooperatifi, %30,8'i Bademli Kooperatifi, %55,8'i Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Aylık gelir düzeyi 2001-4001 TL arasında olan katılımcıların %15,2'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %59,1'i Bademli Kooperatifi, %25,8'i Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Aylık gelir düzeyi 4001-6000 TL arasında olan katılımcıların %12,9'u Bayındır Çiçek Kooperatifi, %61,3'ü Bademli

Kooperatifi, %25,8'i Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Aylık gelir düzeyi 6000 TL ve üzeri arasında olan katılımcıların %19,0'u Bayındır Çiçek Kooperatifi, %42,9'u Bademli Kooperatifi, %38,1'i Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır.

Tablo 23: Katılımcıların Ailede Çalışan Kişi Sayısına Göre Çapraz Tablo Bulguları

		N	Ailede Çalışan Kişi Sayısı				Toplam
			1 Kişi	2 Kişi	3 Kişi	4 Kişi ve üzeri	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	10	9	6	0	25
		% Kurum İçin	40,0%	36,0%	24,0%	0,0%	100,0%
		% Kişi Sayısı İçin	12,7%	14,1%	33,3%	0,0%	14,5%
		% Toplam	5,8%	5,2%	3,5%	0,0%	14,5%
	Bademli	N	32	36	9	7	84
		% Kurum İçin	38,1%	42,9%	10,7%	8,3%	100,0%
		% Kişi Sayısı İçin	40,5%	56,3%	50,0%	63,6%	48,8%
		% Toplam	18,6%	20,9%	5,2%	4,1%	48,8%
	Tire Süt Kooperatifi	N	37	19	3	4	63
		% Kurum İçin	58,7%	30,2%	4,8%	6,3%	100,0%
		% Kişi Sayısı İçin	46,8%	29,7%	16,7%	36,4%	36,6%
		% Toplam	21,5%	11,0%	1,7%	2,3%	36,6%
Toplam		N	79	64	18	11	172
		% Kurum İçin	45,9%	37,2%	10,5%	6,4%	100,0%
		% Kişi Sayısı İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	45,9%	37,2%	10,5%	6,4%	100,0%

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %40' ının ailede çalışan sayısının 1 kişi olduğu, %36'sının ailede çalışan sayısının 2 kişi olduğu, %24'ünün ailede çalışan sayısının 3 kişi olduğu ve %8.3'ünün ailede çalışan sayısının 4 kişi ve üzeri olduğu görülmektedir. Bademli Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %38.1'nin ailede çalışan sayısının 1 kişi olduğu, %42.9' nin ailede çalışan sayısının 2 kişi olduğu, katılımcıların %10.7'sinin ailede çalışan sayısının 3 kişi olduğu, %8.3'ünün ailede çalışan sayısının 4 kişi ve üzeri olduğu görülmektedir. Tire Süt Kooperatifi'nde %58.7'sinin ailede çalışan sayısının 1 kişi olduğu, %30.2'sinin ailede çalışan sayısının 2 kişi olduğu,%4.8'inin ailede çalışan sayısının 3 kişi olduğu ve %6.3'ünün ailede çalışan sayısının 4 kişi ve üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde ailede çalışan kişi sayısına göre çalışan sayısı 1 kişi olanların %12.7'si Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde , %40.5'inin Bademli Kooperatifi'nde ve

%46.8'inin Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmektedir. Katılımcılar içerisinde ailede çalışan kişi sayısına göre çalışan sayısı 2 kişi olanların %14.1'inin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde , %56.3'ünün Bademli Kooperatifi'nde ve %29.7'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmektedir. Katılımcılar içerisinde ailede çalışan kişi sayısına göre çalışan sayısı 3 kişi olanların %33.3'ünün Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde , %50'sinin Bademli Kooperatifi'nde ve %16.7'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmektedir. Katılımcılar içerisinde ailede çalışan kişi sayısına göre çalışan sayısı 4 kişi ve üzeri olanların %63.6'sının Bademli Kooperatifi'nde ve %36.4'ünün Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 24: Katılımcıların Kooperatifte Çalışma Süresine Göre Çapraz Tablo Bulguları

		Kooperatif İle Çalışma Kooperatifte Çalışma Süresi					Toplam	
		0-5 Yıl	6-10 Yıl	11-15 Yıl	16-20 Yıl	21 Yıl ve üzeri		
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	10	6	2	5	1	24
		% Kurum İçin	41,7%	25,0%	8,3%	20,8%	4,2%	100,0%
		% Çalışma Süresi İçin	17,2%	16,7%	10,0%	23,8%	4,0%	15,0%
		% Toplam	6,3%	3,8%	1,3%	3,1%	0,6%	15,0%
	Bademli	N	27	13	9	9	16	74
		% Kurum İçin	36,5%	17,6%	12,2%	12,2%	21,6%	100,0%
		% Çalışma Süresi İçin	46,6%	36,1%	45,0%	42,9%	64,0%	46,3%
		% Toplam	16,9%	8,1%	5,6%	5,6%	10,0%	46,3%
	Tire Süt Kooperatifi	N	21	17	9	7	8	62
		% Kurum İçin	33,9%	27,4%	14,5%	11,3%	12,9%	100,0%
		% Çalışma Süresi İçin	36,2%	47,2%	45,0%	33,3%	32,0%	38,8%
		% Toplam	13,1%	10,6%	5,6%	4,4%	5,0%	38,8%
Toplam	N	58	36	20	21	25	160	
	% Kurum İçin	36,3%	22,5%	12,5%	13,1%	15,6%	100,0%	
	% Çalışma Süresi İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	36,3%	22,5%	12,5%	13,1%	15,6%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %41.7' sinin kooperatifte çalışma süresi 0-5 yıl arasında olduğu, %25' inin

kooperatifte çalışma süresi 6-10 yıl arasında olduğu, %8.3' inin kooperatifte çalışma süresi 11-15 yıl arasında olduğu ve %20.8' inin kooperatifte çalışma süresi 16-20 yıl arasında olduğu görülmektedir. Bademli Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %36.5'inin kooperatifte çalışma süresi 0-5 yıl arasında olduğu, %17.6'sının kooperatifte çalışma süresi 6-10 yıl arasında olduğu, %12.2'sinin kooperatifte çalışma süresi 11-15 yıl arasında olduğu, %12.2'sinin kooperatifte çalışma süresi 16-20 yıl arasında olduğu ve %21.6'sının kooperatifte çalışma süresi 21 yıl ve üzerinde olduğu görülmektedir. Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %33.9'unun kooperatifte çalışma süresi 0-5 yıl arasında olduğu, %27.4'ünün kooperatifte çalışma süresi 6-10 yıl arasında olduğu, Kooperatifi'nde %14.5'ünün kooperatifte çalışma süresi 11-15 yıl arasında olduğu, %11.3'ünün kooperatifte çalışma süresi 16-20 yıl arasında olduğu ve %12.9'unun kooperatifte çalışma süresi 21 yıl ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde kooperatif ile çalışma kooperatifte çalışma süresine göre çalışma süresi 0-5 yıl arasında olanların %17.2'sinin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %46.6'sının Bademli Kooperatifi'nde ve %36.2'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde kooperatif ile çalışma kooperatifte çalışma süresine göre çalışma süresi 6-10 yıl arasında olanların %16.7'sinin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %36.1'inin Bademli Kooperatifi'nde ve %47.2'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde kooperatif ile çalışma kooperatifte çalışma süresine göre çalışma süresi 11-15 yıl arasında olanların %10'unun Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %45'inin Bademli Kooperatifi'nde ve %45'inin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde kooperatif ile çalışma kooperatifte çalışma süresine göre çalışma süresi 16-20 yıl arasında olanların %20.8'inin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %42.9'unun Bademli Kooperatifi'nde ve %33.3'ünün Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde kooperatif ile çalışma kooperatifte çalışma süresine göre çalışma süresi 21 yıl ve üzeri olanların %4.2'sinin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %64'ünün Bademli Kooperatifi'nde ve %32'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir.

Tablo 25: Katılımcıların Çiftçilikle Uğraşma Süresine Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Çiftçilikle Uğraşma Süresi						Toplam
			0-10 Yıl	11-20 Yıl	21-30 Yıl	31-40 Yıl	41-50 Yıl	51 Yıl ve üzeri	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	5	6	4	5	2	2	24
		% Kurum İçin	20,8%	25,0%	16,7%	20,8%	8,3%	8,3%	100,0%
		% Uğraşma Süresi İçin	15,6%	16,7%	12,5%	15,6%	9,5%	15,4%	14,5%
		% Toplam	3,0%	3,6%	2,4%	3,0%	1,2%	1,2%	14,5%
	Bademli	N	21	15	18	14	8	5	81
		% Kurum İçin	25,9%	18,5%	22,2%	17,3%	9,9%	6,2%	100,0%
		% Uğraşma Süresi İçin	65,6%	41,7%	56,3%	43,8%	38,1%	38,5%	48,8%
		% Toplam	12,7%	9,0%	10,8%	8,4%	4,8%	3,0%	48,8%
	Tire Süt Kooperatifi	N	6	15	10	13	11	6	61
		% Kurum İçin	9,8%	24,6%	16,4%	21,3%	18,0%	9,8%	100,0%
		% Uğraşma Süresi İçin	18,8%	41,7%	31,3%	40,6%	52,4%	46,2%	36,7%
		% Toplam	3,6%	9,0%	6,0%	7,8%	6,6%	3,6%	36,7%
Toplam	N	32	36	32	32	21	13	166	
	% Kurum İçin	19,3%	21,7%	19,3%	19,3%	12,7%	7,8%	100,0%	
	% Uğraşma Süresi İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	19,3%	21,7%	19,3%	19,3%	12,7%	7,8%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi, Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %20.8'inin çiftçilikle uğraşma süresi 0-10 yıl arasında , %25'inin 11-20 yıl arasında , %16.7'sinin 21-30 yıl arasında ,%20.8'inin 31-40 yıl arasında ,%8.3'ünün 41-50 yıl arasında ve %8.3'ünün 51 yıl ve üzeri olduğu görülmektedir. Bademli Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %25.9'unun çiftçilikle uğraşma süresi 0-10 yıl arasında , %18.5'inin 11-20 yıl arasında , %22.2'sinin 21-30 yıl arasında ,%17.3'ünün 31-40 yıl arasında ,%9.9'unun 41-50 yıl arasında ve %6.2'sinin 51 yıl ve üzeri olduğu görülmektedir. Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %9.8'inin çiftçilikle uğraşma süresi 0-10 yıl arasında , %24.6'sının 11-20 yıl arasında , %16.4'ünün 21-30 yıl arasında ,%21.3'ünün 31-40 yıl arasında ,%18'inin 41-50 yıl arasında ve %9.8'inin 51 yıl ve üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde çiftçilikle uğraşma süresi 0-10 yıl arasında Tire Süt olanların %15.6'sının Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde,

%65.6'sının Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde ve %18.8'inin Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde çiftlikle uğraşma süresi 11-20 yıl arasında olanların %16.7'sinin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %41.7'sinin Bademli Kooperatifi'nde ve %41.7'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde çiftlikle uğraşma süresi 21-30 yıl arasında olanların %12.5'inin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %56.3'ünün Bademli Kooperatifi'nde ve %31.3'ünün Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde çiftlikle göre uğraşma süresi 31-40 yıl arasında olanların %15.6'sının Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %43. Bademli Kooperatifi'nde ve %40.6'sının Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde çiftlikle uğraşma süresine göre uğraşma süresi 41-50 yıl arasında olanların %9.5'inin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %38.1'inin Bademli Kooperatifi'nde ve %52.4'ünün Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde çiftlikle uğraşma süresine göre uğraşma süresi 51 yıl ve üzeri olanların %15.4'ünün Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %38.5'inin Bademli Kooperatifi'nde ve %46.2'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir.

Tablo 26: Katılımcıların Üretim Kapasitesinin Metrekare Ölçümüne Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Metrekare					Toplam
			1000-10.000	10.001-20.000	20.001-40.000	40.001-60.000	60.001 ve üzeri	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	8	1	1	0	1	11
		% Kurum İçin	72,7%	9,1%	9,1%	0,0%	9,1%	100,0%
		% Metrekare İçin	53,3%	9,1%	7,7%	0,0%	9,1%	19,6%
		% Toplam	14,3%	1,8%	1,8%	0,0%	1,8%	19,6%
	Bademli	N	7	9	11	5	7	39
		% Kurum İçin	17,9%	23,1%	28,2%	12,8%	17,9%	100,0%
		% Metrekare İçin	46,7%	81,8%	84,6%	83,3%	63,6%	69,6%
		% Toplam	12,5%	16,1%	19,6%	8,9%	12,5%	69,6%
	Tire Süt Kooperatifi	N	0	1	1	1	3	6
		% Kurum İçin	0,0%	16,7%	16,7%	16,7%	50,0%	100,0%
		% Metrekare İçin	0,0%	9,1%	7,7%	16,7%	27,3%	10,7%
		% Toplam	0,0%	1,8%	1,8%	1,8%	5,4%	10,7%
Toplam	N	15	11	13	6	11	56	
	% Kurum İçin	26,8%	19,6%	23,2%	10,7%	19,6%	100,0%	
	% Metrekare İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	26,8%	19,6%	23,2%	10,7%	19,6%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %72.7'sinin üretim kapasitesinin metrekaresi 1000-10000 arasında olduğu, %9.1'inin metrekaresi 10001-20000 arasında olduğu, %9.1'inin metrekaresi 20001-40000 arasında olduğu ve %9.1'inin 60001 ve üzeri olduğu görülmektedir. Bademli Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %17.9'unun üretim kapasitesinin metrekaresi 1000-10000 arasında olduğu, %23.1'inin metrekaresi 10001-20000 arasında olduğu, %28.2'sinin metrekaresi 20001-40000 arasında olduğu, %12.8'inin 40001-60000 arasında olduğu ve %17.9'unun 60001 ve üzeri olduğu görülmektedir. Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan katılımcıların %16.7'sinin üretim kapasitesinin metrekaresi 10001-20000 arasında olduğu, %16.7'sinin metrekaresi 20001-40000 arasında olduğu, %16.7'sinin 40001-60000 arasında olduğu ve %50'sinin 60001 ve üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde üretim kapasitesine göre metrekaresi 1000-10000 arasında olanların %53.3'ünün Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %46.7'sinin Bademli Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde üretim kapasitesine göre metrekaresi 10001-20000 arasında olanların %9.1'inin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %81.8'inin Bademli Kooperatifi'nde ve %9.1'inin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde üretim kapasitesine göre metrekaresi 20001-40000 arasında olanların %7.7'sinin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %84.6'sinin Bademli Kooperatifi'nde ve %7.7'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde üretim kapasitesine göre metrekaresi 40001-60000 arasında olanların %83.3'ünün Bademli Kooperatifi'nde ve %16.7'sinin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde üretim kapasitesine göre metrekaresi 60001 ve üzeri olanların %9.1'inin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %63.6'sının Bademli Kooperatifi'nde ve %27.3'ünün Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir.

Tablo 27: Katılımcıların Üretim Kapasitesinin Litre Ölçümüne Göre Çapraz Tablo Bulguları

		Litre				Toplam	
		0-100	101-200	201-300	301 ve üzeri		
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	6	3	3	2	14
		% Kurum İçin	42,9%	21,4%	21,4%	14,3%	100,0%

		% Litre İçin	14,6%	15,0%	12,0%	25,0%	14,9%
		% Toplam	6,4%	3,2%	3,2%	2,1%	14,9%
	Bademli	N	15	4	7	4	30
		% Kurum İçin	50,0%	13,3%	23,3%	13,3%	100,0%
		% Litre İçin	36,6%	20,0%	28,0%	50,0%	31,9%
		% Toplam	16,0%	4,3%	7,4%	4,3%	31,9%
	Tire Süt Kooperatifi	N	20	13	15	2	50
		% Kurum İçin	40,0%	26,0%	30,0%	4,0%	100,0%
		% Litre İçin	48,8%	65,0%	60,0%	25,0%	53,2%
		% Toplam	21,3%	13,8%	16,0%	2,1%	53,2%
Toplam	N	41	20	25	8	94	
	% Kurum İçin	43,6%	21,3%	26,6%	8,5%	100,0%	
	% Litre İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	43,6%	21,3%	26,6%	8,5%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi, Katılımcılar içerisinde üretim kapasitesine göre litresi 0-100 arasında olanların %14.6'sının Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %36.6'sının Bademli Kooperatifi'nde ve %48.8'inin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Katılımcılar içerisinde üretim kapasitesine göre litresi 101-200 arasında olanların %15'inin Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, %20'sinin Bademli Kooperatifi'nde ve %65'inin Tire Süt Kooperatifi'nde olduğu görülmektedir. Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların üretim kapasitesi litre değişkenine göre %42,9'unun 0-100 litre, %21,4 ünün 101-200 litre, %21,4'u 201-300 litre, %14,3'ü 301 litre ve üzerindedir. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların üretim kapasitesi litre değişkenine göre %50,0'unun 0-100 litre, %13,3' ünün 101-200 litre, %23,3'u 201-300 litre, %13,3'ü 301 litre ve üzerindedir. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların üretim kapasitesi litre değişkenine göre %40,0'unun 0-100 litre, %26,0' ünün 101-200 litre, %30,0'u 201-300 litre, %4,0'ü 301 litre ve üzerindedir. Üretim kapasitesine göre litresi 201-300 TL arasında olan katılımcıların %12,0'u Bayındır Çiçek Kooperatifi, %28,0'ü Bademli Kooperatifi, %30,0'i Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır. Üretim kapasitesine göre litresi 301 litre ve üzeri arasında olan katılımcıların %25,0'i Bayındır Çiçek Kooperatifi, %50,0'si Bademli Kooperatifi, %25,0'i Tire Süt Kooperatifinde yer almaktadır.

Tablo 28: Katılımcıların Toplam İşlenen Alanına Göre Çapraz Tablo Bulguları

		N	Toplam İşlenen Alan				Toplam
			0-30 Dekar	31-60 Dekar	61-100 Dekar	100 Dekar üzeri	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	16	5	2	2	25
		% Kurum İçin	64,0%	20,0%	8,0%	8,0%	100,0%
		% İşlenen Alan İçin	16,2%	15,6%	15,4%	11,8%	15,5%
		% Toplam	9,9%	3,1%	1,2%	1,2%	15,5%
	Bademli	N	50	17	7	8	82
		% Kurum İçin	61,0%	20,7%	8,5%	9,8%	100,0%
		% İşlenen Alan İçin	50,5%	53,1%	53,8%	47,1%	50,9%
		% Toplam	31,1%	10,6%	4,3%	5,0%	50,9%
	Tire Süt Kooperatifi	N	33	10	4	7	54
		% Kurum İçin	61,1%	18,5%	7,4%	13,0%	100,0%
		% İşlenen Alan İçin	33,3%	31,3%	30,8%	41,2%	33,5%
		% Toplam	20,5%	6,2%	2,5%	4,3%	33,5%
Toplam		N	99	32	13	17	161
		% Kurum İçin	61,5%	19,9%	8,1%	10,6%	100,0%
		% İşlenen Alan İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	61,5%	19,9%	8,1%	10,6%	100,0%

Tabloda görüldüğü gibi, Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %64'ü 0-30 dekar arasında, %20'si 31-60 dekar arasında, %8'i 61-100 dekar arasında ve %8'i 100 dekar üzerinde işlenen alana sahip olduğu görülmüştür. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %61'i 0-30 dekar arasında, %20,7'si 31-60 dekar arasında, %8,5'i 61-100 dekar arasında ve %9,8'i 100 dekar üzerinde işlenen alana sahip olduğu görülmüştür. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %61,1'i 0-30 dekar arasında, %18,5'i 31-60 dekar arasında, %7,4'ü 61-100 dekar arasında ve %13'ü 100 dekar üzerinde işlenen alana sahip olduğu görülmüştür.

Katılımcıların toplam işlenen alan içerisinde 0-30 dekar olanların %16,2'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %50,5'i Bademli Kooperatifi ve %33,3'ü Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmüştür. Katılımcıların toplam işlenen alan içerisinde

31-60 dekar olanların %15,6'sı Bayındır Çiçek Kooperatifi, %53,1'i Bademli Kooperatifi ve %31,3'ü Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmüştür. Katılımcıların toplam işlenen alan içerisinde 61-100 dekar olanların %15,4'ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %53,8'i Bademli Kooperatifi ve %30,8'i Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır. Katılımcıların toplam işlenen alan içerisinde 100 dekar üzerinde olanların %11,8'i Bayındır Çiçek Kooperatifi, %47,1'i Bademli Kooperatifi ve %41,2'si Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır.

Tablo 29: Katılımcıların Tarım Dışı Gelire Sahip Olma Durumuna Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Tarım Dışı Gelire Sahip Olma Durumu		Toplam
			Var	Yok	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	14	11	25
		% Kurum İçin	56,0%	44,0%	100,0%
		% Tarım Dışı Gelir İçin	18,7%	11,2%	14,5%
		% Toplam	8,1%	6,4%	14,5%
	Bademli	N	30	55	85
		% Kurum İçin	35,3%	64,7%	100,0%
		% Tarım Dışı Gelir İçin	40,0%	56,1%	49,1%
		% Toplam	17,3%	31,8%	49,1%
	Tire Süt Kooperatifi	N	31	32	63
		% Kurum İçin	49,2%	50,8%	100,0%
		% Tarım Dışı Gelir İçin	41,3%	32,7%	36,4%
		% Toplam	17,9%	18,5%	36,4%
Toplam		N	75	98	173
		% Kurum İçin	43,4%	56,6%	100,0%
		% Tarım Dışı Gelir İçin	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	43,4%	56,6%	100,0%

Tabloda görüldüğü gibi, Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %56'sının tarım dışı gelire sahip olduğu ve %44'ünün tarım dışı gelire sahip olmadığı görülmüştür. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %35,3'ünün tarım dışı gelire sahip olduğu ve %64,7'sinin tarım dışı gelire sahip olmadığı görülmüştür. Tire Süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların

%49,2'sinin tarım dışı gelire sahip olduğu ve %50,8'inin tarım dışı gelire sahip olmadığı görülmüştür.

Tarım dışı gelire sahip katılımcıların %18,7'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %40'ı Bademli Kooperatifi ve %41,3'ü Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır. Tarım dışı gelire sahip olmayan katılımcıların %11,2'si Bayındır Çiçek Kooperatifi, %56,1'i Bademli Kooperatifi ve %32,7'si Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır.

Tablo 30: Katılımcıların Derneğe Üye Olma Durumuna Göre Çapraz Tablo Bulguları

			Derneğe Üyelik Var mı Varsa Belirtiniz				Toplam
			Yok	Kooperatife	Ziraat Odasına	Siyasi Kuruluşa	
Kurum	Bayındır Çiçek Kooperatifi	N	20	5	0	0	25
		% Kurum İçin	80,0%	20,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% Dernek Üyeliği İçin	14,0%	29,4%	0,0%	0,0%	14,5%
		% Toplam	11,6%	2,9%	0,0%	0,0%	14,5%
	Bademli	N	63	11	8	3	85
		% Kurum İçin	74,1%	12,9%	9,4%	3,5%	100,0%
		% Dernek Üyeliği İçin	44,1%	64,7%	80,0%	100,0%	49,1%
		% Toplam	36,4%	6,4%	4,6%	1,7%	49,1%
	Tire Süt Kooperatifi	N	60	1	2	0	63
		% Kurum İçin	95,2%	1,6%	3,2%	0,0%	100,0%
		% Dernek Üyeliği İçin	42,0%	5,9%	20,0%	0,0%	36,4%
		% Toplam	34,7%	0,6%	1,2%	0,0%	36,4%
Toplam	N	143	17	10	3	173	
	% Kurum İçin	82,7%	9,8%	5,8%	1,7%	100,0%	
	% Dernek Üyeliği İçin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	82,7%	9,8%	5,8%	1,7%	100,0%	

Tabloda görüldüğü gibi, Bayındır Çiçek Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %80'inin herhangi bir derneğe üyeliğinin olmadığı, %20'sinin ise kooperatife üyeliğinin olduğu görülmüştür. Bademli Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %12,9'unun herhangi bir derneğe üyeliğinin olmadığı, %12,9'unun kooperatife, %9,4'ünün ziraat odasına ve %3,5'inin siyasi bir parti kuruluşuna

üyeliğinin olduğu görülmüştür. Türe süt Kooperatifi içerisinde yer alan katılımcıların %95,2'sinin herhangi bir derneğe üyeliğinin olmadığı, %1,6'sının kooperatife, %3,2'sinin ziraat odasına üyeliğinin olduğu görülmüştür.

Katılımcıların derneğe üyelik olma durumu içerisinde herhangi bir derneğe üye olmayanların %14'ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %44,i Bademli Kooperatifi ve %42'si Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmüştür. Katılımcıların derneğe üyelik olma durumu içerisinde kooperatife üye olanların %29,4'ü Bayındır Çiçek Kooperatifi, %64,7'si Bademli Kooperatifi ve %5,9'u Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmüştür. Katılımcıların derneğe üyelik olma durumu içerisinde ziraat odasına üye olanların %80'i Bademli Kooperatifi ve %20'si Tire Süt Kooperatifi'nde yer aldığı görülmüştür. Katılımcıların derneğe üyelik olma durumu içerisinde siyasi bir kuruluşa üye olanların %100'ü Bademli Kooperatifi'nde yer aldığı görülmüştür.

3.2.Çiftçilerin Verdikleri Yanıtlara Yönelik Bulgular

Tablo 31: Çiftçilerin “*Tarım Kooperatiflerinden Sıklıkla Yararlanıyorum*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Tarım Kooperatiflerinden Sıklıkla Yararlanıyorum (S_13)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	16	11,35	2,75	1,57	3,150	0,046
	Bademli	72	51,06	3,47	1,46		
	Tire Süt Kooperatifi	53	37,59	3,68	0,92		
	Toplam	141	100,00	3,47	1,32		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*tarım kooperatiflerinden sıklıkla yararlanıyorum*” maddesine cevap verenler arasında 16 (%11,35)'sı Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, 72 (%51,06)'si Bademli Kooperatifi'nde ve 53 (%37,59)'ü Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*tarım kooperatiflerinden sıklıkla yararlanıyorum*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 2,75 standart sapmaları 1,57 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*tarım kooperatiflerinden sıklıkla yararlanıyorum*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 3,47 standart sapmaları 1,46 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*tarım kooperatiflerinden sıklıkla yararlanıyorum*” maddesine katılma

düzelelerine göre Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 3,68 standart sapmaları 0,92 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın hangi kooperatifte yer aldığını belirlemek amacıyla bonferroni düzeltme testine başvurulmuştur. Çıkan sonuçta, Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan katılımcılar ile Tire Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin “tarım kooperatiflerinden sıklıkla yararlanıyorum” madde düzeyleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin Tire Kooperatifi'nde yer alan katılımcılara göre “tarım kooperatiflerinden sıklıkla yararlanıyorum” maddesinin daha az uygulandığını düşünmektedir.

Tablo 32: Çiftçilerin “Kooperatif organlarında görev alıyorum” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatif organlarında görev alıyorum (S_14)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	16	11,03	4,69	0,79	1,406	0,249
	Bademli	75	51,72	4,32	1,04		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,24	4,22	0,92		
	Toplam	145	100,00	4,32	0,98		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “Kooperatif organlarında görev alıyorum” maddesine cevap verenler arasında 16 (%11,03)'sı Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, 75 (%51,72)'i Bademli Kooperatifi'nde ve 54 (%37,24)'ü Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır. Çiftçilerin “Kooperatif organlarında görev alıyorum” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,69 standart sapmaları 0,79 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “Kooperatif organlarında görev alıyorum” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,32 standart sapmaları 1,04 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “Kooperatif organlarında görev alıyorum” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,22 standart sapmaları 0,92 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların

ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda çiftçilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Kooperatif organlarında görev alıyorum*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan çiftçilerin “*Kooperatif organlarında görev alıyorum*” 4 maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin kararsız kaldıkları, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin ise uygulanmasına katıldığı, buna rağmen aralarındaki farklılığın genel olarak kitlede bir karşılığının olmadığı söylenebilir.

Tablo 33: Çiftçilerin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır (S_15)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	16	11,03	4,44	1,21	0,244	0,784
	Bademli	75	51,72	4,35	1,02		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,24	4,26	0,85		
	Toplam	145	100,00	4,32	0,98		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” maddesine cevap verenler arasında 16 (%11,03)’sı Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 75 (%51,72)’i Bademli Kooperatifi’nde ve 54 (%37,24)’ü Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,44 standart sapmaları 1,21 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,35 standart sapmaları 1,02 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,26 standart sapmaları 0,85 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda

kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda çiftçilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan çiftçilerin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin “*Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırmada olumlu etkisi vardır*” maddesinin uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

Tablo 34: Çiftçilerin “*Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir (S_16)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	15	10,49	4,60	1,06	0,662	0,517
	Bademli	74	51,75	4,35	0,96		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,76	4,50	0,86		
	Toplam	143	100,00	4,43	0,93		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir*” maddesine cevap verenler arasında 15 (%10,49)’i Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 74 (%51,75)’ü Bademli Kooperatifi’nde ve 54 (%37,76)’ü Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,60 standart sapmaları 1,06 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,35 standart sapmaları 0,96 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,50 standart sapmaları 0,86 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin

verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda çiftçilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan çiftçilerin “*Kooperatifin kuruluş öncesine hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi yükselmiştir*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin ise uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

Tablo 35: Çiftçilerin “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir (S_17)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	15	10,49	4,47	1,25	1,769	0,174
	Bademli	74	51,75	4,16	1,07		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,76	4,48	0,82		
	Toplam	143	100,00	4,31	1,01		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” maddesine cevap verenler arasında 15 (%10,49)’i Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 74 (%51,75)’ü Bademli Kooperatifi’nde ve 54 (%37,76)’ü Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,47 standart sapmaları 1,25 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,16 standart sapmaları 1,07 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,48 standart sapmaları 0,82 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel

olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda çiftçilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan çiftçilerin “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin ise “*Kooperatif sayesinde işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış göstermiştir.*” maddesinin uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

Tablo 36: Çiftçilerin “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir (S_18)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	15	10,49	4,27	1,39	1,398	0,251
	Bademli	74	51,75	3,97	1,23		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,76	4,30	0,90		
	Toplam	143	100,00	4,13	1,14		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” maddesine cevap verenler arasında 15 (%10,49)’i Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 74 (%51,75)’ü Bademli Kooperatifi’nde ve 54 (%37,76)’ü Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,27 standart sapmaları 1,39 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 3,97 standart sapmaları 1,23 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,30 standart sapmaları 0,90 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda

çiftçilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan çiftçilerin “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin ise “*Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşam da gelişmiştir.*” maddesinin uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

Tablo 37: Çiftçilerin “*Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir (S_19)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	16	11,03	3,06	1,34	10,089	0,000
	Bademli	75	51,72	4,28	1,02		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,24	4,22	0,86		
	Toplam	145	100,00	4,12	1,07		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir.*” maddesine cevap verenler arasında 16 (%11,03)’sı Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 75 (%51,72)’i Bademli Kooperatifi’nde ve 54 (%37,24)’ü Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 3,06 standart sapmaları 1,34 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,28 standart sapmaları 1,02 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,22 standart sapmaları 0,86 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın hangi kooperatifte yer aldığını

belirlemek amacıyla bonferroni düzeltme testine başvurulmuştur. Çıkan sonuçta, Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan katılımcılar ile Bademli Kooperatifi'nde ve Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin “*Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir.*” madde düzeyleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin Bademli Kooperatifi'nde ve Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan katılımcılara göre “*Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmektedir*” maddesinin daha az uygulandığını düşünmektedir.

Tablo 38: Çiftçilerin “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır (S_20)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	16	11,03	4,06	1,29	2,908	0,058
	Bademli	75	51,72	4,52	0,92		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,24	4,69	0,75		
	Toplam	145	100,00	4,53	0,92		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” maddesine cevap verenler arasında 16 (%11,03)'sı Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, 75 (%51,72)'i Bademli Kooperatifi'nde ve 54 (%37,24)'ü Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 3,44 standart sapmaları 1,23 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,28 standart sapmaları 1,00 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,30 standart sapmaları 0,84 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların

ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda çiftçilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan çiftçilerin “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin ise “*Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından çiftçilere danışmaktadır.*” maddesinin uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

Tablo 39: Çiftçilerin “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğunudur.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğunudur (S_21)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	16	11,03	4,11	0,83	0,725	0,486
	Bademli	75	51,72	4,17	0,84		
	Tire Süt Kooperatifi	54	37,24	4,31	0,57		
	Toplam	145	100,00	4,22	0,75		

Tabloda görüldüğü gibi, çiftçilerin “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğunudur.*” maddesine cevap verenler arasında 16 (%11,03)’sı Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 75 (%51,72)’i Bademli Kooperatifi’nde ve 54 (%37,24)’ü Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Çiftçilerin “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğunudur.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,16 standart sapmaları 1,07 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğunudur.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,52 standart sapmaları 0,90 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğunudur.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,72 standart sapmaları 0,71 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre çiftçilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu

durumda çiftçilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğundur.*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan çiftçilerin “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğundur.*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan çiftçilerin ise “*Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımı yoğundur.*” maddesinin uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

3.3.Kooperatif Yöneticilerinin Verdikleri Yanıtlara Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde kooperatif yöneticilerinin verdikleri cevaplara ilişkin ANOVA Testi bulguları yer almaktadır. Yöneticilerin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları Tablo 24’de gösterilmiştir.

Tablo 40: Yöneticilerin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır (S_13)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	9	42,86	4,56	0,53	0,111	0,895
	Bademli	6	28,57	4,50	0,55		
	Tire Süt Kooperatifi	6	28,57	4,67	0,82		
	Toplam	21	100,00	4,57	0,60		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,56 standart sapmaları 0,53 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,50 standart sapmaları 0,55 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” maddesine katılma düzeylerine göre

Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,67 standart sapmaları 0,82 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda yöneticilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan yöneticilerin “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, Bademli Kooperatifi'nde ve Tire Süt Kooperatifi'nde yer alan yöneticilerin ise “*Kooperatifler çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunmaktadır.*” maddesinin uygulanmasına kesinlikle katıldığı söylenebilir.

Tablo 41: Yöneticilerin “*Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		N	%	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır (S_14)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	9	42,86	4,00	0,87	3,490	0,052
	Bademli	6	28,57	4,33	0,82		
	Tire Süt Kooperatifi	6	28,57	5,00	0,00		
	Toplam	21	100,00	4,38	0,80		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin “*Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.*” maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)'u Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde, 6 (%28,57)'sı Bademli Kooperatifi'nde ve 6 (%28,57)'sı Tire Süt Kooperatifi'nde yer almaktadır. Yöneticilerin “*Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi'nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,00 standart sapmaları 0,87 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi'nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,33 standart sapmaları 0,82 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi*

desteğin artmasını sağlamıştır.” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 5,00 standart sapmaları 0,00 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda yöneticilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin *“Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.”* maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan yöneticilerin *“Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.”* maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin ise *“Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağlamıştır.”* maddesinin uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

Tablo 42: Yöneticilerin *“Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.”* Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır (S_15)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	4,11	0,60	5,300	0,015
	Bademli	4,83	0,41		
	Tire Süt Kooperatifi	4,83	0,41		
	Toplam	4,52	0,60		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin *“Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.”* maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin *“Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.”* maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,11 standart sapmaları 0,60 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin *“Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.”* maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,83 standart sapmaları 0,41 olarak

hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,83 standart sapmaları 0,41 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın hangi kooperatifte yer aldığını belirlemek amacıyla bonferroni düzeltme testine başvurulmuştur. Çıkan sonuçta, Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan katılımcılar ile Tire Süt Kooperatifi’nde ve Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin “*Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.*” madde düzeyleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin Tire Süt Kooperatifi’nde ve Bademli Kooperatifi’nde yer alan katılımcılara göre “*Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını arttırır.*” maddesinin daha az uygulandığını düşünmektedir.

Tablo 43: Yöneticilerin “*Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır (S_16)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	3,56	1,01	8,223	0,003
	Bademli	4,67	0,52		
	Tire Süt Kooperatifi	5,00	0,00		
	Toplam	4,29	0,96		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin “*Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır.*” maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin “*Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 3,56 standart sapmaları 1,01 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,67 standart sapmaları 0,52 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan*

sayısını arttırmıştır.” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 5,00 standart sapmaları 0,00 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın hangi kooperatifte yer aldığını belirlemek amacıyla bonferroni düzeltme testine başvurulmuştur. Çıkan sonuçta, Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan katılımcılar ile Tire Süt Kooperatifi’nde ve Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin *“Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır.”* madde düzeyleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin Tire Süt Kooperatifi’nde ve Bademli Kooperatifi’nde yer alan katılımcılara göre *“Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını arttırmıştır.”* maddesinin daha az uygulandığını düşünmektedir.

Tablo 44: Yöneticilerin *“Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.”* Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır (S 17)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	4,11	0,93	5,309	0,015
	Bademli	5,00	0,00		
	Tire Süt Kooperatifi	5,00	0,00		
	Toplam	4,62	0,74		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin *“Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.”* maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin *“Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.”* maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,11 standart sapmaları 0,93 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin *“Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını,*

markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 5,00 standart sapmaları 0,00 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 5,00 standart sapmaları 0,00 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın hangi kooperatifte yer aldığını belirlemek amacıyla bonferroni düzeltme testine başvurulmuştur. Çıkan sonuçta, Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan katılımcılar ile Tire Süt Kooperatifi’nde ve Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin “*Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.*” madde düzeyleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin Tire Süt Kooperatifi’nde ve Bademli Kooperatifi’nde yer alan katılımcılara göre “*Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini arttırmaktadır.*” maddesinin daha az uygulandığını düşünmektedir.

Tablo 45: Yöneticilerin “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir (S_18)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	4,11	0,60	2,420	0,117
	Bademli	4,33	0,82		
	Tire Süt Kooperatifi	4,83	0,41		
	Toplam	4,38	0,67		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği

ortalama düzeyleri 4,11 standart sapmaları 0,60 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,33 standart sapmaları 0,82 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,83 standart sapmaları 0,41 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda yöneticilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan yöneticilerin “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin ise “*Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterlidir.*” maddesinin uygulanmasına katıldığı söylenebilir.

Tablo 46: Yöneticilerin “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin artırılmasında etkili olacaktır.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

	Ortalama	Std. Sapma	F	p	
Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin artırılmasında etkili olacaktır (S_19)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	4,00	0,87	1,624	0,225
	Bademli	4,67	0,82		
	Tire Süt Kooperatifi	4,67	0,82		
	Toplam	4,38	0,86		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin artırılmasında etkili olacaktır.*” maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin artırılmasında etkili olacaktır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,00 standart sapmaları 0,87 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin*

kooperatifçilik bilinç düzeyinin arttırılmasında etkili olacaktır.” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,67 standart sapmaları 0,82 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin arttırılmasında etkili olacaktır.*” maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,67 standart sapmaları 0,82 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda yöneticilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin arttırılmasında etkili olacaktır.*” maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan yöneticilerin “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin arttırılmasında etkili olacaktır.*” maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin ise “*Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin arttırılmasında etkili olacaktır.*” maddesinin uygulanmasına kesinlikle katıldığı söylenebilir.

Tablo 47: Yöneticilerin “*Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.*” Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur (S_20)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	4,11	0,60	2,420	0,117
	Bademli	4,33	0,82		
	Tire Süt Kooperatifi	4,83	0,41		
	Toplam	4,38	0,67		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin “*Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.*” maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin “*Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.*” maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,11 standart sapmaları 0,60 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin “*Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış*

olmuştur.” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,33 standart sapmaları 0,82 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin *“Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.”* maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,83 standart sapmaları 0,41 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda yöneticilerin hangi kooperatifte yer aldığı fark etmeksizin *“Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.”* maddesine düzeyleri benzerdir. Bu durumda 3 kooperatifte yer alan yöneticilerin *“Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.”* maddesinin uygulanması konusunda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, Bademli Kooperatifi’nde ve Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin ise *“Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olmuştur.”* maddesinin uygulanmasına kesinlikle katıldığı söylenebilir.

Tablo 50: Yöneticilerin *“Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.”* Maddesine Verdiği Puan Düzeylerinin ANOVA Testi Bulguları

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır (S_21)	Bayındır Çiçek Kooperatifi	4,33	0,50	4,224	0,031
	Bademli	4,50	0,55		
	Tire Süt Kooperatifi	5,00	0,00		
	Toplam	4,57	0,51		

Tabloda görüldüğü gibi, yöneticilerin *“Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.”* maddesine cevap verenler arasında 9 (%42,86)’u Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde, 6 (%28,57)’sı Bademli Kooperatifi’nde ve 6 (%28,57)’sı Tire Süt Kooperatifi’nde yer almaktadır. Yöneticilerin *“Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.”* maddesine katılma düzeylerine göre Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,33 standart sapmaları 0,50 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin *“Yetiştiricilik ve seracılık gibi*

projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.” maddesine katılma düzeylerine göre Bademli Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 4,50 standart sapmaları 0,55 olarak hesaplanmıştır. Yöneticilerin *“Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.”* maddesine katılma düzeylerine göre Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin verdiği ortalama düzeyleri 5,00 standart sapmaları 0,00 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kooperatiflere göre yöneticilerin verdiği cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın hangi kooperatifte yer aldığını belirlemek amacıyla bonferroni düzeltme testine başvurulmuştur. Çıkan sonuçta, Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan katılımcılar ile Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin *“Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.”* madde düzeyleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda Bayındır Çiçek Kooperatifi’nde yer alan yöneticilerin Tire Süt Kooperatifi’nde yer alan katılımcılara göre *“Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağlayacaktır.”* maddesinin daha az uygulandığını düşünmektedir.

SONUÇ

Bu bölümde tarım kooperatifleri ve çiftçiler olmak üzere iki farklı perspektiften elde edilen tutum ve görüşlere göre, tarım kooperatifi-yerel yönetim işbirliğinin sosyo-ekonomik açıdan etkilerine bakılmak amacıyla yapılan analiz sonucunda, çapraz tablolara başvurulmuştur. Yapılanlara göre çiftçiler ve yöneticiler arasında en fazla katılımın Bademli Kooperatifinde, en az katılımın bayındır kooperatifinde olduğu görülmüştür. Katılımcıların unvanına göre kooperatiflere dağılımlarına bakılmış yaklaşık her bir yöneticiye 9 çiftçi düştüğü tespit edilmiştir. Yaşa göre çapraz tablo bulgularına bakıldığında genel olarak en fazla yaş grubunun 41-50 yaş grubu, en az yaş grubunun ise 20-30 yaş grubu olduğu görülmüştür. Ayrıca cinsiyete göre bakıldığında, her 20 çiftçiden yalnızca 1'inin kadın çiftçi ya da yönetici olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyine göre bakıldığında ilkokul mezunlarının çoğunluktadır. Medeni duruma göre bakıldığında çoğunluğun (Her 10 kişiden 9'unun) evlilerden oluştuğu söylenebilir. Mevcut aylık gelirlerine bakıldığında çoğunluğun asgari gelir düzeyi üzerinde oluştuğu söylenebilir. Ailedeki çalışan sayısına bakıldığında, aile içinde yalnızca bir kişinin çalıştığı yönetici ve çiftçiler çoğunluktadır Bu durumda kazancın yüksek olması nedeniyle oluştuğu söylenebilir. Kooperatifte çalışma süresine bakıldığında, genel olarak az tecrübeli olanların çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Çiftçilikle uğraşma süresine bakıldığında ise, çoğunluğun 10 ile 50 yıl arasında biriktiği görülmüştür. Bunun nedeni olarak çiftçiliğin babadan oğula geçerek devam ettiğini göstermekte olabilir. Üretim kapasitelerine bakıldığında genel olarak kooperatiflerin ürettikleri ürüne göre litre veya metrekare cinsinden belirledikleri görülmüştür. Toplam ürünlerin işlendiği alana bakıldığında, 30 dekara kadar alanın çoğunlukta olduğu görülmüştür. Kooperatiflerin tarım dışı gelire sahip olanlarla olmayanlar arasında tarım dışı gelir almayanların daha fazla olduğu ve bu durumun tarım gelirlerinin yeterli olduğundan veya başka bir nedenden olabileceğini göstermektedir.

Çiftçilerin genel olarak tarım kooperatiflerinden yararlanma konusunda karasız olmaları yararlanmanın olduğunu fakat bu yararlanmanın çiftçilerin yetersiz buldukları anlamına çıkmaktadır.

Çiftçilerin genel olarak kooperatif fark etmeksizin kooperatif organlarında görev aldıklarını görülmüştür.

Çiftçiler kooperatif fark etmeksizin kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırma da olumlu etkisinin olduğunu düşünmektedirler.

Çiftçilerin kooperatif sayesinde işlenen arazinin işlenen büyüklüğünün hayvan çeşitliliğini arttırdığını düşünmüşlerdir.

Çiftçilerin genel olarak kooperatifi fark etmeksizin Tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda sosyal yaşamın da geliştiği fikrine sahiptirler.

Çiftçilerin Sosyal yaşamın canlandırılması için çeşitli faaliyetler (Sinema Festival) düzenlenmesine yönelik bayındır çiçek kooperatif çiftçilerinin diğer kooperatif çiftçilerine göre faaliyetlerin daha az olduğu düşünülmektedir.

Çiftçiler genel olarak kooperatifi fark etmeksizin, tarım kooperatiflerinin kendilerine tarımsal konuda karar verme bakımından danışıldığını belirtmişlerdir.

Çiftçiler genel olarak kooperatifi fark etmeksizin Kooperatif-Yerel yönetim işbirliğine çiftçilerin katılımının yoğun olduğunu belirtmişlerdir.

Yöneticiler genel olarak kooperatifi fark etmeksizin, Kooperatiflerin çiftçilere/işletmelere birçok hizmet sunduğunu belirtmişlerdir.

Yöneticiler genel olarak kooperatifi fark etmeksizin, Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik maddi desteğin artmasını sağladığını düşünmektedir.

Yöneticiler Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliği, tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını artırmaya yönelik daha fazla olması gerektiğine yönelik düşünceye sahip olan Bayındır Çiçek Kooperatifi yöneticileri olduğu belirlenmiştir.

Yöneticiler Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayısını Çiçek Kooperatifi'nde yer alan yöneticilerin Tire Süt Kooperatifi'nde ve Bademli Kooperatifi'ndeki yöneticilere göre daha fazla olması gerektiğini istediği belirlenmiştir.

Yöneticiler Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleri ürünlerin ürün kalitesini, miktarını, markalaşmayı ve kooperatifin bilinirliğini

artırdığını Tire Süt Kooperatifi'nde ve Bademli Kooperatifi'ndeki yöneticileri daha kararlı bir şekilde belirtmektedir.

Yöneticiler kooperatifi fark etmeksizin Kooperatifin sağladığı istihdam, bölgenin kalkınması için yeterli olduğunu düşünmektedir.

Yöneticiler kooperatifi fark etmeksizin Seminer, kurs vb. faaliyetlerin düzenlenmesi çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin artırılmasında etkili olacağını düşünmektedir.

Yöneticiler kooperatifi fark etmeksizin Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatife teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında artış olduğunu belirtmişlerdir.

Yöneticilerde Yetiştiricilik ve seracılık gibi projeler bölgede girişimciliğin ve kalkınmanın artmasını sağladığı durumuna Bayındır Çiçek Kooperatifi yöneticilerinin Tire Süt Kooperatifine göre daha az inanmaktadır.

ÖNERİLER

Başlangıçta bu çalışmayı ele aldığımda, benim için çok kolay olacağını düşündüğüm bir çalışma idi. Fakat ilerlemeye başladığımda olağanüstü büyüleyici bir alanda olduğumu anladım.

Adına İzmir modeli de denilen bu modelin Türkiye kırsalı için farklı ama asla vazgeçilemeyecek bir kalkınma modeli olduğunu fark ettim. Aslında merkezi hükümetin de bu modeli ele alması ve geliştirmesi yoksulluğu, bir başka deyişle kent ve kırsal arasındaki gelir eşitsizliğini, yok edeceği gibi kırsaldaki sosyolojik yaşam tarzını da ileriye taşıyacaktır. Tek tek örneklemek gerekirse; bu hikayenin bir ucu Ödemiş Bademli’de fidan üreticisinden doğrudan alımla üreticinin kalkınmasına katkı sunarken, bir ucu Bergama’nın bir dağ köylüsüne dağıtılan kayısı fidanının meyvesinin 4 yıl sonra Bergama pazarından satın alınarak köylünün cebine dokunmakta, bir ucu kentte pazardan iyi ve doğal meyve alan kent nüfusunun sağlıklı beslenmesine katkıda bulunmakta, diğer bir ucu kırsaldaki nüfusun köyünden kalkıp kente göçmek zorunda olmasının önüne geçmektedir.

Bir başka örnek olarak Tire Süt’e bakalım. Önce okul sütüyle başlayan serüven daha sonra süt kuzusuyla devam etmiştir. Tire Süt kendi et işleme tesisini kuracak kadar büyürken Tire bir süt havzasına dönüşmüştür; süt üreticisi zenginleşmiş bunun yanında okulda ya da evinde süt içen çocuklar sağlıklı nesiller olarak geleceğimize umutla bakmamıza sebep olmuştur. Ve yine insanlar yerinde doyararak kentlere göç etmemektedir.

Bu ve bunlara benzer modellerin ortak özellikleri; iki yanlı bir gelire, sosyal gelişime ve yerinde kalkınmaya çok güzel örnekler oluşturuyor olmalarıdır.

Bundan sonraki aşamada ise ulusal gıda zinciri için kooperatiflerin direkt kontrat kurdukları yerel birimlerin birbirleriyle ihtiyaç paylaşımı, takas veya satın almalarla yerel olmaktan çıkıp ulusallaşabilmeleri gelmektedir. Bu model dünya ölçeğinde farklı bir kalkınma modeli yaratarak kent ve kırsal arasındaki tüm yoksullukların ortadan kaldırılmasına ön ayak olabilir.

Birbirlerine siyasî olarak entegre olmuş; yani aynı anlayışın yerel yöneticilerinin destekledikleri, kontrat yaptıkları ve netice olarak kooperatiflerin ürünlerinin

toplandığı bir havuz oluşturdıkları, bölgesel olmaktan çıkan ulusal üretim ve pazarlama ağı aracılığıyla sürdürülebilir bir kalkınma yaratılabilir.

Yine aynı şekilde bu kooperatiflerin ürettiği ürünler, yavaş yavaş özel sektörün de yoğun talep ettiği markalara dönüşebilir. Pazarlama alternatiflerinin bu yönde geliştirilmesi sürekliliği ve kalıcılığı sağlayabilir.

Tüm bu acılardan bakıldığında özetle; yerel yönetimlerin can suyuyla başlayan kooperatifler Türkiye’de kırsal kalkınmayı, köyden kente göçü engellediği gibi kentli nüfusun da sağlıklı gıdaya erişimini hızlandıracak ve çift yönlü ve farklı bir model yaratabilecektir.

Tüm yerel yönetimler ve kır yaşamı için bir ilham kaynağı olan ve çok önemli bir noktada duran İzmir’deki bu model, daha da ileriye taşınmalıdır.

KAYNAKLAR

Akın, Semiha, *Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınmaya Yönelik Mali Yardımlar Değişimler Ve Türkiye'nin Uyum Çalışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Aksan, Gamze, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 2012, s. 9-19.

Aktan, Coşkun Can, Vural, İstiklal Yaşar, *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, Ankara.

Alagözoğlu, Aslı, *Türkiye'deki Entegre Kırsal Kalkınma Projelerinin Sosyal Kalkınma Boyutu: Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2010.

Alkan, Yaşar, “Tarım Kooperatiflerinin İstihdam Üzerindeki Etkileri”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 2016, s. 113-131.

Altay, Asuman, “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu?, Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo Ekonomik*, 2, 2005, s. 155-178.

Altıparmak, Saliha “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk/Eşitsizlik ve Çocuklar”, *Çocuk Dergisi*, 8(2), 2008, s. 81-86.

Altundağ, Hüseyin, *AB Kırsal Kalkınma Politikasında Leader Yaklaşımının Yeri ve Türkiye’de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar*, Uzmanlık Tezi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi, 2008.

Armağan, Göksel, “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma Kavramları”, <http://gokselarmagan.com/tr/kirsal/kk01.pdf>. (20.10.2018).

Arpacıoğlu, Özge, Yıldırım, Metin, “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (2), 2011, s. 60-76.

Arslan, A, “Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(2), 2010, s.374-426.

Ateş, H. Ç. “Kırsal Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Politikaları”, *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 2017, s. 1-9.

Başaran, Alparslan, Çetinkaya, Murat, Türkiye’de Sübjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008, *Sosyoekonomi*, 2013, 243-262.

Bayındır Çiçek Kooperatifi, <http://www.bayindircecekkoop.com/hakkimizda>, [erişim tarihi: 11.07.2019].

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Devlet Planlama Teşkilatı, 1963.

Çakır, Ali, Çakır, Gülay, “Kırsal Kalkınmayı Sağlayıcı Bir Unsur Olarak Şarköy ve Çevresinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 2012, s. 53-60.

Çalışkan, Şadan, “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, Sosyal Siyaset Konferansları”, 59, 2010, s. 89–132.

Çeken, Hüseyin, Karadağ, Levent, Dalgın, Taner, “Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm Ve Türkiye’ye Yönelik Teorik Bir Çalışma”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 2007, s. 1-14.

Çelik, Hüseyin, “Yoksulluk Ve Kırsal Kalkınma Politikaları: Güneydoğu Anadolu Projesi İçin Bir Değerlendirme”, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 2016, s.29-48.

Çelik, Hüseyin, *Yoksullukla Mücadelede Kırsal Kalkınma Politikalarının Etkinliği: Güneydoğu Anadolu Projesi (Gap) Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Çetin, Hakkı, “Kalkınma sürecinde kooperatifçiliğin sosyal, ekonomik ve demokratik etkileri üzerine genel bir değerlendirme”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 4(2), 2009, s. 35-50.

Çetin, Hakkı, “Kalkınma Sürecinde Kooperatifçiliğin Sosyal, Ekonomik ve Demokratik Etkileri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 4(2), s. 35-50.

DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.

DPT, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejileri (2007-2013), 2006, Ankara.

Duran, Hasan Engin, “Türkiye’de Yoksulluğa Bölgesel Bir Bakış”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 2015, s. 87-103.

Erdoğan, Süleyman, “Kırsal Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü”, *Türk İdare Dergisi*, 243, 2002, s.197-204.

Eren, İsmail Muzaffer, “Türkiye’de Kamu Açıklarının Oluşumunda Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Rolü Ve Marmarabirlik Örneği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2009, s. 31-52.

Eskiyörük, Mahmut, Üretici Açısından Dünyada ve AB’de Süt Politikasındaki Son Gelişmeler ve Türkiye Süt Sektörüne Etkileri Paneli, Ege Bölgesi Sanayi Odası, 2014,http://www.ebso.org.tr/ebsomedia/documents/mahmuteskiyoruk_15050653.pdf (11.07.2019).

FAO 2017. Evaluation of FAO’s Contribution To The Reduction Of Rural Poverty Through Strategic Programme 3, Thematic Evaluation Series.

Geray, Cevat, “Kırsal Kalkınma Yöneltileri, İlçe Yerel Yönetimi ve “İlçe Köy Birlikleri” Önerisi” *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 1999, s. 11-42.

Geray, Cevat, “Kooperatifçiliğin Dünya’da ve Türkiye’deki Nicel Gelişimi”, *SBF Dergisi*, 47(1), 1992, s. 427-441.

Giray Fatma Handan, Akın Ayşegül, Gün Sema, “Kırsal Kalkınmada Yeni Perspektifler”, *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 2004, s.1-8.

Görün, Mustafa, “Kırsal Kalkınmada İl Özel İdaresinin Rolü ve İlçe Özel İdaresinin Kurulması Konusunda İl Genel Meclisi Üyeleri Üzerinde Bir Araştırma (İzmir, Konya ve Ağrı Örneği)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 2004, s. 126-146.

Gülçubuk, Bülent, Kızılaslan, Nuray, Eroğlu, Dilek, Kan, Mustafa, Soysaldı, Erkin, Olgun, Gülce, “Kırsal Kalkınma Paradigması Ve Yeni Arayışlar”. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi*, 2015, s. 1-22.

Gülçubuk, Bülent, Yıldırak, Nurettin, Kızılaslan, Nuray, Özer, Dilek, Kan, Mustafa, Kepoğlu, Arzu, “Kırsal Kalkınma Yaklaşımları Ve Politika Değişimleri”. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi*, 11-15.Ocak.2010, s. 1-19.

Güloğlu, Tuncay, Es, Muharrem Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme Ve Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği, 2011, <https://docplayer.biz.tr/29749003-Yrd-doc-dr-tuncay-guloglu-yrd-doc-dr-muharrem-es.html> (02.06.2018).

Gündoğan, Naci, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, *Ankara Sanayi Odası*, 2008, s. 42-56.

Güreşçi, Ertuğrul, Gönç Murat, “Türkiye’de Kooperatiflerin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Düşünceler”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52, 2017, s. 219-229.

http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e406957d45fcb6c_ek.pdf?tipi=14, (10.10.2018).

İBB(a), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/27669/tr>, 2017, (11.07.2019).

İBB(b), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/26580/tr>, (11.07.2019).

İl Özel İdaresi Kanunu, 2005, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050304-1.htm>, (17.11.2018).

İnan, Hakkı, Başaran, Burçin, Saner, Gamze, Yercan, Murat, İnan, Çağdaş, Özdoğan, Ömer, “Türk Tarım Kooperatiflerinin AB Tarım Kooperatiflerine Uyumu Ve Tarımsal Sanayiye Etkileri” [.http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/a845d4d23b883ac_ek.pdf](http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/a845d4d23b883ac_ek.pdf), (10.10.2018).

İnan, İ. Hakkı, Başaran Burçin, Saner, Gamze, Yercan, Murat, İnan, Çağdaş, Özdoğan, Ömer, “Türk Tarım Kooperatiflerinin Ab Tarım Kooperatiflerine Uyumu ve Tarımsal Sanayiye Etkileri”.

Kabaş, Tolga, “Türkiye’de En Yoksul % 20’nin Yoksulluk Profili, Gelir Dağılımı Ve Tüketim Harcaması”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 2010, s. 192 – 218.

Kafa, Neşe, *Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Yoksul Yanlısı Turizm Yaklaşımı Edremit Körfezi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Kan, Arzu, *Kırsal Alanda Tarım İşletmelerinde Yoksulluk ve Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Konya İli Hadim İlçesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Karakayacı, Özer, “Bölge Planlamada Kırsal Alanların Önemi Yeniden Keşfetmek: Yeni Bölgecilik Perspektifinde Kuramsal Tartışmalar”, *TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama*, Ek Sayı 1, 2018, s. 42–51.

Kaypak, Şafak, “Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 2012, 11-29.

Kınıklı, Filiz, *Tarımsal Kooperatiflerde Ortakların Hizmet Kalitesi Algısı: İzmir İli Sütçülük Koperatiflerin Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2017.

Kızılaslan, Halil, Menek, Mehmet, “Kooperatiflerin Hukuki Statüsü ve Vergiler Karşısındaki Durumu”, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2(2), 2009, s. 47-55.

Köroğlu, Semiha, *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Tarımsal Örgütlenme*, AT Uzmanlık Tezi, T.C. TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, 2003.

Kutukız, Doğan, Uslu, Abdullah, Öztürk, Birol, Özdek, Emine, Derinkök, Emre, “Kırsal Yoksulluğun Giderilmesinde Kırsal Turizmin Yeri Ve Bir Uygulama”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 2016, s.899-908.

MEB Milli Eğitim Bakanlığı, “Kooperatifler”, 2014, s. 1-137.

Mevzuat (a), www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.doc, (12.10.2018).

Mevzuat, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4572.doc, (08.10.2018).

Okur, Taner, *Marmara Bölgesi Özelinde Tarım Kooperatifçiliğinin Değerlenmesi ve Geleceği*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Örki, Armağan, “Ekonomik Kalkınmada Kooperatiflerin Öneminin Örneklerle Değerlendirilmesi”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 2016, s. 13-22.

Örs, Aykut, *Konya İli Mevlana Kalkınma Ajansı Kırsal Kalkınma Desteklerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.

Özdemir, Kadir, “Kooperatiflerde Dış Denetim”, *Mali Çözüm Dergisi*, Kasım-Aralık 2010, s.151-163.

Özden, Fidan ve Olgun, Fazıl Akın, “Kırsal Kalkınmada Yerel Yönetimler İle Üretici Örgütlerinin İşbirliği Olanakları Üzerine Bir İnceleme: İzmir İli Örneği”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52, 2017, s. 257-283.

Özgenç, Nazlıhan, “Sürdürülebilirlik Temelinde Yoksulluk Kavramının Yeniden Yorumlanması: Yoksulluk Düğümü”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15 (35), 2015, s. 101-136.

Özkan, Hatice, Kırdas, Evren Koç, Koç, Taylan, “Yoksulluk Sorununu Görmeyen Bir Kalkınma Modeli Olarak Yönetişimci Kalkınma: Adana Örneği”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (4), 2012, s. 89 – 124.

Öztornacı, Burak, Veziroğlu, Püren, “Küreselleşme ve Türkiye’de Kırsal Yoksulluk”, *10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 2012, s. 290-298.

Pınar, Hamdi, “Kooperatif Yöneticilerinin Görevden Alınması Ve Kooperatiflerde Denetim Sorunu”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(2), 2014, 139-174.

Sarıtaş, Elif, *Odun Dışı Bitkisel Ürünler Üzerine Faaliyet Gösteren Kooperatiflerin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkilerinin Ölçülmesi Ve Bu Ürünlerin Pazarlama Dağıtım Kanallarının Belirlenmesi (Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.

Sedefoğlu, Gülşah, *Yoksulluk Ve Gelir Eşitsizliğinin Bayesyen Logit Modeli İle İncelenmesi: Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2016.

Sevilmiş, Gözde, “Kırsalda Kalkınma Yerelden Başlar: Leader Yaklaşımı”, *Ar&Ge Bülten*, Mart-Nisan, s.10-16.

Sülün, Mehmet, *İl Özel İdareleri Ve Toplum Kalkınması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2004.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kooperatif ve Kooperatifçiliğin Tanımı, <http://izmir.csb.gov.tr/kooperatif-ve-kooperatifciligin-tanimi-i-152>, (Erişim: 11.07.2019)

T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, “G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik”, 2015, s. 1-120.

T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, “Türkiye Kooperatifçilik Raporu”, 2016, s. 1-87.

TBMM (a), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc068/kanuntbmmc068/kanuntbmmc06803223.pdf, (10.10.2018).

TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc055/kanuntbmmc055/kanuntbmmc05501581.pdf, (10.10.2018).

TDK, Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr/>, 2018, (Erişim Tarihi: 09.10.2018).

Temiz, Hasan Ejder, “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, *Çalışma ve Toplum*, 2, 2008, s. 61-100.

The World Bank Annual Report, Annual Review And Summary Financial Information, 2000, USA.

Tire Süt Kooperatifi, “Vaka Analizi”, 2015, s. 1-60.

TKDK, Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Stratejik Planı 2017-2021, 2017, Ankara.

Topgül, Seda, “Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14 (1), 2013, s. 277-296.

TÜİK, www.tuik.gov.tr, (17.11.2018).

TÜİK (a), http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1383, (17.11.2018).

Türk, Tuğba, Ünlü, Hidayet, “Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7 (14), 2016, s. 92-104.

Türk-İş, Eylül 2018 Açlık ve Yoksulluk Sınırı, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 2018, Ankara.

Üzümcü, Adem, Korkat, Mustafa, “Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği Ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012)”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 2014, s. 135-166.

World Bank, Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle, 2018, USA.

Yalçındağ, Selçuk, Kırsal Kalkınma Projeleri ve Yerel Yönetimler, Friedrich Ebert Vakfı Araştırma Sonuçları, 1993, İstanbul.

Yenigül, Sevinç Bahar, “Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi”, *Planlama* 27(1), 2017, s.16–25.

Yercan, Murat, “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler”, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 13(1), 2007, s. 19-29.

Yeşilbaş, Mehmet, “Kırsal Kalkınma Politikalarının Gelişim Çizgisi Ve Planlı Dönemde Kırsal Kalkınma Yaklaşımları”, *Türk İdare Dergisi*, 470, 2011, s. 153-176.

Yılmaz, Hasan, Tolunay, Ahmet, “Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yönelimler Ve Türkiye”, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, A/1, 2007, s. 107-122.

Yüksel, Yener, *Stratejik Planlamanın Kırsal Kalkınmaya Etkisi Ve Gaziantep Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2012.

Zengin, Burhanettin, Savgın, Elmas, “Katılım Öncesi Ab Kırsal Kalkınma Fonları İpard Kırsal Turizm Desteklerinin İncelemesi”, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 57, 2016, s. 84-100.

Zengin, Eyüp, Başkurt, Mustafa ve Es, Muharrem, “Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma”, *Manas Journal of School Studies*, 3(2), 2014, s. 95-124.

EK-1 Demografik Form

Yaş:

Cinsiyet: () Kadın () Erkek

Eğitim Düzeyi: () İlkokul/Ortaokul () Lise () Önlisans/Lisans ()

Yüksek Öğrenim

Medeni Durum: () Evli () Bekâr

Mevcut Aylık Ortalama Gelir Düzeyi: TL

Ailede Çalışan Kişi Sayısı: () 1 () 2 () 3 () 4 ve üzeri

Kooperatif ile Çalışma Süresi/Kooperatifte Çalışma Süresi:

Çiftçilikle Uğraşma Süresi:

İşletme Büyüklüğü/Üretim Kapasitesi:

Toplam İşlenen Alan: dekar

Tarım Dışı Gelire Sahip Olma Durumu: () Var () Yok

Sosyal anlamda herhangi bir derneğe veya kuruluşa üyeliğiniz var mı? Varsa belirtiniz.....

EK-2. Görüşme Soruları

Kooperatif Yöneticilerine Yönelik Sorular

1. Kooperatifinizin çiftçilere/işletmelere sunduğu hizmetleri kısaca açıklayınız? Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi, çiftçilerin gereksinimlerine yönelik temin, kredi, tedarik, pazarlama, değerlendirme gibi işlevlerden en fazla hangi hususta hizmet sağlamaktasınız?

2. Tarım kooperatifleri ve yerel yönetimlerin işbirliğinin tarımsal üretimi ve kooperatiflere üye çiftçilerin sayısını nasıl etkilemiştir? Kooperatiflerin gelir düzeyi, ürün çeşitliliği ve hayvan sayılarının bu işbirliği sonrasında nasıl değiştiğini değerlendir misiniz?

3. Yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlatılan sosyal sorumluluk projeleriniz ve kapsamları nelerdir? (Tire'deki Süt Kuzusu Projesi gibi). Ekonomik geliri düşük kesimlere yönelik hâlihazırda devam eden projelerden hem bu kesimlerin sağladığı faydalar hem de kooperatifin elde ettiği ürünlerin ürün kalitesi, miktarı, markalaşma, kooperatifin bilinirliğini artırma gibi faydalarından bahsedebilir misiniz?

4. Kooperatifinizin yıllık olarak sağladığı yaklaşım istihdam rakamları konusunda bilgi verebilir misiniz? Bu istihdamın bölgedeki yoksulluğun azaltılmasında yeterli ve etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Çiftçilerin kooperatifçilik bilinç düzeyinin artırılmasında seminer, kurs vb. faaliyetler düzenlenmekte midir?

5. Yerel yönetimlerle işbirliği sonrasında kooperatifinize teşvik amaçlı başvuran çiftçilerin sayısında nasıl bir değişim gözlenmiştir? Çiftçilerin istekleri doğrultusunda yetiştiricilik, seracılık vb. konularda Bakanlığa sunduğunuz tip proje üretimi konusunda bilgi verir misiniz? Bu tarz projelerin bölgede girişimcilik ve kalkınma açısından getirileri neler olacaktır/olmaktadır?

Çiftçilere Yönelik Sorular

1. Tarım kooperatiflerinden daha çok hangi konularda ve ne sıklıkla faydalanıyorsunuz? Kooperatif organlarında görev alıyor musunuz? Görev alıyorsanız hangi görevleri yerine getirmektesiniz?

2. Kooperatif tarafından sağlanan istihdamın kırsal ekonomiyi kalkındırma ve hane halkına katkısı konusunda görüşleriniz nelerdir? Kooperatifin kuruluş öncesine nispeten, hane halkının ortalama geliri ve yaşam kalitesi hangi düzeyde etkilenmiştir? Gelir artışı olduysa, bu artışa bağlı olarak sahip olduğunuz işlenen arazinin büyüklüğü ve ürün-hayvan çeşitliliği artış gösterdi mi?

3. Bölgenizde tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonrasında sosyal yaşamda gerçekleşen değişiklikler nelerdir? Tarımsal ürünlerin tanıtımı, ürün geliştirme vb. konularda fuarlar ve festivaller düzenleniyor mu? Bunların dışında bölgenin sosyal yaşamını canlandırmak amacıyla toplumsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği sinema, park vb. yatırımlar bulunmakta mıdır? Bölgenin sosyal yaşantısını canlandırmak açısından gereksinim duyduğu yatırımlar sizce nelerdir?

4. Tarım kooperatifleri önemli tarımsal konularda karar verme bakımından siz çiftçilere danışmakta mıdır? Size danışılan konuların içeriğini önem sırasına göre sıralayınız. Kooperatif-yerel yönetim işbirliğine gösterdiğiniz katılımın düzeyi nedir?